STUDII ȘI CERCETĂRI DE ANTROPOLOGIE

2

TOMUL 10

1973

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

P I 458

COMITETUL DE REDACȚIE

Redactor responsabil: prof. univ. dr. doc. OLGA NECRASOV
membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România

Redactor responsabil adjunct: dr. V. V. CARAMELEA

Membri: acad. ȘT.-M. MILCU
dr. SUZANA GRINȚESCU-POP
D. NICOLĂESCU-PLOPȘOR
dr. MARIA CRISTESCU

Secretar de redacție: ELENA RADU

În țară, abonamentele se primesc la oficiile poștale, agențiile poștale, factorii poștali și difuzorii de presă din întreprinderi și instituții.

Comenzile de abonamente din străinătate se primesc la Întreprinderea ROMPRESFILATELIA, Căsuța poștală 2001, telex 011631, București, România, sau la reprezentanții săi din străinătate.

La revue „Studii și cercetări de antropologie", paraît 2 fois par an.

Toute commande de l'étranger sera adressée à ROMPRESFILATELIA, Boîte postale 2001, telex 011631, Bucarest, Roumanie, ou à ses representants à l'étranger.

En Roumanie, vous pourrez vous abonner par les bureaux de poste ou chez votre facteur.

APARE DE 2 ORI PE AN

ADRESA REDACȚIEI:
BULEVARDUL DR. PETRU GROZA NR. 8
BUCUREȘTI 35, C. P. 4219

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

STUDII ŞI CERCETĂRI DE ANTROPOLOGIE

Tomul 10, nr. 2 **1973**

SUMAR

Antropologie istorică

Pag.

M. ŞT. UDRESCU, Caii descoperiţi în mormintele de călăreţi de la Rîmnicelu şi Liş-coteanca 125

Antropologie contemporană şi aplicată

OLGA NECRASOV şi MARIA CRISTESCU, Asupra creşterii şi dezvoltării adolescenţi-lor din ţara noastră, cu o privire specială asupra celor din oraşul Iaşi şi jude-ţul Iaşi 131

SUZANA GRINŢESCU-POP, TH. ENĂCHESCU şi ELENA RADU, Contribuţii la determinarea antropologică a fondului autohton al populaţiei săseşti din Hăl-chiu (Helsdorf), judeţul Braşov 147

P. RÂMNEANŢU, Constituţia umană somatofuncţională a populaţiei adulte din sate de pe Valea Arieşului din judeţul Turda. Morfotipograme româneşti pe sex (Nota III) 165

MARIA-ELENA GRAMATOPOL-ROŞCA, Aspecte ale modificării cu vîrsta a dimor-fismului sexual al unor caractere corporale la o populaţie rurală din judeţul Maramureş (Nota I) 171

TATIANA DRĂGHICESCU şi SIMONA BERONIADE, Cercetări privind asocierea din-tre grupele sanguine şi unele măsurători antropometrice 187

SIMONA BERONIADE, TATIANA DRĂGHICESCU şi S. ALOMAN, Studiul re-partiţiei şi al transmiterii ereditare a factorilor M—N în România. 197

Antropologie socială şi culturală

VASILE V. CARAMELEA, Antropologia socială şi culturală, ştiinţă a legilor generale de dezvoltare a comportamentului uman (III). Teoriile „superorganicistă", „con-figuraţionalistă" şi „realistă" despre cultură. Modul de abordare în sistemul inte-gral-dinamic românesc 207

ELENA ZAMFIR, Caracterul sistemic al cercetărilor antropologice din staţiile-pilot Berivoeşti şi Cîmpulung 221

Cronica 227

Recenzii

I.G. SEVCENKO, Razvitie kori mozga celoveka v sviete ontofilogeneticeskich sootno-şenii (Dezvoltarea scoarţei cerebrale la om în lumina raporturilor ontofilogene-tice) (*Olga Necrasov*) 235

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CAII DESCOPERIȚI ÎN MORMINTELE DE CĂLĂREȚI DE LA RÎMNICELU ȘI LIȘCOTEANCA

DE

MIRCEA ȘT. UDRESCU

572

Cercetările întreprinse de către arheologii N. Harțuchi și F. Anastasiu în județul Brăila au avut ca rezultat descoperirea, în anul 1969 la Rîmnicelu și în 1971 la Lișcoteanca, a două morminte de călăreți nomazi din secolul al X-lea.

Prin amabilitatea descoperitorilor ne-au parvenit pentru studiu resturile scheletice ale cailor descoperiți în aceste morminte. De la Rîmnicelu : craniul cu mandibula și extremitățile celor patru picioare de la articulația carpiană și tarsiană, un radius cu ulna corespunzătoare, aparținînd unui alt exemplar cu mult mai tînăr. De la Lișcoteanca : craniul cu mandibula, falanga a III-a posterioară și un carpian.

Starea de conservare a fragmentelor scheletice este bună. Numai craniul calului de la Lișcoteanca prezintă o distrugere, probabil recentă, la nivelul regiunii frontale, între cele două orbite. La fel și arcada zigomatică dreaptă împreună cu orbita de pe aceeași parte sînt puțin distruse. Dentiția este completă, cu excepția celor 2 I^1 de la același exemplar, pierduți, probabil, recent. Nu s-au observat urme de violență sau de ardere pe nici un fragment osos.

Mandibulele sînt bine păstrate, cu excepția unor deteriorări recente la nivelul condililor.

Scheletul postcranian este bine păstrat la exemplarul de la Rîmnicelu, singurul de la care ne-au parvenit și resturile parțiale ale membrelor.

Oasele nasale sînt, în general, drepte. Numai porțiunea liberă la ambele exemplare se prezintă ușor arcuită către vîrf. Crestele faciale, bine individualizate, se detașează la calul de la Rîmnicelu la nivelul intervalului $P^4—M^1$, spre deosebire de calul de la Lișcoteanca, la care aceasta se detașează la mijlocul lui M^1. Foramenul infraorbitar are o poziție anterioară la primul exemplar (intervalul $P^2—P^3$) în comparație cu cel de-al doilea (intervalul $P^3—P^4$). Orbitele sînt ușor ovale, indicele orbitar fiind 90,32 la calul de la Rîmnicelu, față de 94,41 la cel de la Lișcoteanca.

ST. CERC. ANTROPOL., 1973, T. 10, NR. 2, P. 125–129

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Fruntea, ușor convexă la primul exemplar , nu a putut fi apreciată la calul de la Lișcoteanca, deoarece toată această zonă este distrusă. Considerăm totuși că în nici un caz nu poate fi vorba de o diferență netă între profilul frunții celor două cranii. Parietalele bombate par mai globuloase la primul craniu. Protuberanța occipitală este mai puternică, dar proeminează puțin în afară la calul de la Rîmnicelu, spre deosebire de cel de la Lișcoteanca, la care această protuberanță este mai lamelară, dar mai proeminentă posterior. Această particularitate individuală este, probabil, parțial responsabilă de diferența de lungime dintre prostion și protuberanța occipitală externă dintre cele două exemplare. Apofizele jugulare sînt mai lungi, mai drepte și mai subțiate spre vîrf la calul de la Rîmnicelu în comparație cu cel de la Lișcoteanca, unde sînt mai scurte și ușor recurbate.

Mandibulele, bine păstrate, se diferențiază prin valorile înălțimii maxime a ramurii ascendente și lățimii condilului, care sînt mai mici la calul de la Rîmnicelu în comparație cu cel de la Lișcoteanca. Unghiul de deschidere al celor două ramuri mandibulare este mai mare la calul de la Rîmnicelu, legat, desigur, de lărgimea mai mare a craniului aceluiași exemplar. În regiunea diastemei se observă la ambele mandibule impregnarea cu oxizi metalici, proveniți de la zăbală.

Dentiția completă, cu excepția primilor incisivi superiori ai calului de la Lișcoteanca, ne-a permis să apreciem vîrsta celor două exemplare : 13—14 ani pentru calul de la Rîmnicelu și 8—9 ani pentru cel de la Lișcoteanca. Caninii bine dezvoltați la ambele exemplare, corelat la unul dintre ele și cu indicii metapodiilor, permit să apreciam că cele două exemplare aparțin unor masculi. Menționăm că pe molarii ambelor exemplare, mai accentuat la calul de la Rîmnicelu, probabil și datorită vîrstei mai înaintate, se observă semne de uzură prin exces de abraziune, mai ales pe $P^4 - M^1$.

Talia exemplarului de la Rîmnicelu, calculată după metapodii, este de 139 cm (139,7 cm după metacarp și 138,8 cm după metatars). Indicii metapodiilor (lățimea minimă diafizară X 100/lungimea totală) : 16,2 pentru metacarp și 12,5 pentru metatars, indică o robusticitate medie după scările lui Cerski și Brauner.

Trăsăturile generale ale craniilor cailor descoperiți la Rîmnicelu și Lișcoteanca (profil boltit, lățimea relativ mare a craniului neural, fruntea ușor convexă) permit să afirmăm că cele două exemplare fac parte din marele grup al raselor orientale, cu o mai mare afinitate față de reprezentanții ramurii mongole, descendente din *Equus prjewalskii* Polj. Precizăm că exemplarul de la Rîmnicelu ne apare mai tipic în ceea ce privește caracterele morfologice și metrice.

Descoperirile din țara noastră care ar putea să ne furnizeze material comparativ datînd din perioada migrațiunilor sînt cele de la Tîrgșor (2), Tangîru (3) și Curcani (6). Calul de la Tîrgșor este parțial asemănător în privința caracterelor morfologice craniene cu exemplarele analizate. Scheletul postcranian, care a putut fi comparat numai cu calul de la Rîmnicelu, prezintă valori metrice apropiate, puțim mai mari la calul amintit. Autorul conchide în urma analizei datelor morfologice și metrice că la Tîrgșor avem un „cal de rasă mongoloidă".

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Calul de la Tangîru apare în morfologia craniană asemănător mai ales cu cel de la Rîmnicelu. Indicele de robusticitate al unicului metacarpian păstrat acolo este puțin mai mic (15,6) decît cel al exemplarului nostru, aceasta putîndu-se datora și diferenței de vîrstă dintre ele. Autorii consideră calul de la Tangîru ca aparținînd „la o rasă de cai înrudită cu cea mongolică".

Comparația cu calul de la Curcani a relevat numeroase asemănări morfologice și metrice cu cei doi cai analizați, și în special cu exemplarul de la Rîmnicelu. Apare o deosebire numai la indicii de robustețe ai metapodiilor, care sînt mai mari la calul de la Rîmnicelu (15,3 pentru metacarp și 11,9 pentru metatars, față de 16,2 și 12,5 la calul de la Rîmnicelu). Calul de la Curcani are „o mai mare afinitate față de reprezentanții ramurii mongole descendente din *Equus prjewalskii* POLJ".

Caii avari din regiunea Szabolcs (1) se aseamănă în morfologia și metria craniană cu caii de la Rîmnicelu și Lișcoteanca. Lungimea parietală a celor trei cai descoperiți în regiunea Szabolcs (520, 541 și 529 mm) și lungimea bazilară (465, 490 și 467 mm) au valori apropiate cu cele ale celor doi cai analizați. Lungimea seriei dentare superioare la Szabolcs (163, 175 și 176 mm) este puțin mai mare decît la Rîmnicelu și Lișcoteanca. Diametrul frontal maxim al celor doi cai studiați se încadrează în limitele de variație ale celor trei cai din regiunea Szabolcs (204, 218 și 208 mm).

Caii din Reazan (4) erau de talie mică: 125—130 cm. Cu toate acestea, valorile metrice și indicii scheletului postcranian al exemplarului de la Rîmnicelu depășesc puțin media valorilor înregistrate în Reazan. În lipsa craniilor am comparat numai lungimea seriei dentare inferioare, care, la exemplarele de la Rîmnicelu și Lișcoteanca, sînt de valoare apropiată cu cele din Reazan.

Comparația cu caii din secolele VII—VIII descoperiți la Novgorod (5) a relevat cîteva deosebiri față de caii de la Rîmnicelu și Lișcoteanca. Indicele orbital la caii din Novgorod (80,3 în valoarea sa minimă) apare

Tabelul nr. 1

Dimensiunile craniilor (în mm)

craniu	Rîmnicelu	Lișcoteanca
Prostion — protuberanța occipitală externă	525	549
Prostion — nasion	293	314
Prostion — bordul anterior al orbitei	309	335
Prostion — basion	473	495
Lungimea palatului	248	265
Diametrul frontal minim (interorbitar)	153	157
Diametrul frontal maxim	216	210
Diametrul maxim al arcadei zigomatice	212	206
Diametrul maxim dintre crestele faciale	195	199
Lungimea nasalelor	210	229
Lungimea orbitei	62	59
Înălțimea orbitei	56	56
$P^2 - P^2$	63	70
$M^1 - M^1$	67,5	71
$P^2 - M^3$	155	153,5
$P^2 - P^4$	82	81
$M^1 - M^3$	71	71

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 2

Dimensiunile mandibulelor (în mm)

Mandibula	Rîmnicelu	Lişcoteanca
Infradentale-curb. max. ram. ascendente	410	428
Înălţimea maximă a ramurei ascendente	260	287
Înălţimea minimă a diastemei	37	36
Înălţimea anterioară lui P_2	54	57
Înălţimea posterioară lui M_3	99	103
Lărgimea maximă între condilii mandibulari	197	202
Lărgimea la nivelul incisivilor	62	66
Lăţimea condilului	57,5	64,5
$P_2 - M_3$	165	156
$P_2 - P_4$	82,5	82
$M_1 - M_3$	81,5	75
Lungimea diastemei	92,5	104
$P_2 - P_2$	72	69,5
$M_1 - M_1$	88	80
$M_3 - M_3$	102,5	90

Tabelul nr. 3

Dimensiunile scheletului post cranian (în mm)

Diametre	Rîmnicelu			
	metacarp		metatars	
	dr.	st.	dr.	st.
Lungimea totală	227,5	228	271	271,5
Lungimea laterală	218	218	261,5	261
Lăţimea proximală	53	52,5	53	54
Lăţimea minimă a diafizei	37	37	34	34
Lăţimea distală	51	51	50,5	54,5
Indicele 4 × 100/1	16,2	16,2	12,5	12,5

Diametre	Falanga I			
	anterior		posterior	
	dr.	st.	dr.	st.
Lungimea totală	85	85	88	88,5
Lungimea medială	76	76	79	79
Lăţimea proximală	56	56,5	57	56,5
Lăţimea minimă a diafizei	36	36,5	38,5	37,5
Lăţimea distală	46	45,5	48,5	48

Diametre	Falanga III				
	Rîmnicelu				Lişcoteanca
	anterior		posterior		posterior
	dr.	st.	dr.	st.	
Lungimea maximă	71,5	71	66,5	67	68,5
Lungimea dorsală	52,5	51	56	56	59
Lăţimea maximă	85,5	85	79	80	76,5
Lăţimea suprafeţei articulare	50,5	50,5	46,5	46,5	46
Înălţimea suprafeţei articulare	26	26	27	27	26,5

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

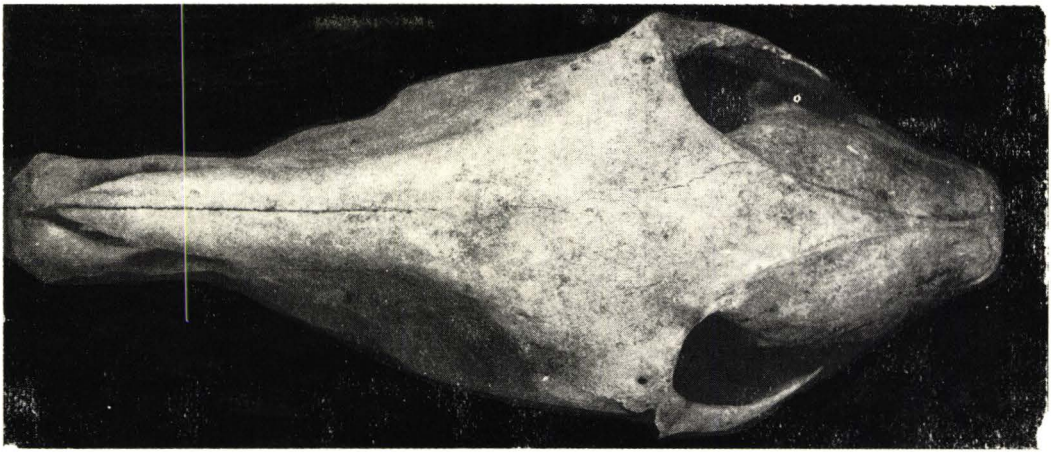

Fig. 1. — Calul de la Rîmnicelu. Craniu (vedere dorsală).

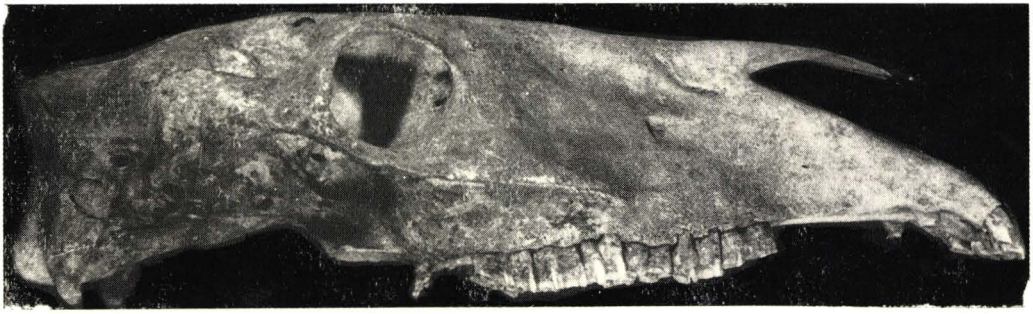

Fig. 2. — Calul de la Rîmnicelu. Craniu (vedere laterală).

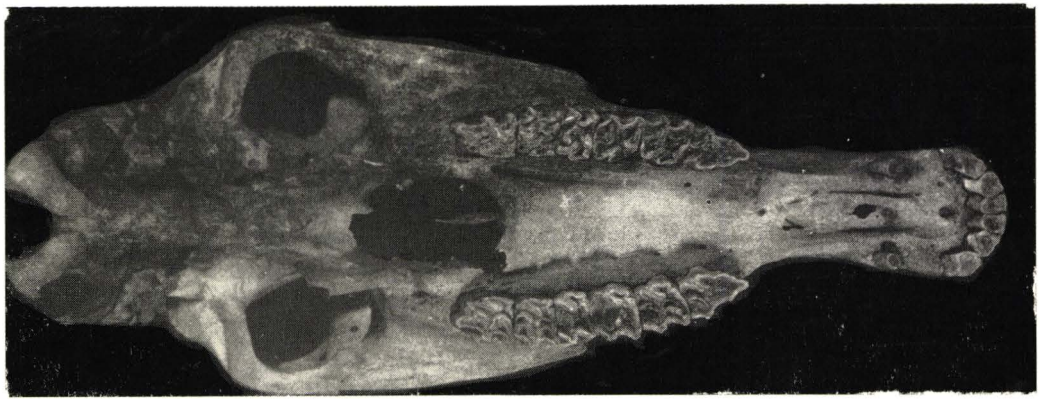

Fig. 3. — Calul de la Rîmnicelu. Craniu (vedere bazilară).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

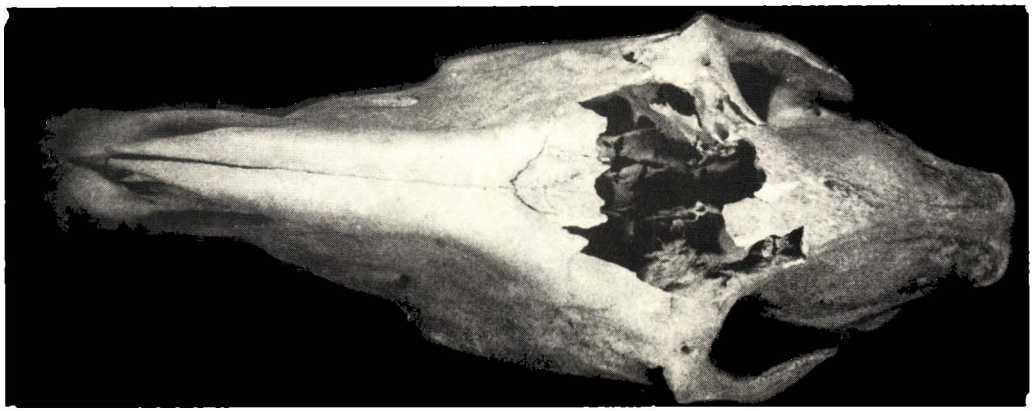

Fig. 4. — Calul de la Lişcoteanca. Craniu (vedere dorsală).

Fig. 5. — Calul de la Lişcoteanca. Craniu (vedere laterală).

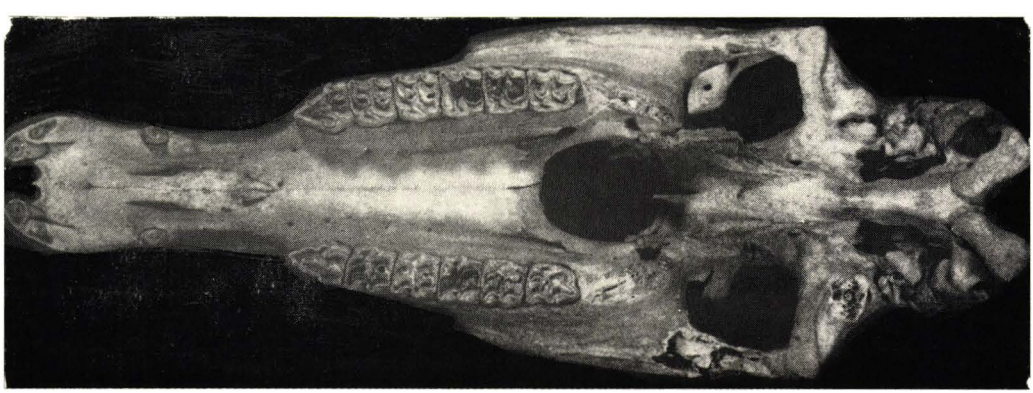

Fig. 6. — Calul de la Lişcoteanca. Craniu (vedere bazilară).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

mai mic decît la cei doi cai studiați. De asemenea la Novgorod s-au semnalat numai cranii cu fruntea dreaptă sau puțin concavă, dar niciodată cu fruntea bombată, așa cum am observat la caii de la Rîmnicelu și Lișcoteanca.

Comparațiile de mai sus relevă la caii de la Rîmnicelu și Lișcoteanca numeroase caractere morfologice și metrice asemănătoare cu caii din epoca migrațiunilor descoperiți în țara noastră, mai ales în ceea ce privește profilul transversal ușor convex și fruntea lată și puțin boltită. Corelate cu talia și cu robusticitatea medie a metapodiilor, sîntem în măsură să caracterizăm în special calul de la Rîmnicelu drept un reprezentant mai tipic al ramurii mongoloide decît caii din stațiunile menționate.

LES CHEVAUX DÉCOUVERTS DANS LES SÉPULTURES DES CAVALIERS DE RÎMNICELU ET LIȘCOTEANCA

RÉSUMÉ

On présente les restes osseux des chevaux decouverts dans deux sépultures de cavaliers nomades du Xe siècle de Rîmnicelu (le crâne et les extremitées distâles des pièds) et Lișcoteanca (le crâne et la IIIe phalangue postérieure). L'étude comparative des restes osseux des deux chevaux a révélé une série de caractères qui les approchent des représentants de la branche mongolique descendente d'*Equus prjewalskii* Polj. Le cheval de Rîmnicelu nous semble plus caractéristique en ce qui concerne les caractères morphologiques et métriques que le cheval de Lișcoteanca.

BIBLIOGRAFIE

1. Bökönyi S., *Honfoglaláskori lókoponyák a nyiregyházi múzeumban*, I, J. Andr. Muz. Évk., 1958, p. 87—96.
2. Bolomey Alexandra, *Studiul osteologic al calului din mormîntul de călăreț de la Tîrgșor*, St. cerc. antrop., 1965, **2**, *1*, p. 63—68.
3. Maximilian C., Haas N., *Notă asupra materialului osos dintr-un mormînt din epoca feudală timpurie descoperit la Tangîru*, Materiale, 1959, **V**, p. 156—161.
4. Talkin V.I., *Domașnie i dikie jivotnie staroi Reazani*, M.I.A. (Moscova), 1954, **49**, 201—224.
5. Talkin V.I., *Materialî diia istoria scotovodstva i ohotî v drevneiii Rus*, M.I.A. (Moscova) **51**, 1955.
6. Udrescu St. M., *Nota asupra resturilor scheletice ale calului descoperit în mormîntul de călăreț de la Curcani — Ilfov*, St. cerc. ist. veche, 1971, **22**, *3*, 463—468.

Centrul de cercetări antropologice
București

Primit în redacție la 15 iunie 1973

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

ASUPRA CREȘTERII ȘI DEZVOLTĂRII ADOLESCENȚILOR DIN ȚARA NOASTRĂ, CU O PRIVIRE SPECIALĂ ASUPRA CELOR DIN ORAȘUL IAȘI ȘI JUDEȚUL IAȘI

DE

OLGA NECRASOV și MARIA CRISTESCU

616-053.7 : 612.65

Diferitele aspecte legate de adolescență la băieți și la fete (momentul instalării pubertății, evoluția caracterelor sexuale secundare, ritmul diferențial al creșterii dimensiunilor corporale, momentele principalelor pusee, modificările proporțiilor corporale tipice copilului și transformarea lor în acelea ale adultului, schimbările de ordin fiziologic, biochimic și comportamental), prezintă o variabilitate destul de amplă, determinată de numeroși factori de ordin intern și extern. Această variabilitate oferă nu numai o anumită orientare în spațiu, ci și una în timp, modificările de acest din urmă ordin, uneori spectaculare, cunoscute sub numele de accelerație, integrîndu-se în categoria fenomenelor microevolutive.

Din aceste considerații decurge interesul unor studii extinse asupra desfășurării creșterii și dezvoltării copiilor și adolescenților în cît se poate de multe populații și în momente diferite ale existenței lor.

Iată de ce în ultimele decenii, astfel de studii au fost întreprinse și la noi, pe o scară mai mult sau mai puțin largă, de cîteva colective de specialiști, printre care se numără colectivul din București condus de prof. I. Ardeleanu și dr. Tănăsescu, specializat în anchete de tip extensiv asupra copiilor de toate vîrstele, Colectivul de antropologie din București (condus de dr. S. Grințescu-Pop și dr. Th. Enăchescu), specializat în studiul nou-născutului și al copilului preșcolar, colectivul antropologilor ieșeni (condus de prof. O. Necrasov și dr. M. Cristescu), specializat tocmai în studiul copiilor de vîrstă peripuberală, precum și alte colective. Dacă cercetările colectivului ieșean urmăresc fenomenele creșterii și dezvoltării adolescenților din zone geografice și centre cît se poate de diferite tocmai pentru că aceasta poate permite sesizarea unor aspecte noi, totuși atenția sa nu a putut să nu se concentreze în mod deosebit asupra orașului și județului Iași.

ST. CERC. ANTROPOL., 1973, T. 10, NR. 2, P. 131–146

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

În scopul identificării fenomenelor de ordin microevolutiv, de o mare utilitate au fost datele adunate de cercetători mai vechi, chiar dacă acestea sînt, de cele mai multe ori, destul de necomplete. De deosebită utilitate au fost din acest punct de vedere datele publicate între cele două războaie de Valentina Roşca şi de Gh. Banu privind copiii din Muntenia, acelea ale lui M. Derevici, ale lui E. Ionescu şi O. Necrasov, asupra copiilor din Iaşi, precum şi unele date ale şcolii clujene.

1. VARIABILITATEA DEZVOLTĂRII SEXUALE

Vîrstele medii ale realizării maturităţii sexuale (precizată la băieţi după gradul final de dezvoltare al organelor genitale externe, iar la fete după menarhă) la diversele serii studiate pînă în prezent, oferă o gamă largă de variabilitate, puternic orientată după gradul de urbanizare a localităţilor de proveniență, ele fiind totdeauna mai timpurii în acelea cu un grad de urbanizare mai înalt. Astfel, vîrsta medie puberală a fetelor provenind din o serie de oraşe din ţara noastră este, după datele lui M. Cristescu, de 13 ani şi 2 luni, iar cea a băieţilor de 15 ani şi 4 luni. Pentru o grupă rurală constituită din subiecţi provenind din diverse zone ale ţării, ea este după acelaşi autor de 14 ani şi 1 lună la fete şi de 16 ani şi 3 luni la băieţi.

Oraşul Iaşi a oferit în 1966 o vîrstă medie puberală de 13,03 ani la fete şi de 15 ani şi 2 luni la băieţi, încadrîndu-se din acest punct de vedere în tipul „oraşelor mari" din ţara noastră. În schimb, adolescenţii din satele judeţului Iaşi, studiaţi în 1965—1966 (Tomeşti, Chicerea, Osoi, Comarna, Popricani, Bălteni şi Probota), s-au situat din punctul de vedere al vîrstei puberale sub media generală a populaţiei rurale din ţara noastră, plasîndu-se printre cele mai întîrziate. La fete aceasta a fost de 14 ani şi 4 luni, iar la băieţi de 16 ani şi 6 luni. Această situaţie a fost confirmată şi de studiile realizate de M. Cristescu şi colab. în 1971 în satele Poieni, Mînzăteşti, Schitu-Duca, Holboca, Ungheni.

În felul acesta, diferenţele dintre vîrstele medii puberale ale băieţilor şi ale fetelor din oraşul Iaşi în comparaţie cu acelea din satele judeţului Iaşi se ridică la aproximativ 1 an şi 4 luni. Cauza întîrzierii relative constatată în acestea din urmă şi în raport cu satele din alte judeţe studiate de noi trebuie să fie căutată printre factorii care influenţează procesul de maturizare sexuală.

Este bine cunoscut din literatura ştiinţifică existentă că vîrsta instalării maturităţii sexuale este condiţionată atît de factorii de ordin ereditar, cît şi de condiţiile de viaţă. Printre aceştia din urmă, un rol important îl joacă regimul alimentar şi gradul de igienă. Importanţa regimului alimentar este subliniată de cercetările realizate în satele din Delta Dunării, unde M. Cristescu şi colab. a constatat că fetele pescarilor români (ca şi ale lipovenilor), al căror regim alimentar este bogat în proteine (provenite din consumul mare de peşte), prezentau o pubertate pronunţat mai timpurie, în medie, decît în celelalte sate cercetate din acest punct de vedere (media) : 13 ani şi 2 luni).

În ce ceea priveşte condiţiile geografice ale satelor cercetate din judeţul Iaşi, ele nu pot explica relativa întîrziere în dezvoltarea adoles-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

centilor față de alte zone ale țării. Dealtfel, variabilitatea condițiilor geografice naturale din țara noastră nu este suficient de amplă pentru a putea influența în mod direct ritmul de dezvoltare al copiilor. În adevăr, dacă în unele sate de relativ mare altitudine pentru țara noastră (peste 1 000 m), situate izolat, se înregistrează o întîrziere a realizării maturității sexuale (14 ani și 6 luni), în alte sate de aceeași altitudine („Țara Dornelor"), prezentînd un început de industrializare (mineritul), nu se înregistrează același fenomen, vîrsta medie puberală fiind aici mai timpurie chiar decît în satele din județul nostru (14 ani față de 14 ani și 4 luni). Aceasta demonstrează că, la nivelul geografic al țării noastre, mediul rural poate influența dezvoltarea copiilor doar indirect, prin efectele favorizante sau defavorizante ale dezvoltării economice. Pe măsură ce industrializarea și tot complexul de modificări determinate de regimul socialist șterg diferențele dintre o regiune și alta, dintre sat și oraș, în aceeași măsură și vîrsta medie puberală tinde să se uniformizeze.

Diferențele relativ ample dintre vîrstele medii puberale din mediul urban față de acelea din mediul rural, explicate prin condițiile de existență, au ridicat problema (ca și fenomenul de accelerație, dealtfel) a influenței eredității, pe care unii autori au redus-o la un rol cu totul secundar (de exemplu Thomazi).

Studiile realizate asupra relației dintre vîrsta maturității sexuale a unui lot de mame și vîrsta maturității sexuale a fiicelor lor (cercetările lui M. Cristescu, în satul Fundata) au demonstrat existența unei relații ridicate (72% din cazuri), între *tipul* de pubertate al mamelor și acela al fiicelor lor, tipurile de pubertate fiind stabilite în fiecare din aceste două generații în raport cu caracteristicile generației respective, ceea ce a permis eliminarea efectului accelerației care maschează acest raport*. În adevăr, diferența de aproape un an și jumătate, în medie, dintre vîrsta medie puberală a generației materne și cea a generației-fiică din satul Fundata (care măsoară amplitudinea medie a accelerației), explică de ce contingențele stabilite între anul vîrstelor puberale ale mamelor și ale fiicelor lor (și nu între tipurile de pubertate) se coboară la numai 21% din cazuri. Aceasta ne permite să conchidem că bagajul ereditar permite în mod potențial o anumită gamă de variabilitate a vîrstei puberale, factorii mediului determinînd, în cadrul limitelor acestei variabilități condiționată de ereditate, realizarea unor valori mai coborîte sau mai ridicate, după cum ei sînt favorabili sau defavorabili acestui proces.

Dat fiind caracterul polifactorial al eredității vîrstei pubertății, este de presupus că transmiterea sa ereditară la fete se poate face și pe linia paternă. Este posibil ca acele cazuri de neconcordanță (28%) între tipul de pubertate al mamelor cu acela al fiicelor să corespundă tocmai cazurilor unei astfel de transmiteri.

În ce privește transmiterea ereditară a vîrstei puberale la băieți, dificultățile de ordin metodologic nu au permis obținerea unor date concludente. Prin analogie însă cu fetele, se poate presupune existența aceluiași determinism.

---

* Tipul de pubertate în fiecare generație poate fi stabilit pe baza spațiilor sigmatice respective.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

În ceea ce priveşte caracterele sexuale secundare, se ştie că ele se dezvoltă la fete în următoarea succesiune: sînii, pilozitatea pubiană şi pilozitatea axilară.

Debutul dezvoltării caracterelor sexuale secundare, în special al sînilor şi al pilozităţii pubiene, are loc cu mult înaintea apariţiei prime menstruaţii (uneori cu 2-3 ani înainte), corespunzînd cu începutul discret al secreţiei hormonilor sexuali (fie de origine ovariană fie corticosuprarenală). Cel mai adesea însă, deplina lor dezvoltare este atinsă după apariţia menarhei.

Există însă o mare variabilitate individuală în succesiunea apariţiei lor atît în ceea ce priveşte raporturile în timp dintre ele, cît şi faţă de menarhă. Iată de ce, la nivel de populaţie, datele în această privinţă variază de la autor la autor. Evoluţia caracterelor sexuale secundare la fetele din oraşul Iaşi începe mai devreme decît în satele învecinate (în primul caz, la vîrsta de 11 ani peste 50% din fete au sînii de gradul II, în timp ce în cel de-al doilea, numai 30%). În momentul menarhei (mai întîrziate, aşa cum s-a văzut, în mediul rural decît în cel urban, cu peste 1 an în medie), stadiul de dezvoltare al caracterelor sexuale secundare este însă mai avansat la fetele din sate decît la cele din oraş. Astfel, în timp ce la primele, vîrsta mediană a sînilor maturi este mai tardivă cu numai 2 luni faţă de vîrsta mediană a primei menstruaţii, la cele de-al doilea ea este mai tîrzie cu 11 luni. Această constatare este sprijinită şi de situaţia pe care o prezentau caracterele sexuale secundare la fetele cu pubertatea mai timpurie faţă de cele mai tardive din fiecare grupă ecologică. Este suficient să semnalăm că puberele timpurii (de 11 ani în mediul urban şi de 12 ani în cel rural) oferă o dezvoltare egală sau chiar inferioară a caracterelor sexuale secundare faţă de impuberele de 15 ani, a căror menarhă a intervenit după această vîrstă. Investigaţiile de ordin biochimic (17-cetosteroizi), au demonstrat că această situaţie poate fi explicată prin o secreţie hormonală mai puţin intensă la puberele timpurii decît la puberele mai tardive (după M. Cristescu şi D. Radu).

Astfel, la primele, valoarea eliminării 17-cetosteroizilor neutri urinari poate fi practic egală, în medie, cu cea a impuberelor de 15 ani sau chiar inferioară. Pubertatea timpurie se realizează deci pe un alt fond endocrin comparativ cu pubertatea mai tîrzie.

În ceea ce priveşte dezvoltarea părului axilar, ritmurile sale apar şi mai variabile. La băieţi, dezvoltarea caracterelor sexuale secundare începe aproape întotdeauna după debutul dezvoltării organelor genitale externe, primele ajungînd din urmă pe cele de-al doilea, urmînd apoi o evoluţie paralelă a lor, urmată adeseori de o devansare a celor de-al doilea de către cele dintîi. Această situaţie apare frecvent mai ales în mediul rural. Succesiunea este următoarea: părul pubian, pilozitatea axilară şi pilozitatea facială. Dar şi la aceştia există o mare variabilitate individuală din acest punct de vedere, poate chiar mai mare decît la fete.

2. VARIABILITATEA CREŞTERII SOMATICE

Toate cercetările noastre asupra creşterii, atestă existenţa unei legături strînse între ritmurile acesteia şi momentul maturităţii sexuale. Mediile tuturor dimensiunilor din seriile studiate de noi sînt, ţinînd cont

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

de aceeași clasă de vîrstă, cu atît mai ridicate, cu cît vîrsta medie puberală este mai timpurie. În plus, copiii de 10 ani, aparținînd unor serii a căror vîrstă medie puberală este mică, oferă o dezvoltare fizică mai avansată decît aceia care fac parte din serii cu vîrstă medie puberală mai mare, indicînd că aceste două fenomene sînt strîns legate între ele și că pubertatea timpurie corespunde unei creșteri mai intense în timpul copilăriei. Pe de altă parte, imediat ce apar primele semne precursoare ale pubertății, creșterea se accelerează, datorită modificărilor endocrine survenite, provocînd realizarea fazei adulte la o vîrstă mai precoce.

Legătura dintre vîrsta pubertății și creștere poate fi constatată și din faptul că copiii din mediul rural (a căror pubertate este, după cum am văzut, mai tardivă în medie cu un an față de copiii din mediul urban aparținînd aceleiași regiuni geografice), oferă o întîrziere de aceeași amploare în ceea ce privește creșterea. Aceste diferențe sînt mai pronunțate la băieți decît la fete, atît în timpul prepubertății, cît și al realizării pubertății. De asemenea este interesant de notat că variabilitatea individuală este întotdeauna mai mare în populația urbană decît în cea rurală, acest fenomen fiind în raport cu o mai mare variabilitate a condițiilor de viață în cazul primei decît al celei de-al doilea.

Dacă ne referim la adolescenții din județul Iași, viteza maximală a creșterii, cunoscută sub denumirea de *puseu*, prezintă raporturi variabile cu momentul pubertății.

La fetele din orașul Iași, puseul de creștere al staturii și al lărgimii umerilor se situează înainte de realizarea pubertății, fiind astfel prepuberal, ritmul de creștere încetinindu-se imediat după realizarea maturității sexuale (după vîrsta de 13 ani). Toate celelalte dimensiuni oferă un puseu puberal (de la 12 la 13 ani), dar statura-șezînd, lărgimea bazinului și perimetrul coapsei și a brațului prezintă încă viteze apreciabile ale creșterii lor și în etapa imediat postpuberală.

La fetele din satele județului Iași, puseul prepuberal al staturii debutează în același moment (11—12 ani) cu acela al fetelor din orașul Iași, dar vitezele de creștere se mențin ridicate pe o durată mai lungă cu un an, adică pînă la vîrsta de 14 ani, corespunzătoare cu momentul atingerii pubertății. Puseul de creștere al celorlalte dimensiuni la fetele din mediul rural are loc cu un an mai tîrziu decît la fetele din orașul Iași.

Ceea ce merită să fie subliniat în legătură cu diferențele de creștere dintre cele două grupe ecologice este faptul că în intervalul de la 11 la 14 ani fetele de la sate realizează un spor total de creștere al staturii superior (16,9 cm) în comparație cu cele din orașul Iași (14,2 cm), ceea ce face ca diferențele dintre cele două grupe să se atenueze, fără însă a dispărea complet.

La băieți, ritmul de creștere prezintă unele particularități specifice. Astfel, dacă puseele de creștere prezintă aici, la fel ca la fete, o întîrziere de aproximativ un an în mediul rural în comparație cu cel urban (în raport cu o întîrziere corespunzătoare a maturității sexuale), vitezele maxime ale creșterii pentru toate dimensiunile studiate de noi (cu excepția greutății la grupa rurală) se situează înainte de vîrsta realizării maturității sexuale, puseele fiind astfel prepuberale. După realizarea acesteia, vitezele de creștere anuală scad în mod foarte sensibil. În plus,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

puseele de creştere a băieţilor din mediul rural nu ating intensitatea celor din mediul urban (cu excepţia perimetrului braţului şi a coapsei, a căror viteze maximale de creştere sînt superioare la primii în comparaţie cu cei de-al doilea). Iată de ce diferenţele dintre băieţii aparţinînd celor două grupe rămîn încă destul de ridicate, chiar la vîrsta de 16 ani.

Studiile noastre asupra unor serii de adulţi din oraşul Iaşi în comparaţie cu cei din satele învecinate au pus în evidenţă existenţa unor diferenţe ale staturii în favoarea celor dintîi. Cauza acesteia, observată şi de alţi autori, privind statura medie a populaţiei masculine urbane şi rurale din aceeaşi zonă geografică ar putea fi căutată în diferenţele de intensitate a puseelor puberale de creştere. Este interesant de notat că coincidenţa în medie dintre puseul prepuberal al staturii şi acela al greutăţii, pusă în evidenţă în ultima vreme la băieţii din mediul urban, are drept efect, dacă nu completa dispariţie, dar cel puţin raritatea în oraşele noastre a tipului adolescentului deşirat, pe timpuri socotit drept clasic. Acest fenomen nu se observă însă şi în mediul rural, unde am văzut că puseul puberal al creşterii greutăţii corporale urmează, în medie, abia *după puseul* prepuberal al creşterii staturii.

Ritmul diferenţial al creşterii diferitelor părţi ale corpului determină modificări importante ale proporţiilor corporale, modelîndu-se astfel puţin cîte puţin conformaţia adultului în aspectul ei dimorfic. Toate aceste modificări conformative, ca şi creşterea însăşi, evoluează şi ele în raport cu momentul pubertăţii.

La fete, raportul dintre lungimea membrelor inferioare şi trunchi (exprimat prin indicele skelic al lui Manouvrier) se măreşte în mod progresiv, înainte de pubertate, mai puternic în medie la populaţia rurală decît la populaţia urbană, această diferenţă atenuîndu-se însă în etapa postpuberală.

Greutatea corporală se măreşte într-un ritm foarte apropiat cu acela al staturii pînă la pubertate. După instalarea acesteia, ritmul celei dintîi devine mai accentuat decît al acesteia din urmă, fapt indicat de o creştere a indicelui la Rohrer, mai pronunţată însă în mediul rural decît în cel urban.

Ritmul de creştere al lărgimii umerilor devine relativ mai rapid la fetele din grupul rural în etapa prepuberală, în timp ce în grupa urbană aceasta are loc abia în etapa puberală. Ritmul de creştere în lărgime a bazinului devine însă mai accentuat în acelaşi moment fiziologic la ambele grupe. Pînă la vîrsta medie de 16 ani, lărgimea relativă a bazinului (în raport cu statura şi cu lărgimea umerilor) este însă mai ridicată în grupa urbană decît în cea rurală. Iată de ce, pînă la această vîrstă, fetele din mediul rural au un aspect mai android, prezentînd o frecvenţă mai mare de trunchiuri trapezoidale. Acest fenomen ar putea fi pus în raport cu o activitate fizică mai intensă la primele, stimulînd activitatea hormonală a suprarenalelor.

Raportul circumferinţei toracice la statură se măreşte treptat în ambele grupe în toată perioada considerată, mai puţin însă în grupa urbană decît în cea rurală, constituţia fetelor din prima grupă fiind în medie mai zveltă decît la cele din a doua.

Ritmul îngroşării braţului este relativ puţin mai încetinit decît acela al staturii înainte de pubertate, în timp ce acela al coapsei este întot-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

deauna relativ mai accelerat în toată perioada peripuberală. Merită însă să semnalăm faptul că circumferințele relative ale membrelor sînt în tot acest timp mai ridicate, în medie, la fetele din orașe decît la cele de la sate. Trebuie însă să subliniem, că, în general, diferențele dintre fetele de la oraș și cele de la sat sînt mai mari în perioada prepuberală, ele atenuîndu-se odată cu pubertatea. *Influența condițiilor de mediu este astfel mai puternic resimțită înainte de acest moment fiziologic.*

La băieți, diferențele proporțiilor corporale dintre cei din grupa urbană și cei din grupa rurală (constatate precedent la fete) sînt de cele mai multe ori și mai ample.

Astfel, indicele skelic al lui Manouvrier este mult superior la primii în comparație cu cei de-al doilea în momentul puseului puberal, creșterea membrelor inferioare fiind mai predominant prepuberală, iar aceea a trunchiului mai predominant postpuberală la băieții din oraș decît la cei de la sate. În consecință, indicele skelic al acestora din urmă nu crește atît de mult ca la primii înainte de pubertate, dar totodată nu descrește atît de mult nici după acest moment fiziologic.

Raportul dintre greutatea corporală și statură (indicele lui Rohrer) este mai mare în mediul urban decît în cel rural în tot timpul perioadei peripuberale, băieții de la sate fiind în medie (ca și fetele) mai puțin corpolenți decît aceia de la oraș.

Lărgimea umerilor raportată la statură și la lărgimea bazinului este inițial mai mică la băieții de la oraș decît la aceia de la sate. În momentul pubertății însă, această dimensiune crește mult la primii, nu numai în mod absolut, ci și relativ, băieții puberi de la oraș avînd, în medie, umerii mai largi și o mai mare frecvență de trunchiuri trapezoidale.

Lărgimea relativă a bazinului (raportată la statură) nu prezintă însă diferențe semnificative între ambele grupe.

Mărimea relativă a circumferinței toracice pînă la pubertate este mai mică la băieții din grupa urbană decît la aceia din grupa rurală, dar devine mai ridicată la pubertate. Trebuie subliniat că viteza de creștere a circumferinței toracice este mai mare decît aceea a staturii, într-un moment fiziologic mai precoce în grupa rurală decît în cea urbană.

Circumferința membrelor raportată la statură este, în medie, mai ridicată la băieții din grupa urbană decît la cei din grupa rurală.

Din tot ce am arătat mai sus rezultă că factorii stimulatori ai creșterii și dezvoltării, caracteristici vieții urbane, *se manifestă în mod diferențiat asupra creșterii diferitelor părți ale corpului, în raport cu momentul ontogenetic*: în perioada prepuberală, acțiunea lor se exercită mai ales asupra creșterii în lungime a membrelor inferioare, în timp ce în perioada postpuberală influența lor se resimte mai puternic asupra creșterii trunchiului și a dimensiunilor transversale. *Generalizînd, se poate conchide că la fiecare fază a adolescenței mediul influențează mai mult, fie în sens negativ, fie în sens pozitiv, acele dimensiuni a căror creștere îi este mai caracteristică.*

De asemenea cercetările noastre mai noi (O. Necrasov și M. Cristescu) asupra unui lot de copii urmăriți an de an (precum și asupra părinților lor), proveniți din cîteva sate vecine din județul Iași și oferind astfel o populație antropologic asemănătoare, au demonstrat că procesul creșterii globale și a unor dimensiuni craniene, se află sub controlul genetic, expri-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

marea patrimoniului ereditar putînd însă fi favorizată sau, din contra, defavorizată de condițiile de viață.

O altă concluzie de ordin general mai poate fi desprinsă din studiul nostru. Creșterea dimensiunilor copiilor români nu pare a fi în raport cu variantele structurii antropologice ale țării noastre, dat fiind că seriile cu aceeași vîrstă medie a pubertății oferă în fiecare clasă de vîrstă dimensiuni medii foarte apropiate, indiferent de zona geografică din care provin. Aceasta ar putea să fie în legătură cu faptul că, în general, structura antropologică a țării noastre este destul de unitară sau cu faptul că, în perioada peripuberală de care ne ocupăm aici, efectele diferențelor tipologice nu s-au manifestat încă suficient pe planul dimensiunilor și proporțiilor.

3. DIMORFISMUL SEXUAL ÎN PERIOADA PERIPUBERALĂ

Diferențierea sexuală, așa cum a subliniat-o J. Vague, este un fenomen variabil cu vîrsta, aceasta comportînd în diferitele etape succesive ale vieții, particularități diferite atît pe planul secrețiilor hormonale, cît și pe plan somatic.

Etapa peripuberală este aceea în care au loc cele mai profunde modificări pe plan somatic atît ca rezultat al intervenției unui nou complex endocrinian, cît și al intervenției într-un mod mai pregnant al factorilor genetici care se exprimă printr-o receptivitate diferențială a țesuturilor la stimuli hormonali. Aceste modificări modelatorii cu caracter pasager sau definitiv, care vor realiza în cele din urmă conformația dimorfică adultă, se desfășoară însă cu o variabilitate apreciabilă de la un individ la altul și de la o populație la alta atît din punct de vedere cronologic, cît și al intensității lor. De aceea definirea normalului stării cu valoare de diagnostic într-o etapă dată presupune studii la nivelul populației la care individul examinat aparține. Dealtfel, așa cum vom vedea, studiul realizat de Maria Cristescu a scos în evidență particularități importante de ordin ecologic ale procesului de dimorfizare sexuală în etapa peripuberală a adolescentului din țara noastră.

Pe planul dimensiunilor corporale, în etapa peripuberală asistăm într-o primă fază la instalarea unei stări dimorfice *pasagere*, diferită de cea întîlnită la adult, cînd fetele, ca urmare a pubertății lor mai timpurii, prezintă valori medii superioare băieților atît în ceea ce privește statura, cît și majoritatea celorlalte dimensiuni corporale (exceptînd lungimea membrelor inferioare).

La adolescenții din județul Iași, ca și în majoritatea altor zone ale țării, această depășire a băieților de către fete din punctul de vedere al dimensiunilor corporale are loc la vîrsta de 11 ani, atît la cei din orașul Iași, cît și la cei din satele învecinate, diferențele dintre sexe la această clasă de vîrstă fiind mai mari în primul decît în cel de-al doilea.

Odată însă cu instalarea acestui dimorfism dimensional *pasager și de sens contrar celui întîlnit la adult*, pe planul proporțiilor corporale (raportul dintre membre și trunchi, dintre statură și greutate, dintre lărgimea umerilor și lărgimea bazinului) are loc schițarea dimorfismului sexual tipic adultului, care se va accentua progresiv cu vîrsta.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Dimorfismul pasager, caracterizat prin valori dimensionale corporale medii mai mari la fete decît la băieți, se sfîrșește odată cu intrarea băieților în puseul lor prepuberal. Ei încep acum progresiv să depășească fetele prin valoarea medie a unor dimensiuni corporale.

Adolescenții din orașul Iași, ca și din alte orașe ale țării, obțin o statură medie superioară fetelor la clasa de vîrstă de 15 ani. Unele dimensiuni însă, și anume acelea care la femeia adultă sînt *în mod relativ* mai mari în medie decît la bărbatul adult (greutatea, lungimea trunchiului, lărgimea bazinului, perimetrul brațului), devin mai mari la băieți decît la fete în clasele de vîrstă următoare. Pentru toate caracterele însă, adolescenții din mediul rural realizează dimorfismul sexual definitiv tipic adultului mai tîrziu decît cei din mediul urban, spre deosebire de cel pasager, care s-a instalat în ambele medii ecologice simultan (variind numai în intensitate).

În felul acesta, durata dimorfismului pasager este diferită în grupa adolescenților de la sate față de grupa celor de la oraș. Această constatare indică existența unor diferențe sexuale în modul de a răspunde la factorii de mediu în ceea ce privește dezvoltarea fizică. Astfel, dacă și fetele ca și băieții, din orașul Iași își desăvîrșesc maturitatea sexuală mai curînd decît cei din satele județului Iași, *debutul* puseului prepuberal nu este influențat la fete, ci numai la băieți. În felul acesta la fetele din mediul rural prepubertatea durează mai mult decît la cele din mediul urban, dar la ambele începe concomitent chiar dacă este mai puțin marcată în intensitatea puseului prepuberal. La băieți, înseși primele semne ale pubertății apar în mediul rural mai tîrziu decît în mediul urban.

Ceea ce merită încă să fie subliniat pe linia particularității evoluției dimorfismului sexual somatic în cele două medii considerate este caracterul oarecum mai android al adolescentelor de la sate în faza prepuberală, exprimat prin indicii de lărgime a umerilor și de grosime a coapsei. De asemenea se remarcă o mai slabă diferențiere sexuală conformativă a băieților de la sate, marcată printr-o macroskelie mai atenuată (membrele inferioare relativ la trunchi mai scurte) și o frecvență a tipului de trunchi trapezoidal, specific sexului masculin, mai scăzută.

În ceea ce privește dimorfismul sexual pe planul unor caractere fiziometrice : capacitatea vitală, forța dinamometrică, frecvența pulsului, nu se înregistrează existența unei etape dimorfice pasagere inverse situației întîlnite la adult, ci numai o mai slabă exprimare a dimorfismului definitiv în perioada prepuberală. În adevăr, încă de la clasa de vîrstă de 11 ani, capacitatea vitală și forța dinamometrică sînt întotdeauna mai mari la băieți decît la fete, iar frecvența pulsului este întotdeauna mai ridicată la fete decît la băieți.

Și din punctul de vedere al unor indicatori biochimici, așa cum este cantitatea de creatină și creatinină urinară, se remarcă la adolescent prezența dimorfismului sexual de aceeași manieră cu situația întîlnită la adult, numai că la vîrsta de 11 ani acesta este mai slab exprimat, accentuîndu-se progresiv cu vîrsta. Astfel, chiar în perioada cînd fetele sînt mai avansate fiziologic decît băieții, ele elimină, în medie, o cantitate mai mică de creatinină urinară și, din contra, o cantitate mai mare de creatină urinară.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

În schimb, după datele lui Maria Cristescu şi colab., eliminarea 17-cetosteroizilor neutri urinari în perioada de 11—13 ani (cînd fetele se găsesc în prepubertate), înregistrează în medie valori mai ridicate la fete decît la băieţi. Începînd cu vîrsta de 14 ani, cînd băieţii intră în prepubertate, eliminarea 17-cetosteroizilor creşte brusc, depăşind valorile medii întîlnite la fete.

4. VARIABILITATEA VÎRSTEI BIOLOGICE ÎN ETAPA PERIPUBERALĂ

În diversele etape ale vieţii, raportul dintre vîrsta cronologică şi biologică se manifestă în mod variabil şi complex, în funcţie de factorii genetici şi ecologici, precum şi în funcţie de starea de sănătate, care imprimă ritmuri anumite de desfăşurare ale proceselor metabolice. În etapa adolescenţei, modificările (am putea spune cu caracter exploziv) care intervin în tabloul endocrin cu repercusiuni imediate în totalitatea proceselor biochimice şi fiziologice se traduc şi prin marcate echivalenţe morfologice. De aceea, în această etapă beneficiem de criterii precise şi facile de definire a vîrstei biologice : nivelul statural şi ponderal, particularităţile proporţiilor corporale, gradele de osificare a scheletului, erupţia dinţilor permanenţi. De aici şi utilizarea în literatura de specialitate a termenilor de vîrstă staturală, vîrstă osoasă, vîrstă dentară etc.

Studiile efectuate pînă în prezent pe plan mondial, ca şi în ţara noastră, au pus în evidenţă, în etapa prepuberală o amplă variabilitate a vîrstei biologice la nivelul aceleiaşi vîrste cronologice, atît de ordin individual, cît şi de ordin populaţionist.

Caracterele biometrice înregistrează acum cele mai ridicate valori ale deviaţiei standard, ceea ce traduce existenţa unor nivele foarte variate de dezvoltare fizică la aceeaşi vîrstă cronologică. În adevăr, dacă ne referim de exemplu la o serie de băieţi de 13 ani din Oraşul Iaşi (studiaţi în 1966), vedem că alături de copii cu organele genitale externe de tip infantil se pot întîlni subiecţi cu diverse stadii de dezvoltare a organelor genitale, inclusiv subiecţi de tip matur. Astfel, 15% din subiecţi au fost în stadiul I de dezvoltare a organelor genitale, 48% în stadiul II, 32% în stadiul III şi 5% în stadiul IV. În raport cu aceste nivele pubertare diferite, se înregistrează şi nivele diferite de dezvoltare somatică, conformativă şi biochimică. Iată care au fost valorile medii ale staturii pentru cele 4 grupe de băieţi în vîrstă de 13 ani din oraşul Iaşi selecţionate după gradul de dezvoltare al organelor sexuale externe :

— stadiul I, 147,14 cm ;
— stadiul II, 150,49 cm ;
— stadiul III, 157,31 cm ;
— stadiul IV, 165,11 cm.

Pentru a putea exprima diferenţele somatice şi conformative dintre adolescenţii de aceeaşi vîrstă cronologică, dar de vîrste biologice diferite, Maria Cristescu a construit o serie de morfograme. Examinarea morfogramelor construite pe baza parametrilor obişnuiţi pentru adolescenţii din oraşul Iaşi permite o ierarhizare a caracterelor după modul cum se reflectă pubertatea asupra evoluţiei lor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

La fete, circumferința coapsei, circumferința toracică și greutatea diferențiază în modul cel mai accentuat puberele de impubere de aceeași vîrstă cronologică, diferențele atingînd sau depășind valoarea unei σ (sigma). La băieți, statura, statura-șezînd și lărgimea umerilor sînt caracterele care prezintă diferențele cele mai mari dintre puberii și impuberii de aceeași vîrstă cronologică, alte caractere, așa cum este circumferința toracică, prezentînd diferențe mai puțin ample.

Proporțiile corporale sînt de asemenea diferite la subiecții puberi față de impuberii de aceeași vîrstă cronologică, primii prezentînd indici care îi apropie mai mult de conformația caracteristică a adultului al fiecărui sex.

Aceste ample diferențe dintre grupele de subiecți cu vîrste biologice diferite, dar cu aceeași vîrstă calendaristică, au determinat pe unii autori să recomande „remplacer le facteur temps — le temps chronologique, le temps du calendrier — par l'âge biologique" (11). Mai mult decît atît, alți autori afirmă că „si l'on élimine l'influence du stade pubertaire, aucune relation ne subsiste entre l'âge et les caractères anthropométriques (29).

Analiza profundă făcută asupra datelor obținute de Maria Cristescu privind variabilitatea caracterelor antropometrice, fiziometrice și biochimice la puberi sau, respectiv, la impuberi (cu același grad de dezvoltare al caracterelor sexuale secundare, dar aparținînd la clase de vîrstă calendaristice diferite) a dovedit că diferențe apreciabile pot exista și între subiecții aparținînd aceleiași etape fiziologice, dar de vîrste diferite. Astfel, dacă între media staturii grupei de băieți (143, 25 cm) de 12 ani din orașul Iași, cu gradul I de dezvoltare al organelor genitale, și a celor de aceeași vîrstă, dar cu gradul III (155,45 cm), există o diferență de 12,20 cm, între băieții de 11 ani și cei de 15 ani cu același grad de dezvoltare al organelor genitale externe (gradul II) există totuși o diferență de 9,35 cm între mediile staturii. De asemenea, fetele impubere de 15 ani din județul Iași oferă valori ale eliminării 17-cetosteroizilor neutri urinari ușor mai ridicate decît puberele de 12 ani.

În concluzie, după părerea noastră, nu este recomandabil să se facă total abstracție de vîrsta cronologică, luînd în considerație numai vîrsta biologică, cel puțin așa cum o putem percepe noi prin corespondentele sale morfologice. De aceea, *pe cît este de insuficient a stabili normele biometrice pe baza exclusivă a claselor de vîrstă calendaristică așa cum o subliniază Delaunay și Deschamps, pe atît este de imprudent de a le întemeia, așa cum propun aceiași autori, exclusiv în funcție de stadiul pubertar (indicat de gradul de dezvoltare al organelor genitale și al caracterelor sexuale secundare), indiferent de vîrsta lor cronologică.*

5. VÎRSTA BIOLOGICĂ ȘI CAPACITATEA DE MUNCĂ

Luarea în considerare a vîrstei biologice a adolescenților trebuie să stea în atenția tuturor celor care sînt chemați să aprecieze capacitatea lor de muncă atît fizică, cît și intelectuală.

Subliniem că studiile Mariei Cristescu și colab. au pus în evidență un randament școlar în medie mai bun la elevii cu o vîrstă biologică mai

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

avansată faţă de cei dintr-un stadiu mai puţin avansat. Iată datele obţinute de aceşti autori pentru o serie de elevi din clasa a V-a din Iaşi, studiaţi în 1969 :

Media mediilor obţinute la sfîrşitul anului şcolar	Fete		Băieţi		
	impubere	pubere	stadiul I	stadiul II-III	stadiul IV
	7,83	8,53	6,77	7,69	8,47

6. ACCELERAŢIA CREŞTERII ŞI DEZVOLTĂRII ADOLESCENŢILOR

Fenomenul de accelerare a creşterii şi dezvoltării adolescenţilor se încadrează într-un proces complex, definit de mulţi autori prin termenul *secular trend*, care înglobează o serie de modificări microevolutive ce s-au înregistrat în diferite etape ale ontogenezei speciei umane, începînd de la sfîrşitul secolului trecut. Aceasta se manifestă încă din etapa prenatală prin o greutate şi o lungime mai mare a nou-născutului, continuînd să se exprime în etapele postnatale prin un lanţ de fenomene intercorelate. Astfel, ritmul creşterii copilului devine din generaţie în generaţie mai intens, dinţii de lapte şi definitivi erup puţin mai devreme, pubertatea se instalează la o vîrstă mai timpurie, procesul creşterii se încheie la o vîrstă mai tînără.

Asupra factorilor cauzali ai tuturor acestor fenomene s-au emis numeroase ipoteze. Unele din acestea consideră că factorul major ar fi îmbunătăţirea regimului alimentar şi a condiţiilor de igienă, altele stimulii de ordin psihic determinaţi de urbanizare, în timp ce o a treia categorie explică *secular trend*-ul prin fenomene de ordin genetic, aşa cum este heterozisul.

Reprezentanţii ipotezei nutriţionale aduc o serie de argumente de ordin statistic referitoare fie la ameliorarea alimentaţiei în cele mai multe ţări ale lumii (W. Lenz, Du Pan, J. Heimendinger, W. Hagen), fie la întreruperile fenomenului de acceleraţie în timpul războaielor, caracterizate prin privaţiuni economice (H. Grimm, E. Schlesinger).

Influenţa urbanizării asupra accelerării anumitor procese din ontogeneza umană a fost relevată de numeroşi autori : Rudder, Grimm, Nold, Seizov, Treiber, Pfaundler şi Benholdt-Thomsen. Ultimii trei autori concep însă influenţa excitaţiilor psihice determinate de particularităţile vieţii urbane moderne ca o traumă, comportînd deci o acţiune nocivă. Benholdt-Thomsen aduce în cadrul teoriei sale şi aşa-numita teză a selecţiei, care încearcă să explice diferenţele în ritmul creşterii copiilor din diferite clase sociale din ţările capitaliste, considerînd că păturile sociale favorizate s-ar caracteriza printr-un anumit tip nervos şi hormonal, mai „apt" pentru acceleraţie. Aceeaşi teorie încearcă să atribuie fenomenului emigrării populaţiei de la sate la oraşe un caracter selectiv, pretinzînd că emigranţii ar fi mai înzestraţi decît cei care rămîn pe loc, fiind totodată caracterizaţi printr-un asemenea tip constituţional.

Caracterul neştiinţific al acestei teorii a fost subliniat de numeroşi autori (K. Winter, V.S. Soloviova şi M. Cristescu), aducînd fiecare argu-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

mente pe baza propriului său material. Printre altele, Maria Cristescu a arătat că o serie de fete din mediul sătesc care s-au stabilit la oraşe după pubertate nu prezentau vîrste medii puberale diferite de a celor rămase la sate.

Influenţa excitaţiilor izvorîte din condiţiile vieţii urbane asupra unor fenomene ale *secular trend*-ului, cum este accelerarea vîrstei pubertăţii, nu poate fi, desigur, neglijată dacă luăm în consideraţie interrelaţiile dintre sistemul nervos şi cel endocrin. Pe de altă parte însă, o serie de constatări, aşa cum sînt, de exemplu, acelea care privesc diferenţele relativ ample în creşterea şi dezvoltarea copiilor aparţinînd la diverse grupe sociale din acelaşi oraş (deci supuşi aceloraşi stimuli psihici) rămîn fără explicaţie în cadrul acestei teorii.

În ultima vreme, o serie de autori (F. Hulse, G. Lasker, F. Nold) privesc accelerarea procesului de creştere ca un efect al heterozisului rezultat din „spargerea" izolatelor. Cercetările Mariei Cristescu în două sate montane au dovedit însă existenţa unei accelerări pronunţate a vîrstei puberale la femeile ai căror ascendenţi erau de 3 generaţii originari din comunele respective. Astfel, vîrsta medie puberală pentru generaţia de femei născute între 1890 şi 1910 a fost de 16 ani şi 6 luni, pentru cele născute între 1911 şi 1930 de 16 ani şi 3 luni, iar pentru cele născute între 1931 şi 1948 de 15 ani şi 10 luni. Tinerele fete de 14—17 ani examinate în 1965 au oferit o vîrstă puberală de numai 14 ani şi 6 luni. Sîntem deci în prezenţa unei acceleraţii intense, fără a putea implica fenomenul de heterozis.

În ţara noastră, accelerarea creşterii şi dezvoltării adolescenţilor se manifestă cu ritmuri diferite, atît în mediul urban, cît şi în mediul rural. În comparaţie cu datele lui V. Roşca (1926), datele lui M. Cristescu (1964—1966) indică o accelerare a vîrstei menarhei cu peste 1 an în oraşe şi cu circa 8 luni la sate. De asemenea puseul prepuberal, apreciat după momentul încrucişării curbelor de creştere a staturii fetelor şi băieţilor, are loc în seriile studiate de M. Cristescu (1965—1966) mai devreme cu 1 an decît în seriile lui Gh. Banu (1931) şi, este mai energic şi de mai scurtă durată.

În ceea ce priveşte oraşul Iaşi, posedăm ca date de referinţă cele publicate de Derevici (12) şi de E. Ionescu şi de O. Necrasov (18). Faţă de adolescenţii studiaţi de aceşti autori, cei studiaţi de O. Necrasov şi colab. (21) şi de M. Cristescu şi colab. (5) sînt mai înalţi, mai grei, cu umerii mai largi, cu perimetrul toracic mai mare atît în valoare absolută, cît şi relativă.

Alte particularităţi ale copiilor acceleraţi de astăzi, care se pot preciza în stadiul actual al cercetărilor, se referă la etapele de vîrstă (diferite la cele două sexe) la care se manifestă cel mai intens fenomenul accelerării creşterii. Astfel, la fete, acesta corespunde cu etapa copilăriei, în decursul adolescenţei diferenţele dintre adolescentele de astăzi şi cele din trecut atenuîndu-se treptat. La băieţi, ea corespunde cu faza prepuberală.

În felul acesta, statura fetelor actuale în faza prepubertară, exprimată în procente faţă de cea a băieţilor, prezintă valori mai scăzute decît în trecut, indicînd din acest punct de vedere un dimorfism sexual mai accentuat. Dealtfel, şi pe planul proporţiilor corporale se înregistrează la ado-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

lescenţii de astăzi din oraşul Iaşi, în raport de cei studiaţi acum patru decenii, un dimorfism sexual mai pronunţat, exprimat la băieţi prin membre inferioare relativ mai lungi (faţă de trunchi) şi prin umeri relativ mai largi (faţă de bazin).

În ţara noastră, în ultimul deceniu, accelerarea creşterii şi a dezvoltării adolescenţilor a căpătat o amploare deosebită. Ea este atestată în ceea ce priveşte nivelul staturo-ponderal şi de anchetele periodice efectuate de Institutul de igienă, care au fost conduse de Ardeleanu şi Tănăsescu.

Studii care încearcă să aprofundeze complexitatea fenomenului de accelerare sînt întreprinse de antropologii din Iaşi (conduşi la Catedra de morfologie şi antropologie a Universităţii de Olga Necrasov, iar la Sectorul de ecologie umană şi paleoantropologie de la Centrul de cercetări biologice din Iaşi de Maria Cristescu) în anchete periodice de tip mixt longitudinal. Importanţa unor asemenea studii nu se limitează, desigur, la interesul lor teoretic, ci şi la multiplele implicaţii de ordin practic în domenii diverse : medical, psihologic, pedagogic, chiar şi juridic.

SUR LE DÉVELOPPEMENT ET LA CROISSANCE DES ADOLESCENTS EN ROUMANIE ET SPÉCIALEMENT DANS LA VILLE ET LE DÉPARTEMENT DE JASSY

RÉSUMÉ

En utilisant les données principales publiées jusqu'à présent sur la croissance et le développement des adolescents en Roumanie et spécialement dans la ville de Jassy et les villages du même département, ainsi que quelques données nouvelles, les auteurs étudient les aspects suivants : variabilité du développement sexuel en rapport avec les conditions de vie et avec l'hérédité ; variabilité de la croissance somatique en rapport avec les facteurs cités ; évolution du dimorphisme sexuel pendant la période péripubérale ; variabilité de l'âge biologique pendant la même période ; l'âge biologique et la capacité de travail des adolescents ; accélération de la croissance et du développement des adolescents, analysée à la lumière des données personnelles et tenant compte des principales téories émises sur ce phénomène.

BIBLIOGRAFIE

1. Banu Gh., *Cercetări asupra creşterii fizice a copiilor de şcoală în România*, Rev. de igienă socială, 1931, *8*.
2. Benholdt-Thomsen C., *Die Entwicklungsbeschleunigung der Jugend (Grundtatsachen). Theorien, Folgerungen des Akzelerationsproblems*, Ergebnisse der inneren Medizin und Kinderheilkunde, Berlin, 1942, **62**.
3. Cristescu Maria, Bulai-Ştirbu Maria, Feodorovici C., *L'influence des facteurs géographiques et sociaux sur le développement des enfants*, Ann. roum., d'Anthrop., 1964, **I**.
4. Cristescu Maria, Antoniu Serafima, Botezatu D., Gheorghiu G., Iacob M., *Quelques aspects de la croissance et du développement des enfants de la ville de Jassy*, Anal. şt. Univ. Iaşi, 1965, **X**, *2*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

5. Cristescu Maria, Radu D., *Unele aspecte biochimice în corelație cu dezvoltarea morfo-funcțională*, St. cerc. antrop., 1966, **III**, *2*.
6. Cristescu M., *Über die Variabilität der sekundären Geschlechtsmerkmale im Zusammenhang mit der ersten Regelblutung in Rumänien*, Ärztliche Jugendkunde, 1968, **59**, *9/10*.
7. Cristescu M., Antoniu S., Știrbu M., Comănescu Șt., Ștefănescu Gh., *Aspecte ale creșterii și dezvoltării copiilor din Delta Dunării*. St. cerc. antrop., 1969, **VI**, *2*.
8. Cristescu Maria, *Aspecte ale creșterii și dezvoltării adolescenților din R.S.R.*, București, 1969.
9. Cristescu Maria, Știrbu M., Klüger R., Lazăr A., Comănescu Șt., *Sur la relation entre le développement physique des enfants et le rendement scolaire*, Ann. roum. d'Antrop., 1970, **XII**.
10. Cristescu M., *Contribution à l'étude des facteurs qui déterminent la variabilité de l'âge de la puberté chez les femmes* (sub tipar).
11. Delaunay P., Deschamps J., *Étude de la croissance staturale et pondérale des adolescents en fonction du stade pubertaire*, Biotypologie, 1957, **XVII**, *IV*.
12. Derevici M., *Anthropometrische Untersuchungen an Schulkindern in der Moldau (Rumänien). Volume jubilaire en l'honneur du professeur Dr. C.I. Parhon*, Iași, 1934.
13. Du Pan R.M., *Die Ursachen des gesteigerten Wachstums*, Wiss. Veröffentlichungen dtsch. Ernährung. Darmstadt, 1959, *4*.
14. Grimm H., *Domestikation, Zivilisation und Urbanization als Umweltbedigungen in der jüngeren Stammesgeschichte des Menschen*, Biol. Beitr., 1961, **1**, *1*.
15. Hagen W., *L'accélération de la croissance*, Rev. d'Hyg. et Méd. Sc. et Univ., 1962, **XV**, *4*.
16. Heimendinger J., *Die Ergebnisse von Körpermessungen an 500 Basler Kindern von 2—18 Jahren*, Helvetica Paediatrica Acta, Basel-Stuttgart, 1964, **19**, *5*, suppl., vol. XIII.
17. Hulse F.S., *Exogamie et hétérosis*, Arch. Suiss. Anthropolog. gen., 1957, **22**.
18. Ionescu E., Necrasov O., *Observations anthropologiques dans quelques écoles primaires de Jassy*, Revue Médico-chirurgicale de la Société de Medicis et naturalistes de Jassy, 1938, *3—4*.
19. Lasker G.W., *Variances of bodily measurements in the offspring of natives and emigrants to three Peruvian towns*, Amer. J. phys. Anthrop., 1960, **18**.
20. Lenz W., Kellner, H., *Die körperliche Akzeleration (Überblick zur wissenschaftl. Jugendkunde*, 16), Juventus — Verlag, München, 1965.
21. Necrasov O., Antoniu S., Botezatu D., Gheorghiu G., Iacob M., *Études sur la croissance et le développement des enfants en R.P.R., I. L'âge de la puberté chez les jeunes filles de Jassy*, An. St. Univ. „Al.I. Cuza" — Iași, 1963, **IX**, *2*.
22. Necrasov O., Știrbu M., Klüger R., *Asupra fenomenului accelerației creșterii și dezvoltării copiilor din orașul Iași*, St. cerc. antropol., 1966, **3**, *1*.
23. Necrasov O., Cristescu M., *Sur les modifications des dimensions et des proportions corporelles durant l'époque péri-pubérale en fonction du sexe. Anthropologie und Humangenetik*, Stuttgart, 1968.
24. Necrasov O., Cristescu M., *Recherches sur la croissance et le développement des enfants en Roumanie. Materialy i prace Antropologiczne*, Wrocław, 1968.
25. Necrasov O., Cristescu M., *Über die Beschleunigung des Reifwerdens und des Wachstums der Kinder in Rumänien*, Ärztliche Jugendkunde, 1970, **61**, *4*.
26. Necrasov O., Cristescu M., *Sur l'hérédité de la croissance et du développement des enfants*, Bull. et Mém. de la Soc. d'Antrohp. de Paris, 1971, **7**, *XII*.
27. Nold E., *Körpergröße und Akzeleration. Die Körpergrößenzunahme im Raume Freiburg als Folge der genetischen Vermischung der Bevölkerung*, Wehrdienst u. Gesundheit, 1963, **70**, *8*.
28. Pfaudler M., *Körpermaßstudien an Kindern*, Berlin, 1916.
29. Pineau M., *Corrélations du stade pubertaire et de l'âge avec les caractères anthropologiques chez les garçons*, Biotypologie, 1963, **XIV**, *1—2*.
30. Roșca Valentina, *Dintr-o anchetă somatologică într-o școală normală de fete*, teză pentru doctorat în medicină și chirurgie, 1926.
31. Rudder B., *Le problème d'accélération du développement*, Rev. d'Hyg. et Méd. Sc. et Univ., 1962, **XXV**, *1*.
32. Sabherwahl K.P., Morales S.A., Mendez J., *Body measurements and creatinine excretion among upper and lower socio-economic groups of girls in Guatemala*, Hum. Biol., 1966, **38**, *2*.
33. Schlesinger E., *Das Habituswechsel im Kindesalter*, Ztschr. Konstitutionslehre, 1933, **17**.
34. Seizov Ch., *Über die Akzeleration der Pubertätsentwicklung der Schuljugend in Sofia*, Mitt. Abt. Anthrop., Biol Ges. in der DDR, 1962, **3**.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

35. Soloviova V.S., *Obzor nekotorîh ghipotez o pricinah akţeleraţii.* Voprosî antrop., 1967, **26.**
36. Tănăsescu Gh., *Modificările în timp ale dezvoltării copiilor şi tinerilor (accelerarea dezvoltării) şi factorii cauzali ai acestora,* Viaţa medicală, 1967, **XIV.**
37. Tănăsescu Gh., *Contribuţii la studiul unor caracteristice somatofiziometrice ale copiilor şi tinerilor (7—18 ani) din cîteva centre urbane ale R.S. România,* Igiena, 1965, *1.*
38. Thomazi I., *L'âge des premières règles,* Le concours médical, 1964, **40.**
39. Vague I., *La différenciation sexuelle humaine,* Paris, 1953.
40. Winter K., *Akţeleraţia kak virajenie obscestvenno abuslovlennogo izmenenia biologhii celoveka* Vestn. Akad., Med., Nauk C. S. Ş. R., 1965, **I.**

Universitatea din Iaşi,
Catedra de morfologie
şi antropologie
Centrul de cercetări biologice din Iaşi
Sectorul de ecologie umană
şi paleoantropologie

Primit în redacţie la 15 iunie 1973

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CONTRIBUȚII LA DETERMINAREA ANTROPOLOGICĂ A FONDULUI AUTOHTON AL POPULAȚIEI SĂSEȘTI DIN HĂLCHIU (HELSDORF), JUDEȚUL BRAȘOV

DE

SUZANA GRINȚESCU-POP, TH. ENĂCHESCU ȘI ELENA RADU

572.5

Determinările antropologice ale populațiilor noastre sînt de un prim interes atît pentru caracterizarea acestora, cît și pentru urmărirea originii și evoluției lor ulterioare. De aceea este absolut necesar ca aceste studii să cuprindă în context atît populația românească majoritară, cît și celelalte populații conlocuitoare.

Din această perspectivă am întreprins studiul antropologic al unei așezări săsești, Hălchiu, pentru care am căutat să determinăm fondul populațional de bază, care a intrat inițial în constituirea acestei comunități.

În condiția unui eșantion a cărui selectare de băștinășie a fost atestată de spițe de neam autohtone pe cel puțin trei generații, această populație se evidențiază prin următorul complex de caractere:

Calota cefalică. Așa cum se poate urmări pe morfograma dimensiunilor (fig. 1), complexul dimensional al calotei asociază o foarte mare dezvoltare a sa în lungime, cu o lățime incipient mare, dar cu o înălțime mijlocie, fruntea fiind însă lată. Reținem această tipologie a nivelelor valorice a dimensiunilor, exprimată printr-o succesiune descendentă în morfogramă a poziției g—op, eu—eu și t—v și o poziție ascendentă pentru ft—ft.

Unele detalii de remarcat în modul de constituire a mediilor, pe care le analizăm cu ajutorul repartițiilor procentuale pe categorii (tabelul nr. 1), subliniază procentajul majoritar și net diferențiat de calote foarte lungi (g—op peste 194 mm, 64,2%), dar o repartiție concentrată în două categorii pentru lățime: în cea lată (47,2%) și cea mijlocie (39,6%). De asemenea și înălțimea calotei se concentrează în categoriile mijlocie (48,1%) și înaltă (34,6%), însă fruntea își comasează frecvența în categoria celor late (64,2%).

Conformația calotei (fig. 2) realizează următorul complex tipologic: mezocefalie la limita brahicefaliei în asociere cu o hipsicefalie foarte mode-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

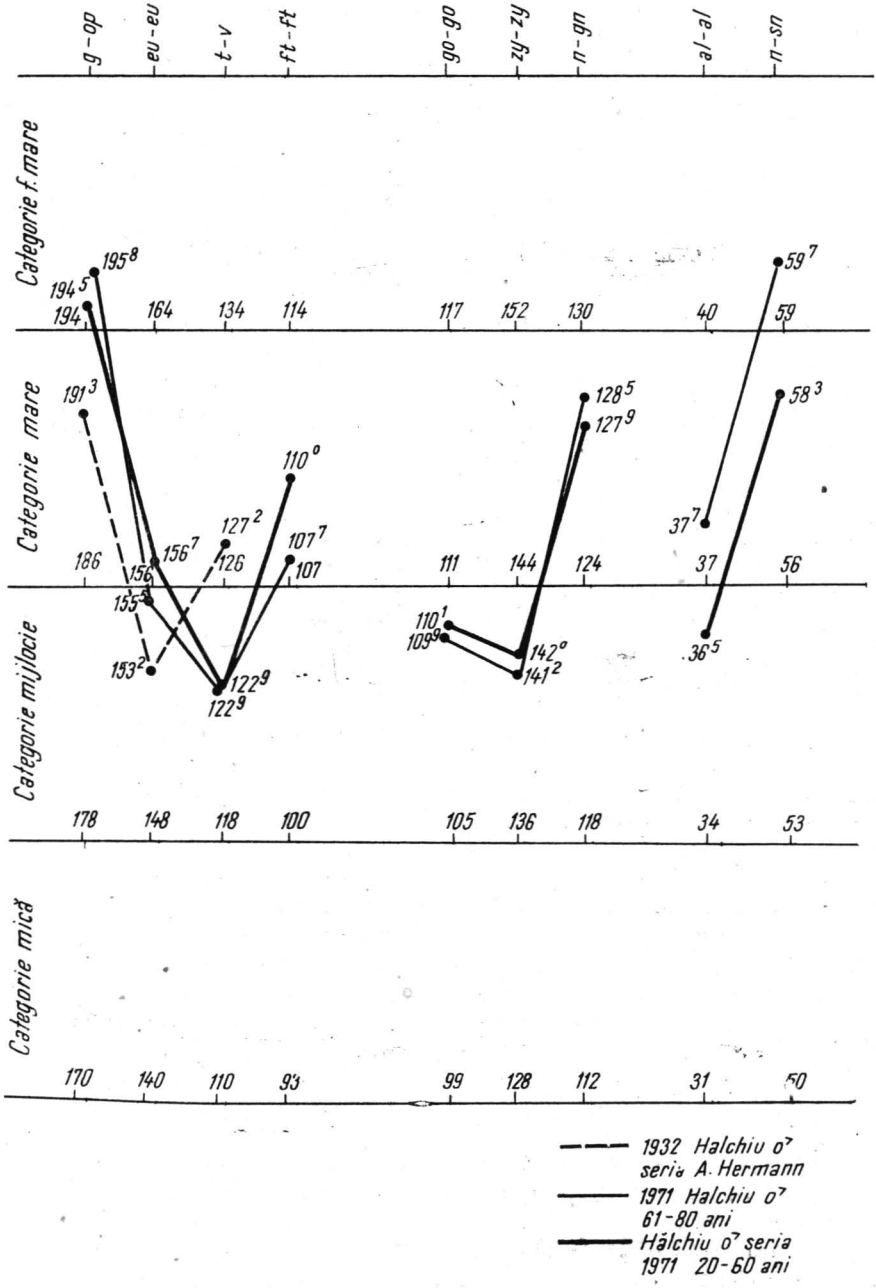

Fig. 1. — Morfograma taxonomică dimensională pentru populaţia autohtonă săsească de la Hălchiu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

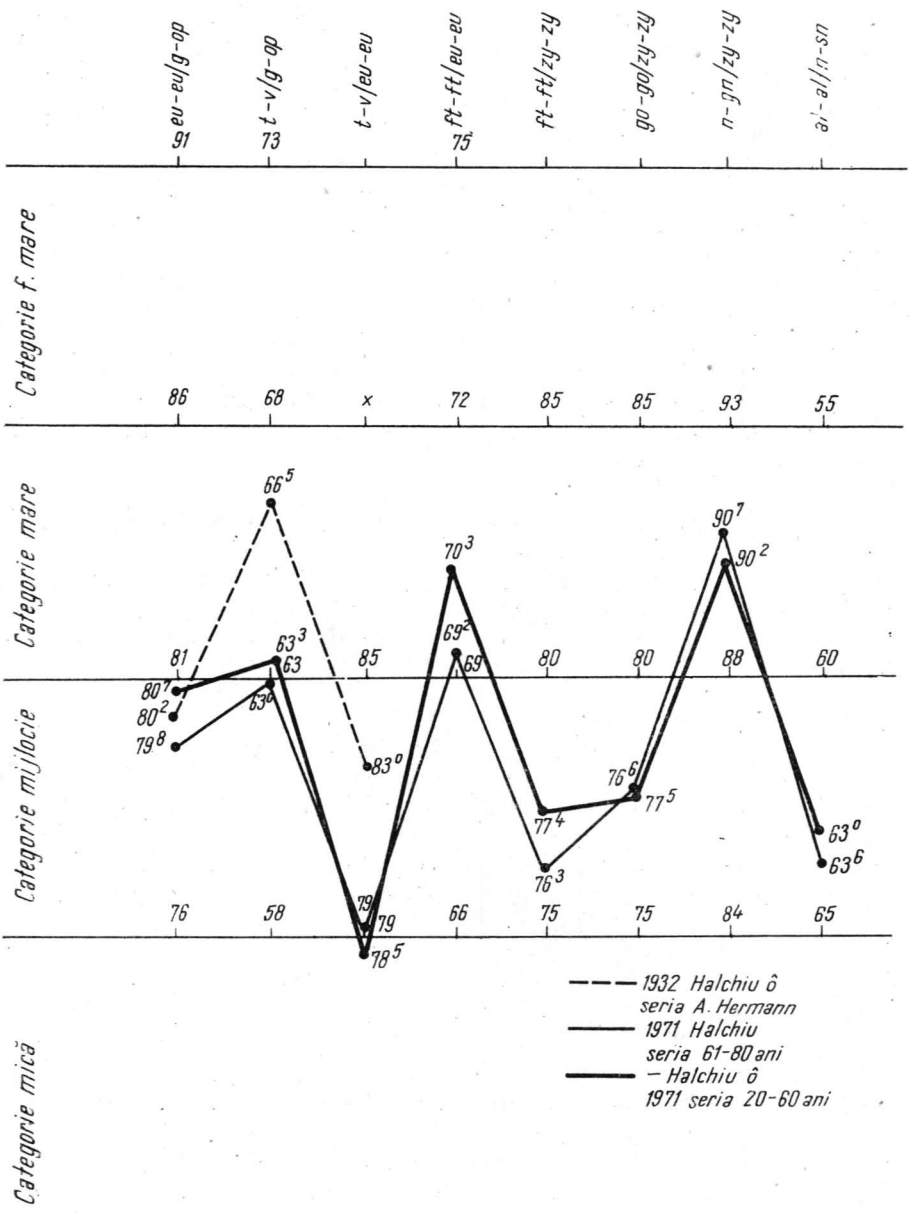

Fig. 2. — Morfograma taxonomică conformativă pentru populaţia autohtonă săsească de la Hălchiu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

rată și o tapeinocefalie la contingența metriocefaliei; deci calota cu indice cefalic coborît este concomitent redus înălțată și față de lungimea și lățimea sa, dar cu o frunte relativ lată.

Repartiția procentuală pe categorii (tabelul nr. 1) ne arată procentajul important de mezocefali (52,8%), alături de care brahicefalii se găsesc în număr apreciabil (34,0%) în această populație. Formele hiperbrahicefale sînt însă rare (7,5%), iar ultrabrahicefale se ridică doar la 1,9%. Pe de altă parte, la polul opus și dolicoizii sînt o raritate (3,8%).

Caracteristica moderării hipsicefaliei are la bază o participare prioritară de ortocefalie (42,3%) în prezența unei hipsicefalii, ea însăși esențial moderată, dar frecventă (38,5%). Dacă în această populație se mai întîlnesc chiar procente de camaecefalie (7,7%), în cadrul hipsicefaliei aceasta nu se manifestă mai departe de o hipsicefalie moderată (11,5%): nu s-a înregistrat nici un caz de hipsicefalie marcată.

Situarea calotelor la limita superioară a categoriei tapeinocefale este susținută de prioritatea procentelor de tapeinocefalie 55,8%. Această categorie este îndeaproape secundată de procente de metriocefalie (38,5%), iar acrocefalia este o formă rară (5,8%).

În sfîrșit, fruntea relativ lată în ansamblu se datorește unei majorități absolute de frunți apartenente acestei categorii (66,0%). Frunți metriometope sînt totuși numeroase (28,3%).

În ceea ce privește occipitalul (tabelul nr. 2), forma curentă este cea mijlociu bombată (56,6%), dar și forma bombată înscrie procente numeroase (26,4%), pe cînd occipitalele plate sînt în netă minoritate (17,0%).

Este de menționat că tipologia calotei, așa cum s-a prezentat ea ca înfățișare de ansamblu pe care o apropiem de forma dalonordică, am putut-o găsi întocmai chiar la nivelul morfogramelor individuale cu o frecvență prioritară. În contextul complexelor tipologice individuale am reținut raritatea de formă net alpină, care a fost întîlnită abia în 7% din cazuri, iar forma specifică dinaridă doar în 2%.

Masivul facial (fig. 1). Ca o manifestare de ansamblu, masivul facial prezintă gonioane mijlociu dezvoltate la limita superioară a categoriei, lățimea feței mijlocie supracentral, dar lungimea feței mare. Cele două nivele ale lățimii (go—go și zy—zy), dintre care go—go este ușor avantajat, sînt dominate de nivelul lungimii n—gn în mod net.

În ceea ce privește nasul, lățimea acestuia este mijlocie la limita superioară a categoriei, însă lung.

În cadrul repartiției procentuale pe categorii a caracterelor dimensionale ale feței și nasului, se reține pentru lățimea bigoniacă participarea importantă a procentelor categoriei late (32,1%) și chiar foarte late (13,2%), alături de categoria ușor dominantă a celor mijlocii (41,5%). Repartiția pe categorii a lățimii feței se arată bine axată pe categoria mijlocie (58,5%), urmată apoi de circa o treime de fețe late (28,3%). Repartiția pe categorii a lungimii feței subliniază caracteristica populației de a avea fețe înalte, arătînd cît de importantă este participarea fețelor foarte înalte (41,5%) și a celor înalte (37,7%).

În paralelitate cu fața, este pusă în evidență și o situație preferențială de nasuri foarte lungi (47,2%) și lungi (22,6%). Tendința spre nasuri

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

late se concretizează prin procentele importante a nasurilor late (35,9%), alături de categoria ușor dominantă a celor mijlocii (43,4%).

Din punct de vedere conformativ (fig. 2), asociația dimensională a masivului facial și a nasului se transpune într-un complex tipologic în care gonioanele sînt relativ mijlociu de dezvoltate în raport cu lățimea feței, fața este leptoprosopă, iar nasul relativ mijlociu de lat cu tendințe spre lat în raport cu lungimea sa (Scara Eickstedt).

Repartițiile procentuale pe categorii ale indicilor privind fața și nasul (tabelul nr. 1) arată preponderența unei lățimi mijlocii a gonioanelor (56,6%), importanța leptoprosopiei (35,9%) și a hiperleptoprosopiei (26,4%) în realizarea mediei indicelui facial și o tendință spre lat a indicelui nazal printr-un ușor balans în favoarea categoriilor lat și foarte lat (35,8%) față de categoriile îngust și foarte îngust (32,0%).

Caracterele somatoscopice consemnate pentru masivul facial și nas (tabelul nr. 2) exprimă o serie de majorități mai mult sau mai puțin accentuate. Astfel, rădăcina nasului este majoritar mijlociu de înaltă față de frunte (60,4%) și înaltă față de unghiul intern al ochiului (56,6%), dar lățimea rădăcinii este mijlocie (47,2%) sau îngustă (39,6%).

Forma profilului nasului este prioritar dreaptă (44,2%), apoi convexă (25,0%), cu planșeu în procente manifest orizontale (67,3%).

Dacă deschiderea fantei palpebrale se susține majoritar mijlocie (66,1%), orientarea acesteia este orizontală (52,8%) sau mijlociu de oblică (41,5%).

Malarele sînt în mare majoritate mijlociu dezvoltate (75,5%), orientarea lor este mijlocie (64,2%), dar și destul de adesea frontală (34,0%).

Buza dermică dreaptă este cea mai frecventă (60,4%), urmată de procente apreciabile de buză concavă (30,2%).

Poziția bărbiei este mijlocie (în planul feței 60,4%), cu un contur al mentonului prioritar mijlociu accentuat (41,5%), urmat însă îndeaproape de procente de menton bine conturat (37,7%).

Ramura mandibulei, cel mai adesea mijlociu oblică (66,1%), este totuși destul de frecvent și oblică (34,0%).

Se remarcă procentul ridicat de pigmentație albastră a ochiului (42,3%), căruia, dacă i se alătură și procentele de ochi de culoare intermediar deschisă, se poate aprecia înclinarea manifestă spre ochi depigmentați ca o caracteristică a acestei populații. În schimb, preponderența părului de culoare închisă se menține la o proporție de peste trei pătrimi în populație (79,3%).

Caracterele corporale. Populația masculină din Hălchiu se caracterizează prin însăși media staturii sale (177,6 cm) ca o populație înaltă, iar detaliile pe care le putem analiza la nivelul repartiției procentuale pe categorii ne arată cît sînt de substanțiale procentele de staturi foarte mari (peste 180 cm, 42%), încît sînt aproape paritare cu cele din categoria staturilor mari (170—179 cm, 46%). Abia 10% sînt mijlocii (164—169 cm), iar unica statură mică este de 163 cm, pe cînd maxima se ridică la 189,5 cm.

Înălțimea șezîndă, prin media sa, face parte din categoria șezîndelor mari (917 cm), și această situație este evidențiată prin repartiția procentuală, din care rezultă o puternică concentrare în această categorie (69,8%),

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul

Variabilitatea și repartiția procentuală pe categorii a caracterelor cefalo-faciale și corporale ale

Caracter	N	M	m	S.D.	CV	Min—Max	N	%
g—op	53	194,51	0,96	6,99	3,60	175—210	f. scurt x — 169	
							—	—
eu—eu	53	156,57	0,65	4,71	3,01	147—167	f. strîmt x — 139	
							—	—
t — v	52	122,86	0,82	5,88	4,79	111—133	f. jos x — 109	
							—	—
ft — ft	53	110,00	0,54	3,94	3,58	102—120	f. îngust x — 92	
							—	—
zy — zy	53	141,98	0,71	5,16	3,63	130—152	f. îngust x — 127	
							—	—
go — go	53	110,12	0,73	5,34	4,85	98—122	x — 98	
							1	1,9
n— gn	53	127,86	0,95	6,93	5,42	113—141	f. jos x — 111	
							—	—
n — sn	53	58,26	0,58	4,22	7,24	51— 68	f — scurt x — 49	
							—	—
al — al	53	36,53	0,31	2,23	6,10	32— 42	f. strîmt x — 30	
							—	—
eu—eu/g—op	53	80,71	0,46	3,34	4,14	73,3—91,7	dolico 71,0 — 75,9	
							2	3,8
t—v/g—op	52	63,30	0,49	3,52	5,56	56,2—69,7	Camaecefalie x — 57,9	
							4	7,7
t—v/eu—eu	52	78,45	0,49	3,55	4,53	69,3—85,6	Tapeino x — 78,9	
							29	55,8
ft—ft/eu—eu	53	70,30	0,33	2,37	3,37	64,6—75,0	hiperstenometop x—59,9	
							—	—
ft—ft/zy—zy	53	77,41	0,37	2,70	3,49	70,4—84,7	f. îngust x — 69,9	
							—	—
go—go/zy—zy	53	77,49	0,39	2,81	3,63	72,6—84,1	f. îngust x — 69,9	
							—	—
n—gn/zy—zy	53	90,17	0,67	4,84	5,37	80,8—100,7	Euriprosop 79,0 — 83,9	
							6	11,3
al—al/n—sn	53	62,96	0,84	6,15	9,77	49,3—77,8	f. îngust x — 54,9	
							5	9,4
Statura	50	1775,50	8,88	62,80	3,54	1632—1895	f. mică x — 159	
							—	—
Șezinda	53	916,95	4,35	31,70	3,46	847—990		
I. Cormic	50	51,70	0,16	1,16	2,24	49,6—54,5		

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

nr. 1

populației autohtone săsești Hălchiu (1971) (dimensiuni și indici), seria masculină (20–60 de ani)

N	%	N	%	N	%	N	%
Scurt 170–177		mijl. 178–185		lung 186–193		f. lung 194–x	
1	1,9	5	9,4	13	24,5	34	64,2
Strîmt 140–147		mijl. 148–155		lat 156–163		f. lat 164–x	
1	1,9	21	39,6	25	47,2	6	11,3
jos 110–117		mijlociu 118–125		înalt 126–133		f. înalt 134–x	
9	17,3	25	48,1	18	34,6	—	—
îngust 93–99		mijlociu 100–106		lat 107–113		f. lat 114–x	
—	—	9	17,0	34	64,2	10	18,9
îngust 128–135		mijlociu 136–143		lat 144–151		f. lat 152–x	
3	5,7	31	58,5	15	28,3	4	7,5
99–104		105–110		111–116		117–x	
6	11,3	22	41,5	17	32,1	7	13,2
jos 112–117		mijlociu 118–123		înalt 124–129		f. înalt 130–x	
4	7,5	7	13,2	20	37,7	22	41,5
scurt 50–52		mijlociu 53–55		lung 56–58		f. lung 59–x	
4	7,5	12	22,6	12	22,6	25	47,2
strîmt 31–33		mijlociu 34–36		lat 37–39		f. lat 40–x	
5	9,4	23	43,4	19	35,9	6	11,3
mezo 76,0–80,9		brahi 81,0–85,4		hiperbrahi 85,5–90,9		ultrabrahi 91,0–x	
28	52,8	18	34,0	4	7,5	1	1,9
Ortocef. 58,0–62,9		Hipsicefalie					
		moderată 63,0–67,9		mijl. 68,0–72,9		marcată 73,0–x	
22	42,3	20	38,5	6	11,5	—	—
Metrio 79,0–84,9		Acro 85,0–x					
20	38,5	3	5,8				
Steno 60–0–65,9		metrio 66,0–68,9		Euri 69,0–74,9		hipereuri 75,0–x	
2	3,8	15	28,3	35	66,0	1	1,9
îngust 70,0–74,9		mijlociu 75,0–79,9		lat 80,0–84,9		f. lat 85,0–x	
10	18,9	34	64,2	9	17,0	—	—
îngust 70,0–74,9		mijlociu 75,0–79,9		lat 80,0–84,9		f. lat 85,0–x	
10	18,9	30	56,6	13	24,5	—	—
Mezo 84,0–87,9		Lepto 80,0–92,9		Hiperlepto 93,0–102,9		Ultralepto 103,0–x	
14	26,4	19	35,9	14	26,4	—	—
îngust 55,0–59,9		mijl. 60,0–64,9		lat 65,0–69,9		f. lat 70,0–x	
12	22,6	17	32,1	14	26,4	5	9,4
mică 160–163		mijl. 164–169		mare 170–179		f. mare 180–x	
1	2,0	5	10,0	23	46,0	21	42,0
mică x–849		mijl. 850–899		mare 900–x			
2	38	14	26,4	37	69,8		
brahi x–50,9		metrio 51,0–52,9		macro 53,0–x			
16	32,0	28	56,0	6	12,0		

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul

Caracterele somatoscopice ale populației autohtone săsești

	N	%
Occipitalul	plat	
	9	17,0
Poziția rădăcinii nasului față de frunte	înaltă	
	6	11,3
Poziția rădăcinii nasului față de unghiul intern al ochiului	înaltă	
	30	56,6
Lățimea rădăcinii nasului	îngustă	
	21	39,6
Profilul nasului	convex	
	13	25,0
Orientarea spatelui nasal	descendent	
	3	5,8
Deschiderea fantei palpebrale	îngustă	
	8	15,1
Orientarea fantei palpebrale	oblică	
	3	5,7
Relief malare	proemin.	
	2	3,8
Orientare malare	frontală	
	18	34,0
Forma buzei dermice superioare (din profil)	convexă	
	5	9,4
Poziția bărbiei	retrasă	
	11	20,8
Conturul mentonului	șters	
	11	20,8
Oblicitatea arcului mandibular	oblică	
	18	34,0
Conturul feței	pătrat	
	7	13,2
Culoarea irisului (scara Saller)	deschis	
	22	42,3
Culoarea părului (scara Fischer-Saller)	blond	
	5	9,4

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

nr. 2

din Hălchiu (1971), seria masculină (20—60 de ani)

N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
mijlociu		bombat							
30	56,6	14	26,4						
mijlocie		joasă							
32	60,4	15	28,3						
mijlocie		joasă							
17	32,1	6	11,3						
mijlocie		lată							
25	47,2	7	13,2						
drept		concav		ondulat					
23	44,2	7	13,5	9	17,3				
orizontal		ascendent							
35	67,3	14	26,0						
mijlocie		largă							
35	66,1	10	18,9						
mijlocie		orizontală							
22	41,5	28	52,8						
mijlociu		șters							
40	75,5	11	20,8						
mijlocie		temporală							
34	64,2	1	1,9						
dreaptă		concavă							
32	60,4	16	30,2						
mijlocie		proemin.							
32	60,4	10	18,9						
mijlociu		conturat							
22	41,5	20	37,7						
mijlocie		orizont.							
35	66,1	—	—						
rotund		oval		dreptunghi		pentag. alung.		romb	
2	3,8	15	28,3	19	35,9	9	17,0	1	1,9
intermed. desc.		intermed. în		închis					
10	19,2	14	27,1	6	11,5				
brun P—T		negru U—V							
6	11,3	42	79,3						

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul

Variabilitatea și repartiția procentuală a caracterelor cefalo-faciale și corporale ale populației autohtone

Caracter	N	M	m	S.D.	CV	Min. Max.	N	%
g—op	24	195,79	1,78	8,70	4,44	174—218	f. scurt x—169	
							—	—
eu—eu	24	155,54	1,30	6,36	4,09	146—168	f. strimt x—139	
							—	—
T—v	23	122,87	1,24	5,97	4,86	114—138	f. jos x—109	
							—	—
ft—ft	24	107,67	1,17	5,74	5,33	98—122	f. îngust x—92	
							—	—
zy—zy	24	141,21	1,17	5,73	4,06	133—155	f. îngust x—127	
							—	—
go—go	24	109,87	1,29	6,34	5,77	97—120		x—98
							2	8,3
n—gn	17	128,53	1,67	6,87	5,35	118—143	f. jos x—111	
							—	—
n—sn	24	59,67	0,95	4,70	7,88	50— 70	f. scurt x—49	
							—	—
al—al	24	37,67	0,61	3,00	7,96	31— 44	f. strimt x—30	
							—	—
eu—eu/g—op	24	79,79	0,58	2,87	3,60	73,0—87,9	dolico 71,0—75,9	
							2	8,3
t—v/g—op	23	63,00	0,52	2,47	3,92	59,5—69,7	camaecefal x—57,9	
							—	—
t—v/eu—eu	23	78,97	0,53	2,56	3,24	72,6—84,5	tapeino x—78,9	
							13	56,5
ft—ft/eu—eu	24	69,24	0,52	2,56	3,68	64,1—74,3	hipersteno x—59,9	
							—	—
ft—ft/zy—zy	24	76,26	0,59	2,89	3,79	71,4—81,3	f. îng. x—69,9	
							—	
go—go/zy—zy	24	77,58	0,87	4,28	5,52	68,2—83,7	f. îngust x—69,9	
							1	4,2
n—gn/zy—zy	17	90,66	0,97	5,44	6,00	80,7—99,3	euri 79,0—83,9	
							2	11,8
al—al/n—sn	24	63,60	1,68	8,24	12,95	43,7—80,0	f. îng. x—54,9	
							2	8,3
Statura	22	1693,86	16,41	76,96	4,54	1562—1810	f. mică x—159	
							4	18,18
Șezîndă	22	864,77	7,78	36,48	4,22	785—932		
I. Cormic	22	5[illegible],01	0,35	1,63	3,20	47,7—53,6		

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

nr. 3

săsească a comunității Hălchiu (1971), seria masculină (61–78 de ani)

N	%	N	%	N	%	N	%
scurt 170–177		mijlociu 178–185		lung 186–193		f. lung 194–x	
1	4,2	1	4,2	7	29,2	15	62,5
strîmt 140–147		mijlociu 148–155		lat 156–163		f. lat 164–x	
2	8,3	10	41,7	8	33,3	4	16,7
jos 110–117		mijlociu 118–125		înalt 126–133		f. înalt 134–x	
4	17,4	13	56,5	5	21,7	1	4,3
îngust 93–99		mijlociu 100–106		lat 107–113		f. lat 114–x	
2	8,3	7	29,2	12	50,0	3	12,5
îngust 128–135		mijlociu 136–143		lat 144–151		f. lat 152–x	
4	16,7	12	50,0	7	29,2	1	4,2
99–104		105–110		111–116		117–x	
2	8,3	8	33,3	8	33,3	4	16,7
jos 112–117		mijlociu 113–123		înalt 124–129		f. înalt 130–x	
–	–	5	29,4	6	35,3	6	35,3
scurt 50–52		mijlociu 53–55		lung 56–58		f. lung 59–x	
1	4,2	3	12,5	4	16,7	16	66,7
strîmt 31–33		mijlociu 34–36		lat 37–39		f. lat 40–x	
1	4,2	8	33,3	8	33,3	7	29,2
mezo 76,0–80,9		brahi 81,0–85,4		hiperbrahi 85,5–90,9		ultrabrahi 91,0–x	
17	70,8	4	16,7	1	4,2	–	–
orto 58,0–62,9		HIPSICEFALIE					
		moderată 63,0–67,9		mijlocie 68,0–72,9		marcată 73,0–77,9	
14	60,9	8	34,8	1	4,3	–	–
metrio 79,0–84,9		acro 85,0–x					
10	43,5	–	–				
steno 60,0–65,9		metrio 66,0–68,9		euri 69,0–74,9		hipereuri 75,0–x	
2	8,3	8	33,3	14	58,3	–	–
îng. 70,0–74,9		mijl. 75,0–79,9		lat. 80,0–84,9		f. lat 85,0–x	
7	29,2	14	58,3	3	12,5	–	–
îng. 70,0–74,9		mijl. 75,0–79,9		lat. 80,0–84,9		f. lat 85,0–x	
5	20,8	10	41,7	8	33,3	–	–
mezo 84,0–87,9		lepto 88,0–92,9		hiperlepto 93,0–102,9		ultralepto 103,0–x	
4	23,5	5	29,4	6	35,3	–	–
îng. 55,0–59,9		mijl. 60,0–64,9		lat. 65,0–69,9			
6	25,0	6	25,0	5	20,8	f. lat 70,0–x	
mică 160–163		mijl. 164–169		mare 170–179		5	20,8
3	13,63	2	9,09	12	54,54	f. mare 180–x	
mică x–849		mijl. 850–899		mare 900–x		1	4,54
9	40,90	9	40,90	4	18,18		
brahi x–50,9		metrio 51,0–52,9		macro 53,0–x			
10	45,45	11	50,00	1	4,54		

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 4

Caracterele somatoscopice ale populației autohtone săsești din Hălchiu (1971), seria masculină (61 – 78 de ani)

Caractere	N	%	N	%	N	%	N	%
Occipital	plat		mijlociu		bombat			
	2	8,3	10	41,7	12	50,0		
Poziția rădăcinii nasului față de frunte	înaltă		mijlocie		joasă			
	4	16,7	15	62,5	5	20,8		
Poziția rădăcinii nasului față de unghiul intern al ochiului	înaltă		mijlocie		joasă			
	17	70,8	6	25,0	1	4,2		
Lățimea rădăcinii nasului	îngustă		mijlocie		lată			
	13	54,2	9	37,5	2	8,3		
Profilul nasului	convex		drept		concav		ondulat	
	13	54,2	7	29,2	2	8,3	2	8,3
Orientarea spatelui nazal	descendent		orizontal		ascendent			
	3	12,5	20	83,3	1	4,2		
Deschiderea fantei palpebrale	îngustă		mijlocie		largă			
	5	20,8	16	66,7	3	12,5		
Orientarea fantei palpebrale	oblică		mijlocie		orizontală			
	4	16,7	7	29,2	13	54,2		
Relief malare	proemin.		mijlociu		șters			
	1	4,2	13	54,2	10	41,7		

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Orientare malare	frontală		mijlocie		temporală			
	5	20,8	18	75,0	1	4,2		
Forma buzei dermice superioare (din profil)	convexă		dreaptă		concavă			
	4	19,0	17	81,0	—	—		
Poziția bărbiei	retrasă		mijlocie		proemin.			
	4	19,0	15	71,4	2	9,6		
Conturul mentonului	șters		mijlocie		conturat			
	8	40,0	11	55,0	1	5,0		
Oblicitatea arcului mandibular	oblică		mijlocie		orizont.			
	9	40,9	13	59,1	—	—		
Conturul feței	pătrat		rotund		oval		dreptunghi	
	1	4,2	—	—	8	33,3	15	62,5
Culoarea ochiului (scara Saller)	deschis		interm. desch.		interm. închis		închis	
	12	52,2	6	26,1	4	17,3	1	4,3
Culoarea părului (scara Fischer-Saller)	blond		brun P—T		Br. negru U—Y		Roșu	
	9	37,5	1	4,2	13	54,2	1	4,2

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

alături de care categoria mijlocie întrunește numai 26,4%, iar șezînde mici sînt doar 3,8%.

Aprecierea raportului trunchi/statură prin indicele Cormic (Vallois) situează populația masculină de la Hălchiu în categoria metriocormică. Repartiția procentuală pe categorii a acestui indice ne arată totuși că, în afara unei majorități de cazuri metriocorme (56,0%), se alătură în această populație și procente importante de cazuri brahicorme (32%), pe cînd cele macrocorme realizează 12%. Prin urmare, se constată o netă tendință spre trunchiuri relativ scurte în raport cu statura.

Pentru a completa informarea noastră antropologică privitoare la populația autohtonă din Hălchiu, am prelevat în 1971 și am prelucrat separat și o serie masculină (în aceleași condiții de băștinășie pe trei generații) între 61 și 80 ani, serie care ar paraleliza astăzi cu generația contemporană lui Hermann 1932, după un timp de 40 de ani.

Anexăm în tabelele nr. 3 și 4 toate datele obținute pe acest al doilea eșantion al nostru, dar prezentarea esențială constă în înscrierea morfogramată a acestei serii alături de seria noastră curentă de caracterizare (1971, 21—60 de ani) atît pentru dimensiuni, cît și pentru conformație (fig. 1 și 2).

Din confruntarea celor două serii ale noastre din 1971 reiese cu totul evident marea similitudine a desfășurării morfogramelor lor, tipologia complexelor asociative mergînd într-o paralelitate perfectă, integrîndu-se consecvent în comun în caracterizarea pe care am dezvoltat-o anterior cu ocazia prezentării seriei noastre curente 21—60 de ani. S-ar putea deci conchide că nimic important nu se relevă ca diferențiere între cele două serii ale noastre.

Tipologic, generația veche (61—80 de ani) își păstrează toate caracteristicile în populația actuală curentă (seria 21—60 de ani), de aceea ne-am putea gîndi la o stabilitate a caracterelor în cazul populației din Hălchiu în cadrul fondului său autohton.

Deși netestați statistic, am putea doar reține o ușoară suită de indicatori, cum ar fi pentru generația veche capete ușor mai lungi, concomitent ușor mai strîmte și frunți mai puțin late, iar la nivelul feței lățimile bigoniacă și bizigomatică mai mici, dar față mai lungă; cît despre nas mai lung și mai lat, acesta poate fi pus și pe seama vîrstei.

În sfîrșit, repercutarea ușoarelor fluctuații, oarecum orientate, ale dimensiunilor dau un indice cefalic ușor mai scăzut, cu o față ușor mai leptoprosopă, la care am putea alătura oarecare semne de sporire a prezenței de pigmentație deschisă a ochiului, toate acestea pledînd pentru o nuanță neesențială spre caractere mai nordizate în generația veche.

Oricum, componentele de bază care ne apar a participa la complexul tipologic al populației din Hălchiu ar fi în primul rînd nordicodalică, pe lîngă care se recunoaște apoi amprenta componentei dinaride și în oarecare măsură prezența componentei est-europide, pe cînd componentele mediteranide și cea alpină le credem manifestate în slabă măsură. Cu totul rar au fost întîlnite urme de caractere turanide sau tungide.

Vom sublinia unii indicatori mai pregnanți ai prezenței complexului tipologic mai sus enunțat. Astfel, calota, pe care am constatat-o a fi incipient lată și mijlociu de înaltă, realizînd la un indice cefalic mic o asociere de hipsicefalie foarte moderată și tapeinocefalie, ne apare prin

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

aceasta a manifesta în esență participarea daloidă alături de elementul nordic.

Fața și nasul se înscriu în formele curente nordico-dinarice dimensional și conformativ. Din partea componentei nordice se evidențiază mai ales priorități ca : profil de nas drept, conturul feței dreptunghiular (și, poate, o parte din cele ovale, după A. Hermann caracter teutonic de nord), deschiderea fantei palpebrale prioritar mijlocie, orizontală, la care caractere mai alăturăm și procentele majoritare de iris albastru.

De natură daloidă și în procente nu de neglijat sînt contururi de față pătrate.

Dinaridul reușește să-și sublinieze prezența prin profiluri de nas convexe, care secundează pe cele drepte, precum și prin importanța procentuală a unei ramuri mandibulare oblic orientate, dar mai ales prin amprenta sa asupra pigmentației, atunci cînd semne de componență mediteranidă și alpină le găsim reduse. Remarcăm, în schimb, că la nivelul calotei cefalice elementul dinarid este șters manifestat în sensul complexului său asociativ specific (g—op mijlocii, eu—eu late, t—v înalte), doar un singur caz în cadrul morfogramelor individuale. Numai caracterul de aplatisare al calotei specifice dinaridului reușește să se remarce relativ (17%). Această observație asupra transmiterii izolate a occipitalului plat a fost făcută și de Fr. I. Rainer pe indivizi blonzi aparținînd populației românești de la Nerejul (Vrancea), ceea ce ar putea indica o penetranță mai bună a acestui caracter în comparație cu alte caractere dinaride ale calotei. Dacă mai ținem seama și de faptul că și pe populațiile vechi tot occipitalul plat reprezintă prima formă de manifestare a dinarizilor, atunci se poate presupune că în acest caz penetranța mărită ar exprima fixarea mai puternică a ceea ce are o prioritate evolutivă.

Prezența componentei est-europide nu poate fi trecută cu vederea atunci cînd ne referim la existența de profiluri de nas ondulate și concave, sept nazal ascendent, bărbii retrase, mentonuri șterse și unele contururi ale feței pentagonale. Nasuri scurte sînt însă rare (7,5%).

Dintre caracterele de evidență a componentei mediteranide în afara fantei palpebrale largi, a participării la contururile ovale ale feței, buză superioară concavă, malare șterse, însă prea puțin temporale (1,9%) și prea puțin înguste (5,7%), această componentă își aduce contribuția în comun cu elementul dinarid și cel alpin la complexul pigmentar închis.

Componenta alpină am identificat-o în cîteva cazuri sub însuși complexul asociativ al unor calote de acest tip (g—op mijlociu, eu—eu lat, t—v mijlociu, cu indice cefalic ridicat și calotă concomitent tapeinocefală).

Ca o caracteristică de reținut pentru populația antohtonă de la Hălchiu este de subliniat statura înaltă, probabil rezultanta participării în comun a componentelor nordice, dalice și dinaride, care alcătuiesc principalul fond al complexului tipologic și care practic rămîne prea puțin influențat în sens opus din partea componentelor rare, mediteranide și alpine.

Desigur, în limita celor cîteva date pe care prof. A. Hermann le indică în 1932 special pentru populația din Hălchiu, vom încerca o comparare. Trebuie însă de la început reamintit că cele două eșantioane ale noastre sînt foarte selectate, pe trei generații cel puțin de băștinășie, și

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

prin acest fapt credem că sînt foarte apropiat strînse în jurul nucleului însuși, în jurul fondului autohton al comunității Hălchiu.

Din înscrierea datelor Hermann 1932 pentru Hălchiu în sistemul nostru de morfograme (fig. 1 și 2), constatăm o nepotrivire a tipologiei complexului asociativ al calotei, generat de dimensiunea de înălțime a acesteia (t—v), care în seria Hermann se înscrie în categoria de calotă înaltă și care prin nivelul ei valoric se situează deasupra celui al lățimii calotei (eu—eu), ea însăși abia mijlocie supracentral, tipologie de model nordic (dealtfel însuși Hermann remarcă o slabă participare daloidă pentru seria sa).

Aceste dimensiuni și dispoziții de nivele generează și conformativ un alt complex pentru seria Hermann 1932, prin faptul că la un indice cefalic mezocefal găsim o asociere orientată spre manifestă îndepărtare de hipsicefalia foarte moderată și concomitent de tapeinocefalie

Deoarece însăși seria noastră de vîrstă 61—80 de ani, care ar fi omologabilă din punctul de vedere al generației cu seria Hermann 1932, menține nepotrivirea complexului asociativ descris mai sus, credem că nu ar fi vorba de procese modificatoare (microevolutive) între 1932 și 1971, care să fi dus chiar pînă la o schimbare a specificității de complex tipologic, ci că seria noastră, ca reprezentantă mai apropiată a fondului autohton, indică pentru acest fond formația nordico-dalică și pentru corespondenții de astăzi ai populației din 1932, pe cînd seria Hermann a fost esențial nordică.

Credem că prin izolarea și definirea nucleului original al populației din Hălchiu se creează premisele necesare de stabilirea relațiilor de origine ale acestei populații.

CONTRIBUTIONS À LA DÉTERMINATION ANTHROPOLOGIQUE DU FONDS AUTOCHTONE DE LA POPULATION SAXONNE DE HĂLCHIU (HELSDORF), DÉPARTEMENT DE BRAȘOV

RÉSUMÉ

Sur la base d'un matériel de Hălchiu (Helsdorf) d'au moins trois générations, attesté à l'aide de pedigrees, les auteurs présentent les caractères anthropologiques de cette population saxonne (4 tableaux : caractères dimensionnels, conformatifs, somatoscopiques, en deux séries d'âge : 21—61 ans et 61—80 ans ; morphogrammes concernant la typologie des complexes associatifs dimensionnels et conformatifs).

Les éléments constitutifs des originaires de Hălchiu sont en premier lieu nordico-daliques, ensuite dinarides ; on reconnaît aussi la présence de la composante est-baltique.

On constate la faible manifestation d'éléments méditerranides ou alpins. Une comparaison entre le morphogramme de la série courante (21—60 ans) et celui de la série qui serait aujourd'hui homologable à la génération de 1932 du Prof. A. Hermann, mais selectionné du point de vue de l'origine (notre série de 61—80 ans), démontre une parfaite

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Planșa 1 și 2. Tipul antropologic al populației din Hălchiu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Planșa 1 și 2. Tipul antropologic al populației din Hălchiu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

correspondance des caractères fondamentaux des complexes associatifs dimensionnels et conformatifs, dans le sens que la population autochtonne a été auparavant, de même aujourd'hui, essentiellement nordico-dalique et dinaride.

Les différences entre les données de A. Hermann de 1932 sur la population de Hălchiu et notre série 61—80 ans, qui lui est, chronologiquement homologable, sont peut-être dues au faits que nos échantillons sont très concentrés du point de vue «autochtone».

BIBLIOGRAFIE

1. Coon S.C., *The Races of Europe*, Macmillan Company, New York, 1954.
2. Grinţescu-Pop Suzana, Enăchescu Th., Georgescu Vl., *Morfograma taxonomică*, St. cerc. antropol., 1965, **2**, *1*, 151—159.
3. Gerahrdt K., *Die Glockenbecherleute in Mittel und Westdeutschland. Ein Beitrag zur Paläanthropologie Eurafrikas*, E. Schweizerbart'sche, Stuttgart, 1953.
4. Grintzesco-Pop Suzanne, Enachesco Th., *Contributions à la détermination du facies anthropologique des populations contemporaines de Roumaine*, Ann. roum. d'Anthrop., 1966, *3*, 47—64.
5. Hermann A., *Die Deutschen Bauern des Burzenlandes*, Gustav Fischer, Jena, 1937.
6. Perret G., *Crô-Magnon-Typen vom Neolitikum bis heute*, Zeitschrift für Morphologie und Anthropologie, 1938, **XXXVII**, 1—101.
7. Rainer J.Fr., *Enquêtes anthropologiques dans trois villages roumains des Carpathes*, Monitorul oficial, Bucureşti, 1937.
8. Schwidetzky Ilse, *Die neue Rassenkunde*, Gustav Fischer, Jena, 1962 (Hrsg.).

Centrul de cercetări antropologice
Bucureşti

Primit în redacţie la 15 iunie 1973

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CONSTITUȚIA UMANĂ SOMATOFUNCȚIONALĂ A POPULAȚIEI ADULTE DIN SATE DE PE VALEA ARIEȘULUI DIN JUDEȚUL TURDA

MORFOTIPOGRAME ROMÂNEȘTI PE SEX (Nota III)

DE

P. RÂMNEANȚU

572.5:578.087.1

Îndrumarea dezvoltării somatofuncţională a fiinţei umane între limite normale necesită coeficienţi biometrici naţionali. Aceştia se obţin uşor, se pot exprima grafic, iar aplicarea lor în medicina preventivă este uşoară, largă şi are o deosebită valoare. Pe baza lor se pot sesiza obezitatea, slăbirea şi cîteva disendocrinii, mai ales cele sexuale.

1. MATERIAL ŞI METODĂ

Folosim materialul rezultat din cercetările făcute în satele de pe Valea Arieşului. Parametrii constituţionali de care avem nevoie sînt următorii : statura, doi pentru calcularea indicelui skelic (înălţimea trunchiului şi lungimea membrelor inferioare) şi cinci pentru stabilirea morfotipogramelor la bărbat şi femeie (statura, lungimea extremităţilor inferioare, perimetrul toracic şi valoarea diametrelor bitrohanterian şi biacromial). În loc de dimensiunea diametrului biumeral, recomandat de autorii metodei morfogramei, J. Decourt şi J.M. Doumic (2), întrebuinţăm valoarea diametrului biacromial, deoarece pe primul noi nu l-am măsurat. Diametrul biumeral ne-ar fi prezentat nu numai scheletul osos, ci şi starea de dezvoltare a ţesutului adipos şi muscular, a cărui cunoaştere în obezitate are importanţa sa.

Vom prelucra numai datele obţinute pe 97 de bărbaţi şi 92 de femei în vîrstă de 20 de ani.

Observarea dezvoltării organismului şi a dismorfiilor necesită aprecierea staturii faţă de media populaţiei din regiune, a indicelui skelic în raport cu scara Manouvrier şi existenţa a două morfograme : una cu gra-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

fic feminin pentru bărbați și alta cu desen masculin pentru a aprecia parametrii femeii.

Indicele skelic este un raport între lungimea membrelor inferioare și înălțimea trunchiului. Conform cu abreviațiile făcute (vezi nota I, tabelul nr. 1), indicele are următoarea formulă :

$$I \cdot Sk = \frac{I \cdot mi + I \cdot ma - pl \times 100}{I \cdot v - j + I \cdot j - p}$$

Graficele pentru morfotipograme se construiesc trecînd pe ordonată valorile mediilor aritmetice ale celor cinci parametri amintiți, deosebit pentru cele două sexe. Media staturii se proiectează în mijlocul graficii. Pe ordonată se fac liniaturi la distanțe din 3 în 3 cm. Se lucrează cu această cifră deoarece aproximativ atît este jumătate din valoarea deviației ei tip. Valorile celorlalți patru parametri se calculează ținînd seama de ale staturii. Variației, așezată sub Ma și deasupra aceleia, i se calculează valoarea corespunzătoare celei staturale. Valorile obținute se trec la stînga și la dreapta celor proiectate pentru statură (1), (2). În ansamblul lor, parametrii scad sau cresc, în cifre rotunjite, de la valorile lor medii cu :

	Bărbați	Femei
Perimetrul toracic	16	14
Lungimea membrului inferior	15	15
Statura	3	3
Diametrul bitrohanterian	5	6
Diametrul biacromial	8	7

2. REZULTATE

Ma a staturii bărbaților și a femeilor de 20 de ani este egală cu a populației adulte din regiune.

I. Sk., calculat pe sex la populația de 20 de ani, este 105,71 la bărbați, iar la femei 104,39. O. Necrasov a găsit la populația din Fundata următoarele valori : pentru bărbați, 88,84 ; pentru femei, 85,79 $\frac{\text{statura-șezînda} \times 100}{\text{șezînda}}$ (6). Aceste două rezultate se pot compara numai în ce privește diferența pe sex. Noi am folosit pentru calcularea indicelui Manouvrier o măsurătoare diferită pentru dimensiunea bustului. Totuși putem afirma că pe sex comportarea populației este aceeași.

Ierarhia reiese evident și din distribuția somatică pe sex, făcută după metoda lui G. Viola. Pe baza acesteia, populația examinată de noi are următoarea înfățișare :

	Bărbați	Femei
Normosomi	63,8%	54,4%
Ipersomi	19,1%	19,2%
Iposomi	17,1%	26,4%

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Fără îndoială că femeile, din punct de vedere somatic, au avut o dezvoltare mai puțin favorabilă față de bărbați.

Pe următoarele două grafice redăm traseurile morfotipogramelor, construite pe sex, cu ajutorul dimensiunilor populației din satele de pe Valea Arieșului.

3. CUNOȘTINȚE CU PRIVIRE LA APLICAREA MORFOTIPOGRAMELOR

Valorile parametrilor constituționali reprezentați se aplică la diagnosticarea obezității, a procesului de slăbire, a unor tulburări endocrine din sfera sexuală, a afecțiunilor hipofizei, glandă care are un rol esențial în dezvoltarea sexuală, a tiroidei și a cortico-suprarenalei. Cea din urmă contribuie la desăvîrșirea diferențierii sexuale. Morfotipogramele constituie numai un mijloc de orientare în diagnosticul bolilor amintite. Chiar cu acest scop trebuie aplicate cu mult discernămînt și prudență, deoarece sînt dificultăți mari de a trasa limite între tipul normal, ideal, și cel cu devieri sau simptome patologice incipiente (3).

Interpretarea morfogramelor se face asociind datele lor cu cele privitoare la valoarea staturii și I.Sk. (2), (7), (8), (9).

Procesele de îngrășare sau slăbire pot fi însoțite de tulburări endocrine. Obezitatea mărește diametrul bitrohanterian mai mult decît pe cel biumeral. Dacă obezitatea se produce la un subiect fără tulburări endocrine, și parametrul biumeral este urcat. Linia care unește aceste două diametre, numită DE, nu va fi descendentă la femeie, ci orizontală. Perimetrul toracic încă este influențat de obezitate. Paniculul adipos nu se realizează în mod egal la cele două sexe: la bărbați grăsimea se depune mai mult pe centura scapulară, la femei pe cea pelviană.

Se pare că obezitatea se instalează premergător disfuncțiilor endocrine. Această prioritate determină importanța aplicării datelor antropologice în prevenirea obezității. Dar sindromul endocrin din obezitate, descris de Milcu ș.a., nu poate totuși să fie contestat (5). El se manifestă prin hiperinsulinism, hipercorticoidism, hipogonadism și hipotirodie. Aplicarea morfotipogramelor poate fi deci utilă în recunoașterea acestor boli.

Subiecții slabi prezintă valori ale diametrului bitrohanterian și ale perimetrului toracic puțin dezvoltate.

Tipul constituțional macroskel este clasificat ca atare, mai ales fiindcă își are membrele inferioare peste medie. Subiectul macroskel este un tip biologic slab, subțire, longilin, ținînd membrele superioare în poziție de *cubitus valgus*, iar pe cele inferioare în *genu valgum*.

Tipul brahiskel are însușiri opuse. Acesta își are membrele nu numai mai scurte, dar are volumul trunchiului mai dezvoltat și țesutul muscular mai evident. Brevilinul își ține, în schimb, membrele inferioare în poziție de *genu varum*. Ținuta fiziologică de *cubitus varus* însă îi lipsește. În prezența unui subiect asemănător suspectăm o insuficiență a gonadelor. Repartizarea corporală a grăsimii îi acordă acestui tip o înfățișare feminină. Relevăm că obezul nu are stigmatul feminismului, chiar dacă are dimensiunile bitrohanteriană și a perimetrului toracic mai dezvoltate. Diametrul biumeral nu-l are crescut paralel cu cel bitrohanterian.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

PER. TOR.	MEM INF.	STATURA	D. TROH	D. BIACROM
943	928	180	323	414
927	913	177	318	406
911	898	174	313	398
895	883	171	308	390
879	868	167,6	303	382
863	853	165	298	374
847	838	162	293	366
831	823	159	288	358
815	808	156	283	350
799	793	153	278	342
783	778	150	273	334

Graficul nr. 1. — *Morfotipul bărbatului român mediu în vîrstă de 20 de ani.* Este desenat cu linii discontinue. Mediile aritmetice ale parametrilor de sex feminin sînt trasate cu linii continue groase.

PER. TOR.	MEM. INF.	STATURA	D. TROH	D. BIACROM
887	887	176	350	390
873	872	173	344	383
859	857	170	338	376
845	842	167	332	369
831	827	164	326	367
817	812	161	320	355
803	797	158,1	314	348
789	789	155	308	341
775	767	152	302	334
761	752	149	296	327
747	737	146	290	320

Graficul nr. 2. — *Morfotipul femeii române medii în vîrstă de 20 de ani,* Morfotipul este prezentat cu linii discontinue. Mediile parametrilor de sex masculin sînt trasate cu linii continue groase.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

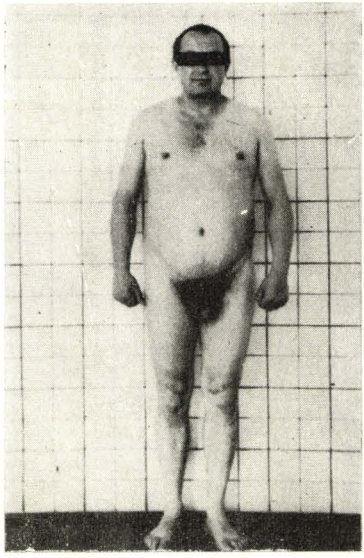

Fig. 1. — K.C., în vîrstă de 37 de ani. Microskel. Structură antropologică: carpatică*. Morfotipograma: per. tor. = 1010; membr. inf. = = 83,20; stat. = 161,3; d. bitroh. = = 34,7; d. biacrom. = 36,9. *Feminism fără hipoandrism.*

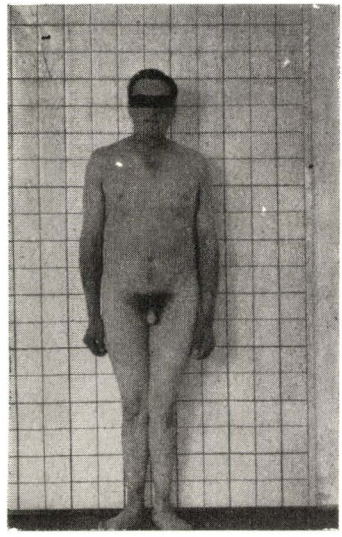

Fig. 2. — V.M., în vîrstă de 25 de ani. Normoskel. Structură antropologică: carpato-mediteranoidă. Morfograma: per. tor. = 910; membr. inf. = 89,1; stat. = 165,2; d. bitroh. = 34,5 d. biacrom. = = 38,0. *Feminism cu hipoandrism.*

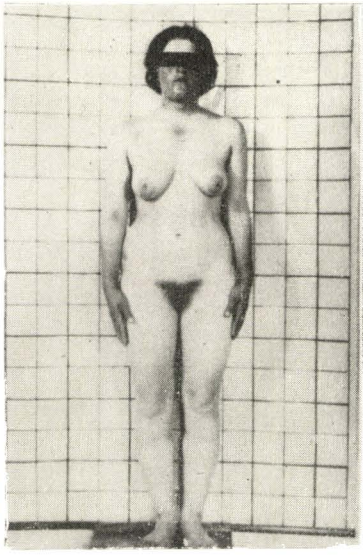

Fig. 3. — M.O.M., în vîrstă de 22 ani. Normoskel, cu o uşoară tendinţă spre macroskel. Structură antropologică: alpină. Morfotipograma: per. tor. = 855; membr. inf. = 78,8; stat. = 158,8; d. bitroh. = 31,0; d. biacrom. = 38,3. *Virilism cu hipoginism.*

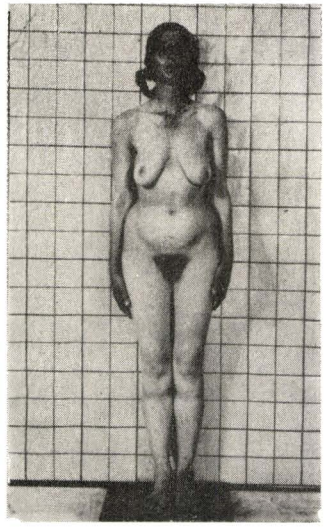

Fig. 4. — M.V., în vîrstă de 32 de ani. Macroskel. Structură antropologică: mediteranoidă. Morfotipograma: per. tor. = = 810; membr. inf. = 85,3; stat. = 164,3; d. bitroh. = 31,5; d. biacrom. = 36,6. *Virilism fără hipoginism.*

* Determinarea tipului antropologic a fost făcută de dr. Iordache Făcăoaru.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Analiza amănunțită a morfogramelor pe sex ne oferă posibilități de a cunoaște și eunucoidismul, feminismul la bărbați, virilismul la femei, gigantismul, tulburări din domeniile cortico-suprarenalei și ale tiroidei.

Eunucoidismul la bărbat avînd hipoandrism, deci o insuficiență gonadică, se caracterizează prin macroskelie, perimetrul toracic și diametrul biumeral slab dezvoltat și diametrul bitrohanterian mărit considerabil. În copilărie, subiectul cu această disfuncție prezintă grafica valorilor celor cinci parametri din morfogramă sub forma unui M. Adultul nu o are atît de evidentă, totuși are linia DE (punctele bitrohanterian și biumeral) pronunțat oblică. Atragem atenția că sînt și insuficiențe gonadice, de origine tiroideană și hipofizară. Diagnosticul acestora din urmă necesită și alte analize, de laborator mai ales.

Eunucoidismul la femei cu hipoginism are înfățișare macroskelică, cu diametrul bitrohanterian subdezvoltat, în contrast cu valoarea relativ mai ridicată a diametrului biumeral. Linia care leagă punctele BC ale membrelor inferioare și staturii este oblic descendentă, ca și DE. Cu aceste detalii, morfotipograma este caracteristică în insuficiența gonadică.

Feminismul la bărbatul care are hipoandrism, deci un dezechilibru hormonal oestrogen-androgen, se manifestă cu perimetrul toracic și diametrul biumeral foarte scăzute. Bazinul acestui tip este larg, iar membrele inferioare și superioare le are mai lungi față de media regională. Tipul îmbracă înfățișarea unui macroskel. Aspectul desenului este al unei femei avînd concavitatea curbei în jos.

Feminismul la bărbat fără hipoandrism ia înfățișarea unei femei normale, care are macroskelie și *genu valgum* în plus. Tipul acestui bărbat are perimetrul toracic mai frecvent sub medie și diametrul bitrohanterian mare, iar pe cel umeral redus. Obezitatea este de tip ginoid. Linia DE este oblică în jos. Bărbatul hiperandric avînd perimetrul toracic și diametrul biumeral dezvoltate imprimă morfogramei un aspect concav în sus. Tipul este de microskel (4).

Virilismul la femeie cu hipoginism se prezintă cu macroskelie. Femeia are diametrul bitrohanterian puțin dezvoltat, iar circumferința toracică și diametrul biumeral mărite. Arc segmentul AB puternic ascendent. Ea prezintă și o stare de obezitate. În ansamblul ei, femeia cu virilitate se aseamănă cu cea care are eunucoidism. Aspectul ei este masculin (vezi valorile medii ale bărbatilor pe grafică feminină).

Virilismul la femeia fără hipoginism se caracterizează printr-o dezvoltare normală a diametrului bitrohanterian, cu o creștere exagerată a celui biumeral și a perimetrului toracic. Tipul acesta de femeie are și obezitate. Morfograma pe grafică masculină se aseamănă cu a unui bărbat hiperandric.

În gigantism, volumul trunchiului și perimetrul toracic sînt peste medie, iar bazinul se prezintă evazat. Tipul acesta prezintă splanchnomegalie. Extremitățile inferioare au o poziție *genu valgum*.

Secreția cortico-suprarenală pronunțată imprimă persoanei o dezvoltare mai mare a țesutului musculo-adipos. Femeile cu acest fel de tulburări au tendință spre virilism.

Activitatea tiroideană deficitară sau exagerată se reflectă evident asupra constituției umane individuale. În regiunile geografice sărace în

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

aport de iod predomină așa-numitul „om convex" în ce privește morfograma, fiind un hipotiroidian, și cu perimetrul toracic mare, cu trunchiul predominant asupra dezvoltării membrelor. Hipertiroidismul imprimă omului o formă de monogramă „concavă". Tipul acesta constituțional este slab, are diametrul biumeral redus, trunchiul scurt, perimetrul toracic și membrele inferioare mai lungi față de omul sănătos, normal (2).

Subiecții din planșa de mai jos ilustrează cîteva morfotipograme din materialul nostru :

4. CONCLUZII

Au fost redate morfotipograme românești, construite pentru ambele sexe. Se descrie și utilizarea lor. Ele constituiesc puncte de plecare pentru diagnosticul mai multor endocrinopatii, cu predilecție a celor sexuale.

SOMATO-FUNKTIONELLER MENSCHLICHER KÖRPERBAU DER ERWACHSENEN BEVÖLKERUNG IN DEN DÖRFERN DES ARIEȘTALS (KREIS TURDA). RUMÄNISCHE MORPHOTYPENGRAME AUF GESCHLECHTLICHEM GEBIET (III)

ZUSAMMENFASSUNG

Es wurden durschnittliche rumänische Morphotypen dargestellt, beide Geschlechter bestimmt, und die Verwendung dieser beschrieben. Sie sind als Anhaltspunkte für Diagnosestellen verschiedener endokriner Erkrankungen anzusehen, vorzüglicherweise auf geschlechtlichem Gebiet.

BIBLIOGRAFIE

1. Chirico G., Fortunio G., *Il morfotipo italiano medio*, Min. Med., 1970, **61**, *65—66*, 3483.
2. Decourt J., Doumic J.M., *Aspects anthropométriques de l'eunuchoidisme dans les deux sexes*, Sem. Hôp., 1950, **26**, *51*, 2457 ș.u.
3. Măicănescu M., Săhleanu V., Ionescu B., *Probleme de sexologie*, București, 1958, p. 93.
4. *Ibidem*, p. 109—111.
5. Milcu Șt.-M., *Endocrinologie clinică*, Edit. medicală, București, 1967, p. 795—796 și 909.
6. Necrasov O., Roșca Maria Elena, Lazăr Ana, Petrovici Olimpia, *Conformația corporală și variabilitatea ei dimorfică la populația din Fundata*, St. cerc. antropol., 1968, **5**, *2*, 161—169.
7. Pende N., *Traité de médecine biotypologique*, Ed. G. Doin, Paris, 1955, p. 394—398.
8. Sheldon W.H., *Les variétés de la constitution, physique de l'homme*, Edit. Presses Univ. de France, Paris, 1950, p. 266—269.
9. Viola G., *La costituzione individuale*, vol. II, Ed. L. Cappelli, Bologna, 1933, p. 108.

Institutul de igienă și cercetări medicale din Cluj

Primit în redacție la 15 iunie 1973

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

ASPECTE ALE MODIFICĂRII CU VÎRSTA A DIMORFISMULUI SEXUAL AL UNOR CARACTERE CORPORALE LA O POPULAȚIE RURALĂ DIN JUDEȚUL MARAMUREȘ

(NOTA I)

DE

MARIA-ELENA GRAMATOPOL-ROȘCA

572.5:616—053

Lucrarea de față își propune să analizeze modul cum este exprimat dimorfismul sexual al unor caractere corporale la etape de vîrstă diferite (între 20 și 79 ani), evidențiindu-se astfel măsura în care cele două sexe reacționează mai mult sau mai puțin diferit la modificările determinate de factorul vîrstă.

1. MATERIALUL DE STUDIU ȘI METODA DE LUCRU

Materialul de studiu este reprezentat de un eșantion din populația satelor Breb, Budești, Sîrbi și Hoteni din județul Maramureș: 643 de bărbați și 589 de femei, de vîrstă cuprinsă între 20 și 79 de ani, examinați în vara anului 1972.

Analiza modificărilor dimorfismului sexual în decursul intervalului de vîrstă studiat s-a realizat în cadrul a șase etape succesive de vîrstă (de cîte 10 ani), prin considerarea valorilor medii ale celor două sexe, a diferenței absolute dintre aceste valori, precum și prin exprimarea procentuală a valorilor medii feminine în raport de cele masculine.

Pentru a face posibilă compararea ritmurilor de evoluție cu vîrsta a diverselor dimensiuni, au fost exprimate valorile medii ale celor două sexe în etapele succesive de vîrstă, în procente din valoarea medie a dimensiunilor respective, la etapa de vîrstă inițială (25 de ani).

Deoarece modificările dimorfice prezintă unele fluctuații de la o etapă de vîrstă la alta ca rezultat al folosirii metodei transversale de stu-

ST. CERC. ANTROPOL., 1973, T. 10, NR. 2, P. 171—186

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul

Exprimarea procentuală a mediilor feminine în raport de cele masculine, diferenţa absolută

Caractere	25 de ani			35 de ani		
	$\frac{M♀ \cdot 100}{M♂}$	dif. abs. (cm, u.i.)	T	$\frac{M♀ \cdot 100}{M♂}$	dif. abs. (cm, u.i.)	T
Statura	92,10	13,4	29,77	92,50	12,6	33,15
Lungimea bustului (statura şezînd)	93,62	5,7	23,75	93,48	5,8	29,00
Lungimea membrului inf. (statura—statura şezînd)	90,77	7,4	24,66	91,40	6,8	26,15
Lărgimea umerilor (a—a)	92,67	2,8	23,33	92,10	3,0	30,00
Lărgimea bazinului (ic—ic)	100,35	—0,1	0,90	100,35	—0,1	0,90
Diam. tor. transf. (la niv. art. coastei a 4-a)	94,65	1,4	12,72	93,56	1,7	17,00
Diam. tor. ant. post. (la niv. art. coastei a 4-a)	91,93	1,5	18,75	92,14	1,5	18,75
Indice skelic		2,47	6,50		1,83	5,54
Indice acromio-iliac		—6,15	18,63		—6,73	22,43
Indice toracic		—4,52	4,75		—1,62	2,02

diu, s-au calculat şi s-au trasat dreptele de regresie, care prezintă tendinţa generală, teoretică, de evoluţie cu vîrsta a fiecărui caracter luat în studiu. Trasate pe acelaşi grafic pentru bărbaţi şi femei (şi alături de curbele reale de evoluţie a fiecărui caracter), direcţia dreptelor de regresie arată că fenomenele de evoluţie cu vîrsta ale caracterelor nu se desfăşoară paralel la cele două sexe, deci caracteristicile dimorfice nu-şi păstrează valoarea lor iniţială în decursul înaintării în vîrstă, asistîndu-se fie la o apropiere, fie la o îndepărtare a dreptelor de regresie, a căror înclinare a fost măsurată prin unghiul ce-l fac cu orizontala.

Întrucît calculul coeficienţilor de corelaţie dintre fiecare caracter şi vîrstă şi calculul coeficienţilor de regresie şi a ecuaţiei dreptei de regresie sînt foarte laborioase, în această primă notă prezentăm evoluţia dimorfismului sexual cu vîrsta numai pentru următoarele variabile antropometrice: statura, lungimea bustului, lungimea membrului inferior, indicele skelic, lărgimea umerilor, lărgimea bazinului, indicele acromio-iliac, diametrele toracice anteroposterior şi transvers, indicele toracic. Într-o notă ulterioară vom prezenta situaţia din acest punct de vedere şi a altor caractere corporale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

nr. 1

bintre mediile masculine şi cele feminine şi testul de semnificaţie al acestor diferenţe

45 de ani			55 de ani			65 de ani			75 de ani		
M♀·100 / M♂	dif. abs. (cm, u.i.)	T	M♀·100 / M♂	dif. abs. (cm, u.i.)	T	M♀·100 / M♂	dif. abs. (cm, u.i.)	T	M♀·100 / M♂	dif. abs. (cm, u.i.)	T
92,10	13,2	33,00	92,36	12,6	22,50	92,36	12,4	30,24	92,76	11,6	14,32
92,88	6,3	31,50	93,21	5,9	19,03	92,89	6,1	25,41	92,84	6,0	10,90
90,85	7,2	27,69	91,78	6,4	18,82	91,95	6,2	23,84	92,90	5,4	10,58
92,87	2,7	27,00	92,08	3,0	21,42	93,26	2,5	22,72	94,76	1,9	9,50
103,52	−1,0	9,09	104,18	−1,2	7,05	103,14	−0,9	7,50	104,54	−1,3	5,41
95,80	1,1	10,00	96,52	0,9	6,42	95,29	1,2	9,23	94,71	1,3	5,90
91,00	1,8	11,25	93,59	1,3	9,28	94,20	1,2	10,00	97,14	0,6	2,30
	1,71	5,02		2,90	5,47		0,83	2,24		−0,04	0,04
	−8,48	24,94		−9,14	22,85		−8,31	24,44		−7,65	11,41
	−4,96	5,45		−3,48	3,05		−2,80	3,01		3,32	2,16

2. REZULTATELE OBŢINUTE

Statura. Prezintă la ambele sexe o evoluţie corelată negativ cu vîrsta (r = −0,44 la bărbaţi şi r = −0,37 la femei), diminuarea ei, între 25 şi 75 de ani, nerealizîndu-se într-o alură paralelă la cele două sexe.

Aşa cum se vede din tabelul nr. 1, diferenţele de statură dintre cele două sexe, în valoare de 13,4 cm la vîrsta de 25 de ani, prezintă în etapele următoare de vîrstă modificări fluctuante, dar cu tendinţă generală de diminuare a acestei diferenţe, astfel încît la vîrsta de 75 de ani diferenţa dimorfică a staturii este de 11,6 cm, femeile deţinînd la această vîrstă o statură ce reprezintă 92,76% din statura bărbaţilor faţă de valoarea de 92,10% la vîrsta de 25 de ani.

Valorile înscrise în tabelul nr. 2 arată că această tendinţă de diminuare a diferenţei dimorfice a staturii pe măsura înaintării în vîrstă se realizează pe seama unei diminuări cu vîrsta (în ansamblul etapelor studiate) mai accentuate la bărbaţi (5,57%) decît la femei (4,90%).

Graficul nr. 1, care ilustrează o înclinare a dreptei de regresie a bărbaţilor de 44° şi a femeilor de numai 36°, evidenţiază de asemenea ten-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 2

Valorile medii ale caracterelor luate în studiu, la etape succesive de vîrstă, în procente din valoarea lor medie la etapa inițială de vîrstă

Caractere		35/25 de ani %	45/25 de ani %	55/25 de ani %	65/25 de ani %	75/25 de ani %
Statura	♂	98,95	98,47	97,26	95,74	94,43
	♀	99,43	98,46	97,56	96,03	95,10
Lungimea bustului	♂	99,60	99,19	97,40	96,16	93,85
(statura şezînd)	♀	99,42	98,38	96,96	95,44	93,11
Lungimea membrului inferior	♂	98,57	98,05	97,07	96,10	94,89
(statura — statura şezînd)	♀	99,21	98,20	98,17	97,31	97,02
Lărgimea umerilor	♂	99,71	99,39	99,26	97,22	95,05
(a—a)	♀	98,81	99,40	98,39	97,54	96,98
Lărgimea bazinului	♂	100,67	101,17	102,16	101,88	101,84
(ic—ic)	♀	100,67	104,43	106,02	104,85	106,06
Diametrul toracic transvers	♂	100,57	100,07	99,00	97,14	93,94
(la nivelul articulaţiei coastei a 4-a)	♀	99,55	101,36	100,64	98,02	93,92
Diametrul toracic antero-posterior	♂	102,19	106,47	108,67	111,24	112,47
(la nivelul articulaţiei coastei a 4-a)	♀	103,09	106,77	111,22	114,08	119,63

dinţa generală de diminuare a diferenţei dimorfice a staturii, între 25 şi 75 ani, pe seama unei descreşteri mai accentuate a staturii bărbaţilor.

Lungimea bustului (statura şezînd) prezintă la ambele sexe o evoluţie corelată negativ cu vîrsta ($r = -0,37$ la bărbaţi şi $r = -0,48$ la femei), diminuarea acestei valori nedesfăşurîndu-se, ca şi în cazul staturii, identic la ambele sexe.

Se constată (tabelul nr. 1) că diferenţele dimorfice în etapele succesive de vîrstă tind să se mărească uşor (cu unele fluctuaţii), astfel încît, dacă la vîrsta de 25 ani lungimea bustului femeilor reprezenta 93,62% din valoarea bărbaţilor, la vîrsta de 75 de ani ea reprezintă 92,84%.

Valorile înscrise în tabelul nr. 2 ne arată că diferenţierea ceva mai accentuată cu vîrsta între cele două sexe se realizează printr-o diminuare mai accentuată a acestei dimensiuni la femei decît la bărbaţi. În adevăr, lungimea bustului la femeile de 75 de ani este cu 6,89% mai mică decît la 25 de ani, în timp ce la bărbaţi diminuarea — pe acelaşi interval de vîrstă — sumează doar 6,15%. Din graficul nr. 2 se observă că înclinarea dreptei de regresie a femeilor este de 29°, în timp ce a bărbaţilor de 27°.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Lungimea membrului inferior (statura minus statura şezînd) prezintă o evoluţie corelată negativ cu vîrsta, comună ambelor sexe ($r = -0,26$ la bărbaţi şi $r = -0,23$ la femei), diminuarea nerealizîndu-se însă cu aceeaşi intensitate. Diferenţa dimorfică, aşa cum se vede din tabelul nr. 1, de la valoarea de 7,4 cm la vîrsta de 25 ani coboară (cu unele fluctuaţii) în etapele succesive de vîrstă pînă la valoarea de 5,4 cm la vîrsta de 75

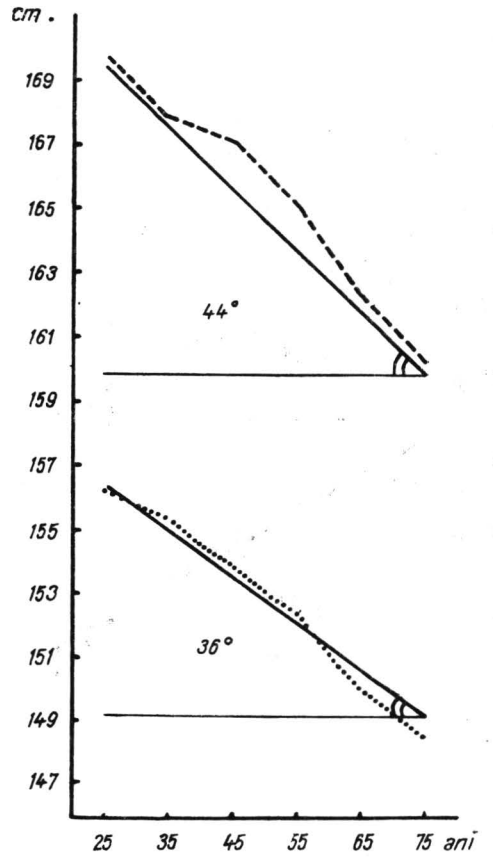

Fig. 1. — Evoluţia cu vîrsta a staturii (- - - - bărbaţi, ... femei; ——— drepte de regresie).

de ani. În acest mod are loc treptat o apropiere a valorilor feminine de cele masculine, expresia procentuală a mediilor feminine în funcţie de cele masculine trecînd de la 90,77% la 25 de ani la 92,90% la 75 de ani.

Valorile înscrise în tabelul nr. 2 ne arată că modificările arătate mai sus sînt rezultatul unei diminuări a lungimii membrului inferior cu vîrsta de mai mică amploare la femei decît la bărbaţi. În adevăr, diminuarea — pe intervalul de vîrstă de la 25 ani la 75 ani — reprezintă 2,98% la femei, în timp ce la bărbaţi ea reprezintă 5,11%.

Graficul nr. 3 ilustrează şi el acelaşi fenomen, înclinarea dreptei de regresie a bărbaţilor fiind de 19°, în timp ce a femeilor de 15°.

Indicele skelic (statura minus statura şezînd/statura şezînd). Din cele relatate mai sus reiese evident faptul că în procesul diminuării cu vîrsta a staturii, comun ambelor sexe, cele două componente principale

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

ale staturii participă în mod inegal, lungimea bustului prezentînd o diminuare mai accentuată decît lungimea membrului inferior. Ca rezultat, survine treptat, pe măsura înaintării în vîrstă, o schimbare a proporțiilor corporale inițiale, indivizii mai bătrîni dobîndind astfel, în comparație cu cei tineri, o constituție mai macroskelă. Dacă acesta este sensul comun celor două sexe de evoluție cu vîrsta a raportului dintre cele două componente ale staturii, reflectat prin corelația pozitivă a valorilor indicelui skelic cu vîrsta ($r = +0{,}10$ la bărbați și $r = +0{,}22$ la femei), amploarea desfășurării acestui proces este diferită la cele două sexe, femeile fiind afectate mai intens de aceste modificări, avînd tendința de a dobîndi tipul de proporție masculin.

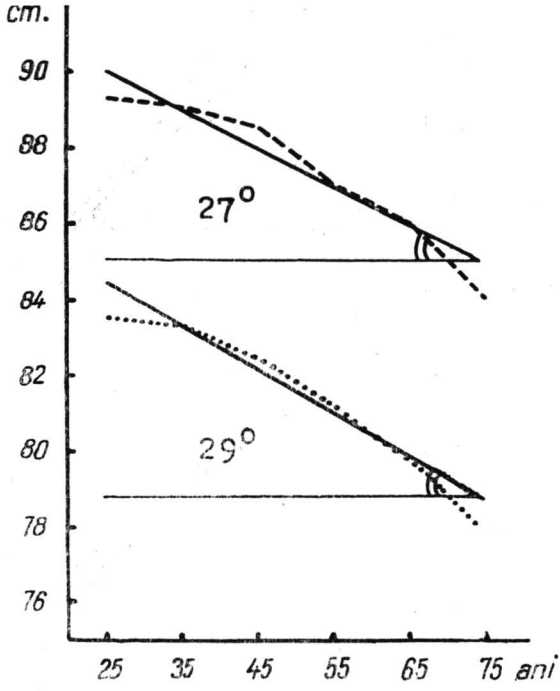

Fig. 2. — Evoluția cu vîrsta a lungimii bustului (- - - - - bărbați; . . . . . femei; ——— drepte de regresie).

Urmărind valorile înscrise în tabelul nr. 1, se constată că, dacă la vîrsta de 25 de ani femeile dețin valori medii ale indicelui skelic inferioare cu 2,47 u.i. față de bărbați, această diferență scade (cu unele fluctuații) în etapele următoare de vîrstă, ajungîndu-se nu numai să egaleze valorile medii ale bărbaților, ci chiar se asistă la o foarte ușoară depășire, astfel încît femeile de 75 de ani au o valoare medie a indicelui skelic superioară cu 0,04 u.i. față de bărbații de 75 de ani.

În graficul nr. 4 se observă puternica apropiere a celor două drepte de regresie, înclinarea dreptei de regresie a bărbaților fiind de numai 22°, în timp ce cea a femeilor are o înclinare de 40°.

Valorile înscrise în tabelul nr. 2 arată că fenomenul se datorează unei diminuări mai accentuate a lungimii bustului (6,89%), asociată cu o diminuare de mai mică amploare a lungimii membrului inferior (2,98%) la femei (între 25 și 75 de ani) în raport de bărbați (6,15% și, respectiv, 5,11%).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Lărgimea umerilor (a—a). Procesul de diminuare cu vîrsta a lărgimii umerilor (r = —0,27 la bărbaţi şi r = —0,21 la femei) este comun ambelor sexe, dar nu se desfăşoară cu aceeaşi amploare, el fiind mult mai intens la bărbaţi. Astfel, aşa cum se vede din tabelul nr. 1, diferenţa dimorfică a lărgimii umerilor în valoare de 2,8 cm la 25 de ani, cu toate că prezintă fluctuaţii în etapele următoare de vîrstă, tendinţa generală este de diminuare a ei, astfel încît la vîrsta de 75 de ani ea ajunge să fie de 1,9 cm. În acest mod, femeile de 75 de ani prezintă o lărgime a umerilor mult mai apropiată de valoarea bărbaţilor de aceeaşi vîrstă (94,76%),

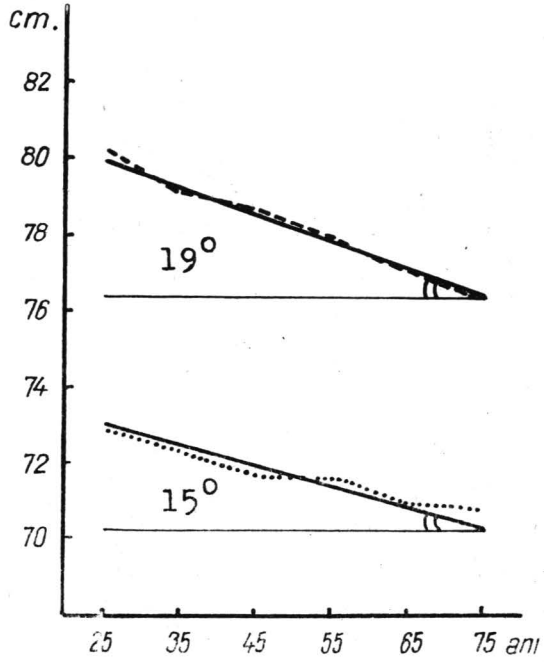

Fig. 3. — Evoluţia cu vîrsta a lungimii membrului inferior (- - - - - bărbaţi; . . . . . femei; ——— drepte de regresie).

în timp ce le etapa iniţială de vîrstă (25 de ani) valoarea femeilor este de numai 92,67% din cea a bărbaţilor.

Graficul nr. 5 arată de asemenea tendinţa de apropiere a celor două drepte de regresie, cea a bărbaţilor coborînd sub o înclinare de 31°, în timp ce cea a femeilor de numai 20°.

Valorile înscrise în tabelul nr. 2 ne demonstrează că fenomenul este cauzat de o mai intensă diminuare cu vîrsta a lărgimii umerilor la bărbaţi (4,95%, între 25 şi 75 de ani) decît la femei (3,02% pe acelaşi interval de vîrstă).

Lărgimea bazinului (ic—ic). Contrar lărgimii umerilor, prezintă un proces de creştere cu vîrsta la ambele sexe (r = +0,13 la bărbaţi şi r = +0,34 la femei), procesul manifestînd o intensitate mai mare la femei în raport de bărbaţi.

Aşa cum se poate constata din tabelul nr. 1, diferenţa dimorfică la vîrsta de 25 de ani este aproape nulă (0,1 cm în favoarea femeilor), pentru ca la etapele următoare de vîrstă ea să prezinte o tendinţă de creştere (cu excepţia unor fluctuaţii), ajungîndu-se ca la vîrsta de 75 de

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

ani diferenţa dimorfică să atingă valoarea de 1,3 cm în favoarea femeilor. Dacă la etapa de vîrstă de 25 de ani valoarea medie a lărgimii bazinului femeilor reprezintă 100,35 % din valoarea medie a bărbaţilor, la vîrsta de 75 de ani ea ajunge să fie de 104,54 %.

Din graficul nr. 6 se observă că înclinarea dreptei de regresie a bărbaţilor este de numai 14°, în timp ce dreapta de regresie a femeilor prezintă o înclinare de 37°.

Valorile înscrise în tabelul nr. 2 evidenţiază faptul că diferenţierea treptată şi accentuată dintre cele două sexe se realizează printr-o creştere

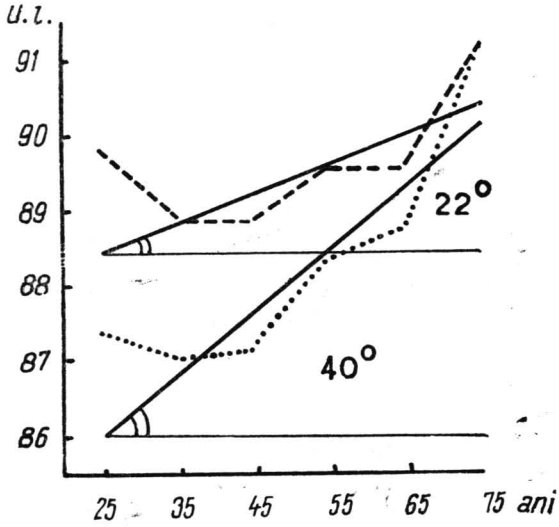

Fig. 4. — Evoluţia cu vîrsta a indicelui skelic (- - - - -bărbaţi; . . . . femei; ——drepte de regresie).

cu vîrsta a lărgimii bazinului mult mai amplă la femei (6,06 %, între 25 şi 75 de ani) decît la bărbaţi (1,84 %, pe acelaşi interval de vîrstă).

Din cele prezentate mai sus rezultă că, dacă atît la bărbaţi, cît şi la femei sensul evoluţiei cu vîrsta a lărgimii umerilor şi a lărgimii bazinului este acelaşi, amploarea cu care modificările se desfăşoară este diferită la cele două sexe. Astfel la bărbaţi procesul de diminuare a lărgimii umerilor (4,95 %) este mai intens decît cel de creştere a lărgimii bazinului (1,84 %), în timp ce la femei diminuarea lărgimii umerilor (3,02 %) este depăşită ca intensitate de procesul de creştere a lărgimii bazinului (6,06 %).

Valorile *indicelui acromio-iliac* (corelate pozitiv cu vîrsta : r = +0,30 bărbaţi şi r = +0,45 la femei) arată, aşa cum se vede şi din tabelul nr. 3, că modificările prezentate mai sus afectează forma trunchiului, care tinde spre a se dreptunghiulariza. Bărbaţii dobîndesc din ce în ce tipul de proporţie feminin (începînd cu vîrsta de 55 de ani valorile medii ale lor plasîndu-se în categoria trunchi dreptunghiular a scării clasice Vallois), iar femeile îşi accentuează încă aspectul acestei proporţionări iniţiale. Procesul nu se desfăşoară însă sub aceeaşi intensitate la ambele sexe, el fiind mult mai amplu la femei, astfel încît diferenţa dimorfică în valoare de 6,15 u.i. în favoarea femeilor la vîrsta de 25 de ani are o tendinţă generală de creştere, ajungîndu-se ca la vîrsta de 75 de ani ea să deţină valoarea de 7,65 u.i.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Graficul nr. 7 ilustrează de asemenea mărirea cu vîrsta a diferenţei dimorfice, înclinarea dreptei de regresie a femeilor fiind de 35°, în timp ce a bărbaţilor de numai 26°.

Diametrul toracic antero-posterior (la nivelul articulaţiei la stern a coastei a 4-a) este dimensiunea care prezintă o puternică schimbare sub influenţa vîrstei, manifestînd un accentuat proces de creştere (r = +0,45 la bărbaţi şi r = +0,62 la femei), comun ambelor sexe, însă diferit ca

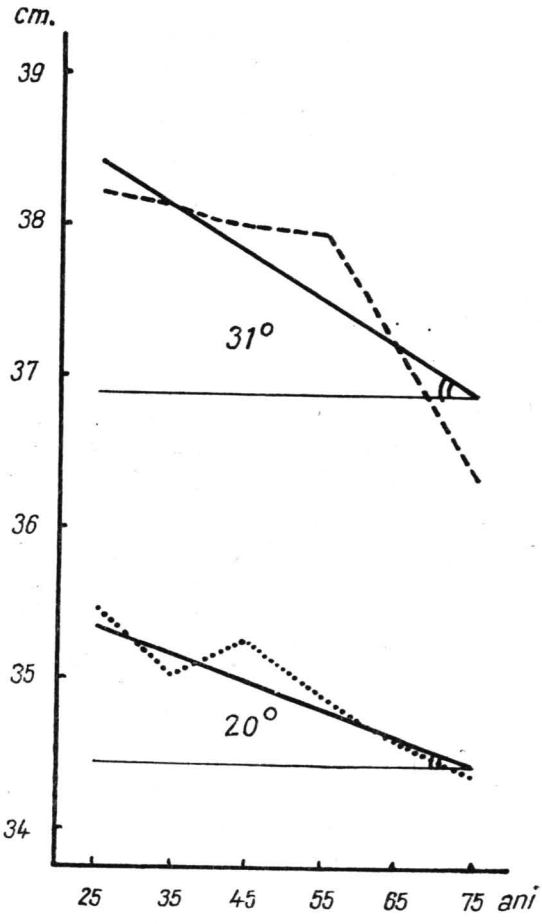

Fig. 5. — Evoluţia cu vîrsta a lărgimii umerilor (- - - - -bărbaţi; ..... femei; ——— drepte de regresie).

amploare. Prin desfăşurarea mai intensă a acestui proces la femei, ele tind, în etapele succesive de vîrstă, spre o apropiere de valorile bărbaţilor. Astfel, dacă la etapa de vîrstă de 25 de ani diferenţa dimorfică este de 1,5 cm (valoarea medie a femeilor reprezentînd 91,93% din valoarea medie a bărbaţilor), în etapele următoare de vîrstă se constată o tendinţă generală de diminuare a acestei diferenţe, astfel încît la etapa de vîrstă de 75 de ani diferenţa dimorfică este de numai 0,6 cm (valoarea medie a femeilor reprezentînd 97,14% din valoarea medie a bărbaţilor).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul

Valorile statistice, pe etape de vîrstă, ale dimensiunilor

Caractere		25 de ani (20—29) N♂=105 N♀=120			35 de ani (30—39) N♂=132 N♀=151			45 de ani (40—49) N♂=138 N♀=108		
		M	m	σ	M	m	σ	M	m	σ
Statura	♂	169,79	0,35	5,87	168,02	0,30	6,18	167,18	0,26	5,25
	♀	156,35	0,30	5,12	155,46	0,26	5,30	153,95	0,32	5,41
Lungimea bustului (statura șezînd)	♂	89,40	0,21	3,55	89,05	0,16	3,21	88,68	0,16	3,29
	♀	83,70	0,16	2,83	83,22	0,15	3,07	82,35	0,17	2,91
Lungimea membrului inferior (statura—statura șezînd)	♂	80,27	0,22	3,76	79,13	0,22	4,47	78,71	0,18	3,65
	♀	72,89	0,23	3,89	72,32	0,18	3,65	71,58	0,22	3,72
Lărgimea umerilor (a—a)	♂	38,20	0,09	1,64	38,09	0,08	1,70	37,97	0,08	1,60
	♀	35,47	0,09	1,57	35,05	0,07	1,45	35,26	0,09	1,52
Lărgimea bazinului (ic—ic)	♂	28,13	0,09	1,62	28,32	0,08	1,72	28,46	0,07	1,48
	♀	28,20	0,08	1,83	28,40	0,09	1,83	29,45	0,13	2,26
Diam. tor. transf. (la niv.art. coastei a 4-a)	♂	26,24	0,08	1,39	26,40	0,08	1,65	26,26	0,06	1,39
	♀	24,84	0,09	1,50	24,73	0,07	1,45	25,18	0,11	1,84
Diam. tor. ant. post. (La niv. art. coastei a 4-a)	♂	18,68	0,06	1,31	19,10	0,07	1,57	20,00	0,16	3,31
	♀	17,11	0,07	1,29	17,64	0,06	1,33	18,27	0,08	1,37
Indice skelic	♂	89,85	0,29	4,92	88,88	0,25	5,06	88,84	0,24	4,80
	♀	87,38	0,28	4,74	87,05	0,23	4,73	87,13	0,28	4,70
Indice acromioiliac	♂	73,59	0,20	3,34	74,22	0,22	4,41	74,97	0,19	3,87
	♀	79,74	0,27	4,55	80,95	0,23	4,77	83,45	0,31	5,32
Indice toracic	♂	141,34	0,68	11,48	139,18	0,60	12,06	133,20	0,58	11,70
	♀	145,86	0,68	11,48	140,80	0,54	10,92	138,16	0,71	11,88

Din graficul nr. 8 se constată de asemenea fenomenul de o mai puternică modificare a acestui caracter la femei (ceea ce duce la o micșorare a diferenței dimorfice), înclinarea dreptei de regresie a femeilor fiind de 37°, pe cînd cea a bărbaților de numai 27°.

Același fenomen este evidențiat și de valorile înscrise în tabelul nr. 2, din care se constată că mărirea diametrului toracic anteroposterior între 25 și 75 de ani s-a realizat cu 19,63 % la femei și cu numai 12,47 % la bărbați.

Diametrul toracic transvers (la nivelul articulației la stern a coastei a 4-a), prezintă, contrar diametrului toracic anteroposterior, un proces de diminuare cu vîrsta ($r = -0,27$ la bărbați și $r = -0,12$ la femei), proces ce se instalează de la vîrsta de 35 de ani la bărbați și de la 45 de ani la femei*.

* Calculul coeficienților de corelație și a dreptelor de regresie s-a realizat în acest caz numai pe intervalul de vîrstă de 30—79 de ani la bărbați și 40—79 de ani la femei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

nr. 3

corporale în valoare absolută şi relativă

55 de ani (50—59)			65 de ani (60—69)			75 de ani (70—79)			20—79 de ani		
N♂=92 N♀=72			N♂=141 N♀=99			N♂=35 N♀=39			N♂=643 N♀=589		
M	m	σ	M	m	σ	M	m	σ	M	m	σ
165,14	0,36	5,26	162,57	0,27	5,48	160,34	0,60	5,54	165,09	0,12	6,21
152,54	0,45	6,48	150,15	0,33	5,51	148,70	0,55	5,52	153,72	0,11	5,99
87,08	0,25	3,63	85,97	0,17	3,58	83,91	0,44	4,00	87,79	0,07	3,82
81,16	0,22	3,20	79,89	0,20	3,42	77,94	0,35	3,51	82,02	0,07	3,53
77,92	0,26	3,84	77,14	0,19	3,93	76,17	0,42	3,88	78,45	0,08	4,11
71,56	0,26	3,83	70,93	0,21	3,59	70,72	0,32	3,24	71,90	0,07	3,76
37,92	0,12	1,76	37,14	0,08	1,70	36,31	0,17	1,57	37,75	0,03	1,74
34,90	0,11	1,61	34,60	0,09	1,55	34,40	0,17	1,70	35,04	1,03	1,58
28,74	0,12	1,73	28,66	0,08	1,64	28,65	0,15	1,42	28,47	0,03	1,61
29,90	0,17	2,44	29,57	0,10	1,78	29,91	0,21	2,10	28,99	0,03	1,98
25,98	0,11	1,68	25,50	0,09	1,84	24,65	0,13	1,23	25,97	0,03	1,66
25,00	0,12	1,78	24,35	0,12	2,02	23,33	0,20	3,00	24,71	0,03	1,78
20,30	0,10	1,53	20,78	0,08	1,66	21,01	0,22	2,02	19,84	0,03	1,80
19,03	0,12	1,75	19,52	0,10	1,80	20,47	0,19	1,97	18,32	0,03	1,89
89,51	0,39	5,70	89,55	0,24	4,83	91,07	0,57	5,23	89,39	0,10	5,09
88,32	0,38	5,43	88,72	0,30	5,05	91,11	0,59	5,91	87,84	0,10	5,07
75,54	0,26	3,80	76,91	0,22	4,46	78,82	0,42	3,90	75,31	0,08	4,28
84,68	0,32	4,70	85,22	0,29	4,87	86,47	0,53	5,35	82,70	0,10	5,38
128,84	0,75	10,74	123,06	0,54	10,90	118,76	1,36	12,40	132,12	0,27	13,72
132,32	0,87	12,44	125,86	0,77	12,84	115,44	1,10	11,00	136,14	0,29	14,54

Acest caracter prezintă în procesul său de evoluţie cu vîrsta numeroase fluctuaţii, degajîndu-se totuşi o tendinţă de a păstra diferenţierea dimorfică iniţială în decursul vîrstelor, concluzie la care ne duce îndeosebi observarea dreptelor de regresie ce prezintă aproape aceeaşi înclinare (19° la bărbaţi şi 20° la femei), precum şi valorile înscrise în tabelul nr. 2, care ne indică faptul că diminuarea diametrului toracic transvers s-a realizat — între 25 şi 75 de ani — cu 6,06% la bărbaţi şi 6,08% la femei.

Indicele toracic (diametrul toracic transvers/diametrul toracic anteroposterior) prezintă o puternică diminuare cu vîrsta (r = — 0,53 la bărbaţi şi r = —0,61 la femei), comună ambelor sexe, dar mai accentuată încă la femei. Coborîrea valorilor acestui indice arată că forma toracelui este afectată profund sub influenţa vîrstei, ea tinzînd din ce în ce spre o aplatisare transversală, care se datorează în special procesului de creştere

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

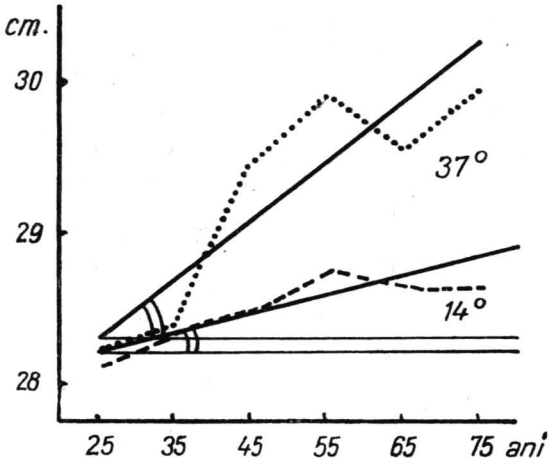

Fig. 6. — Evoluţia cu vîrsta a lărgimii bazinului (- - - - - bărbaţi ; . . . . . femei ; ——— drepte de regresie).

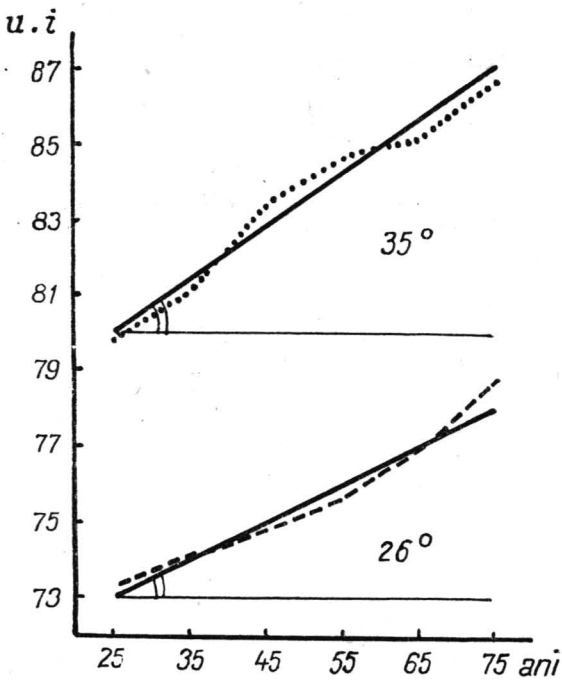

Fig. 7. — Evoluţia cu vîrsta a indicelui acromio-iliac(- - - - - bărbaţi ; . . . . . femei ; ——— drepte de regresie).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

intensă a diametrului toracic anteroposterior şi în mai mică măsură procesului, mult mai slab ca intensitate, de diminuare a diametrului toracic transvers.

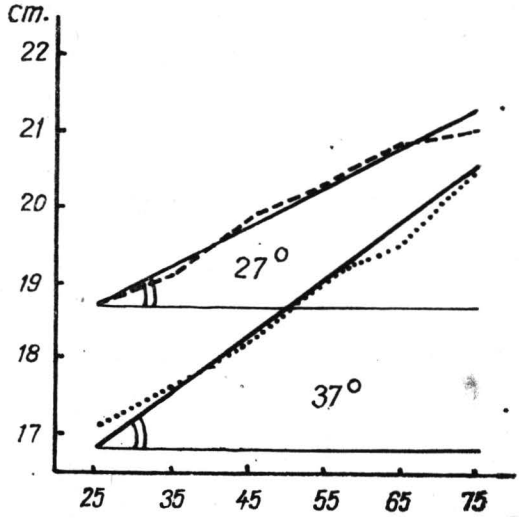

Fig. 8. — Evoluţia cu vîrsta a diametrului toracic anteroposterior (- - - - - bărbaţii .....femei; ——— drepte de regresie);

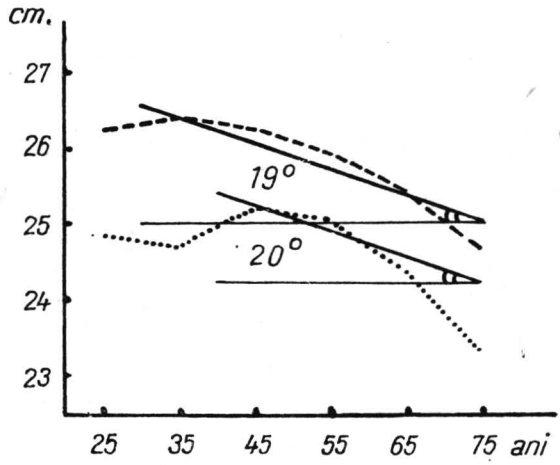

Fig. 9. — Evoluţia cu vîrsta a diametrului toracic transvers (- - - - -bărbaţi; .....femei; ——— drepte de regresie).

Diferenţa dimorfică a valorilor acestui indice prezintă, ca şi în cazul valorilor indicelui skelic, dar mai accentuat încă, o schimbare de sens. Astfel, dacă la etapa iniţială de vîrstă (de 25 de ani) femeile deţin valori medii superioare cu 4,52 u.i. faţă de bărbaţi (tabelul nr. 1), această diferenţă tinde să se micşoreze în etapele următoare de vîrstă, ajungîndu-se ca la vîrsta de 75 de ani bărbaţii să fie aceia care deţin valori medii supe-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

rioare (cu 3,32 u.i.). Acest fapt denotă că în procesul de aplatisare transversală a toracelui, comun ambelor sexe, femeile sînt afectate în măsură mai mare. Din tabelul nr. 2 se vede dealtfel că valorile indicelui toracic

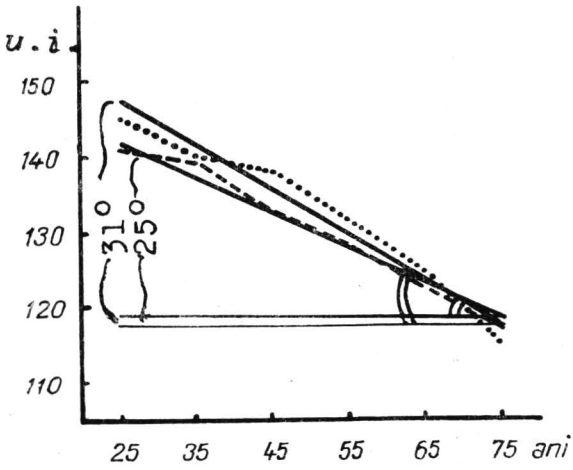

Fig. 10. — Evoluția cu vîrsta a indicelui toracic (- - - - - bărbați; ..... femei; ——— drepte de regresie).

scad între 25 și 75 ani cu 30,42 u.i. la femei și numai cu 22,58 u.i. la bărbați.

Din graficul nr. 10 se observă că dreapta de regresie a femeilor coboară sub o înclinare de 31°, iar cea a bărbaților de 25°, întretăierea lor avînd loc la etapa de vîrstă de 75 de ani.

3. CONCLUZII

Din cele prezentate anterior se degajează constatarea că sub influența vîrstei modificările morfologice urmărite de noi în acest studiu prezintă același sens de evoluție la ambele sexe; ceea ce modifică aspectele dimorfice la diversele etape de vîrstă este amploarea mai mult sau mai puțin diferită prin care cele două sexe sînt afectate de aceste transformări. Așa cum s-a arătat, dimorfismul sexual al caracterelor studiate nu păstrează de-a lungul etapelor de vîrstă studiate aspectul de la etapa inițială a vîrstei adulte (25 de ani), asistîndu-se fie la o tendință de diminuare a diferențelor dimorfice, fie, din contra, la o tendință de accentuare a lor; o singură excepție o constituie menținerea aproximativ acelorași valori dimorfice de-a lungul etapelor de vîrstă studiate.

După aceste trei tendințe, caracterele luate în studiu se grupează astfel:

1) caractere ce tind să-și mărească diferența dimorfică inițială: *lărgimea bazinului* (prin creșterea ei mai intensă la femei), *indicele acromio-iliac* (printr-o diminuare mai puțin amplă a lărgimii umerilor la femei în raport de bărbați, asociată cu creșterea mai intensă a lărgimii bazinului la femei) și *lungimea bustului* (printr-o diminuare ceva mai accentuată la femei față de bărbați);

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

2) caractere ce-şi micşorează diferenţa dimorfică iniţială: *statura* şi *lungimea membrului inferior* (prin o diminuare ceva mai accentuată a staturii bărbaţilor, realizată pe seama diminuării mai intense a lungimii membrului inferior, lungimea bustului prezentînd, din contra, evoluţia arătată mai sus), *indicele skelic* (prin diminuarea mai accentuată a lungimii bustului, asociată cu o diminuare de mai mică amploare a lungimii membrului inferior la femei în raport de bărbaţi), *lărgimea umerilor* (printr-o diminuare mai intensă la bărbaţi), *diametrul toracic anteroposterior* şi *indicele toracic* (printr-un proces de creştere a diametrului toracic antero-posterior mult mai intens la femei faţă de bărbaţi);

3) un singur caracter din cele studiate — *diametrul toracic transvers* —are ca tendinţă generală în evoluţia sa de-a lungul etapelor de vîrstă studiate o menţinere a aproximativ aceleiaşi diferenţe dimorfice iniţiale.

SUR CERTAINS ASPECTS DES MODIFICATIONS AVEC L'ÂGE DU DIMORPHISME SEXUEL DE QUELQUES CARACTÈRES SOMATIQUES, CHEZ UNE POPULATION RURALE (DÉPART. DE MARAMUREŞ)

RÉSUMÉ

L'étude est effectuée sur un échantillon de la population des villages Breb, Budeşti, Sîrbi et Hoteni (départ. de Maramureş), formé de 643 hommes et 589 femmes, âges de 20 à 79 ans.

Sont présentées les modifications du dimorphisme sexuel, le long des étapes succesives de la vie, échelonnées de 10 en 10 ans (à partir de l'âge de 20 ans), pour les caractères suivants : stature, longueur du tronc, longueur du membre inférieur, indice skélique, largeur des épaules (a—a), largeur du bassin (ic—ic), indice acromio-iliaque, diamètres thoraciques (antéro-postérieur et transversal) et indice thoracique.

Au moyen de procédés statistiques propres à ce genre d'étude, à savoir analyse des valeurs moyennes chez les deux sexes pendant les étapes successives de l'âge, détermination de l'inclination des droites de regression qui indiquent la tendance théorique de l'évolution avec l'âge des caractères étudies, évaluation des modifications des différences dimorphiques, en valeurs absolues et relatives, nous avons constaté que la majorité des caractères étudiés à ce point de vue accusent la tendance de modifier leurs valeurs dimorphiques caractéristiques de l'étape initiale (20—30 ans), étant donnée l'ampleur différente de la réaction de chaque sexe (mais dans le même sens) envers les modifications déterminées par l'âge.

On constate, au cours de l'intervalle d'âge étudié (20—75 ans), soit une tendance à la diminution des valeurs dimorphiques initiales (dans le cas de la stature, de la longueur du membre inférieur de l'indice skélique, de la largeur biacromienne, du diamètre thoracique antéro-postérieur et de l'indice thoracique), soit une tendance à l'amplification des valeurs dimorphiques initiales (dans le cas de la longueur du tronc, de la largeur du bassin et de l'indice acromio-iliaque), soit le maintien des mêmes différences dimorphiques (dans le cas du diamètre thoracique transversal).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

BIBLIOGRAFIE

1. CIUCĂ A., JUCOVSKI VL., *Appréciation de l'âge biologique dans la pratique du terrain*, Gaz. Méd. de France, 1965, **72**, *8*.
2. HAYEZ-DELATTE FRANCE, *Le dimorphisme sexuel*, Rev. Soc. de Biométrie Humaine, 1967, **II**, *3—4*.
3. MARQUER PAULETTE, CHAMLA MARIE-CLAUDE, *L'évolution des caractères morphologiques en fonction de l'âge chez 2089 français de 20 à 91 ans*, Bull. et Mém. de la Soc. d'Anthrop. de Paris, 1961, **2**, XI, Série *1*.
4. NECRASOV OLGA, *Sur la variabilité des caractères anthropologiques de la population adulte de Simon et de Moeciu en fonction du sexe*, Annuaire roumain d'Anthrop., 1967, *4*.
5. PAŘIZKOVA JANA, EISELT E., *A further study on changes in somatic characteristics and body composition of old men followed longitudinally for 8—10 years*, Human Biology, 1971, **43**, *3*.
6. PAROT S., *Récherches sur la biométrie du vieillissament humain*, Bull. et Mém. de la Soc. d'Anthrop. de Paris, 1961, **11**, *2*, 3.
7. POSTELNICU D., CHIRA AL., SĂHLEANU V., *Introducere în gerontologie*, București, 1969.
8. VAGUE J., *Le différenciation sexuelle humaine*, Paris, 1953.

Centrul de cercetări biologice din Iași
Sectorul de ecologie umană și paleoantropologie

Primit în redacție la 15 iunie 1973

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CERCETĂRI PRIVIND ASOCIEREA DINTRE GRUPELE SANGUINE ŞI UNELE MĂSURĂTORI ANTROPOMETRICE

DE

TATIANA DRĂGHICESCU şi SIMONA BERONIADE

572.5: 612.118.221.2

Este bine cunoscut faptul că specia umană este polimorfă pentru un mare număr de caractere morfologice, fiziologice şi comportamentale. Probabil că cel mai bine cunoscut polimorfism, atît în ceea ce priveşte distribuţia, cît şi controlul genetic, sînt grupele de sînge.

Multă vreme ele au fost considerate ca fiind neutre faţă de selecţia naturală, dar cercetările din ultimii ani vin să infirme acest lucru. Primele observaţii au început de la incompatibilitatea mamă-făt datorită izoimunizării, fiind apoi continuate cu cercetarea corelaţiilor dintre anumite boli şi grupele de sînge. Corelaţii certe au fost găsite între ulcerul duodenal şi grupa 0, între cancerul stomacal şi grupa A, între febra reumatică, grupa 0 şi caracterul de secretor (3), (5), (7), (9), (12).

S-a emis chiar ipoteza după care substanţele specifice de grup conferă o anumită rezistenţă naturală la acţiunea bacteriilor patogene şi a virusurilor, actuala repartiţie a frecvenţelor fenotipice pe glob fiind, în parte, determinate de epidemiile de ciumă, holeră şi variolă (2), (16), (17).

Cercetîndu-se nivelul colesterolemic la persoane sănătoase, s-a observat o asociere între grupa A şi nivelul colesterolemic crescut (1). Mai recent s-a căutat o corelaţie între grupele de sînge şi personalitate (4), (6), între grupe şi longevitate (15).

Cele mai vechi cercetări sînt însă cele privind corelarea grupelor de sînge cu caracteristicele morfologice (10). Rezultatele obţinute pînă în prezent de diverşii autori sînt destul de contradictorii, aşa încît putem spune numai că există tendinţe de asociere între grupa A, talia înaltă şi faţa alungită, şi grupa B, talia mică, brahicefalie şi faţa lată (13). Pentru nou-născuţi nu s-a găsit nici o asociere între grupa de sînge şi caracteristicile antropometrice (8,14).

Lucrarea de faţă îşi propune să vadă dacă există diferenţe în ceea ce priveşte repartiţia valorilor medii ale unor măsurători corporale şi cefalo-faciale în cadrul a două sisteme eritrocitare: ABO şi MN.

ST. CERC. ANTROPOL., 1973, T. 10, NR. 2, P. 187–196

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

Repartiția unor valori antropometrice în cadrul sistemului OAB
Grupa O

Dimensiuni corporale și cefalo-faciale	Bărbați					Femei				
	N	$\overline{X}$	±σ	±m	cv	N	$\overline{X}$	±σ	±n	cv
Statura	86	1695,08	52,60	5,67	3,10	81	1573,70	54,60	6,07	3,47
Greutatea	86	60,91	6,26	0,86	10,28	81	53,90	7,36	0,82	13,65
Înălțimea șezîndă	86	889,50	28,60	3,09	3,22	81	843,51	27,60	3,07	3,27
Diametrul biacromial	86	393,34	19,80	2,14	5,03	81	361,17	15,90	1,77	4,40
Diametrul biiliac	86	280,31	14,60	1,57	5,21	81	282,77	17,60	1,96	6,22
Indice Rohrer	86	1,27	0,15	0,02	11,81	81	1,39	0,13	0,001	9,35
Dinam. anteropost. cefalic (g—op)	86	182,92	6,86	0,74	3,75	81	173,94	5,80	0,64	3,33
Diam. transv. cefalic (eu—eu)	86	154,97	6,56	0,71	4,23	81	146,94	8,56	0,95	5,83
Înălț. morf. a feței (n—gn)	86	122,80	5,96	0,64	4,85	81	112,87	5,48	0,61	4,86
Înălțimea nasului (n—sn)	86	53,76	3,86	0,42	7,08	81	50,47	4,22	0,47	8,36
Lățimea nasului (al—al)	86	33,69	2,85	0,31	8,46	81	30,85	2,58	0,29	8,36
Diam. minim frontal (ft—ft)	86	111,62	4,80	0,52	4,30	81	107,94	4,70	0,52	4,35
Diametrul bizigomatic (zy—zy)	86	141,13	5,84	0,63	4,14	81	134,20	4,76	0,53	3,55
Diametrul bigoniac (go—go)	86	107,20	5,74	0,62	5,35	81	101,08	5,08	0,56	5,03

https://biblioteca-digitala.ro/ https://www.antropologia.ro

Statura	81	1679,88	65,60	7,29	3,91	96	1564,92	50,0	5,10	3,20
Greutatea	81	60,33	8,02	0,89	13,29	96	54,67	7,62	0,78	13,94
Înălțimea sezîndă	81	890,80	32,50	3,61	3,65	96	834,92	29,80	3,04	3,57
Diam. biacromial	81	393,39	17,30	1,92	4,40	96	361,13	15,30	1,57	4,24
Diam. biiliac	81	276,60	16,00	1,78	5,78	96	279,29	17,40	1,78	6,23
Indice Rohrer	81	1,28	0,16	0,02	12,50	96	1,43	0,20	0,02	13,99
Diam. anteropost. cefalic (g—op)	81	182,28	5,82	0,65	3,19	96	175,31	5,28	0,54	3,01
Diam. transvers cefalic (eu—eu)	81	156,43	5,42	0,60	3,46	96	145,25	11,06	1,13	7,61
Înălț. morf. a feței (n—gn)	81	123,34	6,38	0,71	5,17	96	114,50	5,90	0,60	5,15
Înălțimea nasului (n—sn)	81	54,37	3,99	0,44	7,34	96	50,75	3,60	0,37	7,09
Lățimea nasului (al—al)	81	33,51	2,32	0,26	6,92	96	30,77	2,69	0,27	8,74
Diam. minim. frontal (ft—ft)	81	111,44	4,56	0,51	4,09	96	108,23	4,82	0,49	4,45
Diam. bizigomatic (zy—zy)	81	141,93	4,98	0,55	3,51	96	134,04	4,98	0,51	3,72
Diametrul bigoniac (go—go)	81	106,31	6,32	0,70	5,94	96	100,04	6,32	0,64	6,32

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Grupa B

Dimensiuni corporale și cefalo-faciale	Bărbați					Femei				
	N	$\bar{X}$	±σ	±m	cv	N		±σ	±m	cv
Statura	40	1689,50	57,00	9,02	3,37	39	1565,53	39,70	6,35	2,54
Greutatea	40	61,60	7,68	1,22	12,45	39	53,82	7,22	1,16	13,42
Înălțimea șezîndă	40	892,19	29,70	4,75	3,33	39	836,04	20,40	3,26	2,44
Diam. biacromial	40	393,75	20,40	3,23	5,18	39	360,14	15,30	2,45	4,25
Diametrul biiliac	40	281,25	19,50	3,09	6,93	39	277,06	14,30	2,29	5,16
Indice Rohrer	40	1,27	0,13	0,02	10,24	39	1,41	0,20	0,03	14,18
Diam. anteropost. cefalic (g—op)	40	183,20	6,36	1,01	3,47	39	174,17	3,98	0,64	2,29
Diametrul transv. cefalic (eu—eu)	40	155,50	5,44	0,86	3,50	39	145,47	11,96	1,91	8,22
Înălțimea morf. a feței (n—gn)	40	122,60	5,68	0,90	4,63	39	113,73	4,94	0,79	4,34
Înălțimea nasului (n—sn)	40	53,55	3,91	0,62	7,30	39	51,87	4,11	0,66	7,92
Lățimea nasului (al—al)	40	33,87	3,32	0,53	9,80	39	31,28	2,08	0,33	6,65
Diametrul minim frontal (ft—ft)	40	112,15	4,94	0,78	4,40	39	107,05	4,09	0,65	3,82
Diametrul bizigomatic (zy—zy)	40	142,10	5,64	0,89	3,97	39	133,01	4,36	0,70	3,28
Diametrul bigoniac (go—go)	40	108,40	6,22	0,98	5,74	39	99,50	4,18	0,67	4,20

https://biblioteca-digitala.ro/ https://www.antropologia.ro

1. MATERIAL ŞI METODĂ

Lucrarea noastră a fost efectuată pe un eşantion de 423 de persoane (207 bărbaţi şi 216 femei) din satele Bătrîna, Cîmpu lui Neag, Nucşoara, Galda de Jos şi Boşorod. Au fost selecţionate persoane avînd vîrsta cuprinsă între 20 şi 50 de ani, considerînd că între aceste limite nu intervin modificări somatice notabile. Materialul antropometric şi serologic a fost recoltat de aceleaşi persoane în cadrul campaniilor de teren efectuate de Centrul de cercetări antropologice sub conducerea acad. St.—M. Milcu şi prof. H. Dumitrescu.

2. REZULTATE ŞI DISCUŢII

Datele antropometrice (6 măsurători corporale şi 8 cefalo-faciale) au fost repartizate pe grupe de sînge, A, B, O şi M, N, MN, seria masculină separată de cea feminină (indivizii aparţinînd grupei AB au fost eliminaţi din serie, întrucît pe eşantionul nostru întruneau un număr prea mic de cazuri).

Pentru fiecare grupă au fost calculate media, deviaţia standard, eroarea mediei şi coeficientul de variabilitate a celor 14 caractere antropometrice. Rezultatele obţinute sînt prezentate în tabelele nr. 1 şi 2. Am ordonat apoi mediile, în ordinea lor crescătoare pentru fiecare dimensiune, în cadrul fiecărui fenotip al celor două sisteme. În cadrul sistemului ABO—seria masculină — am găsit la nouă dimensiuni valorile cele mai mari în cadrul grupei B, în timp ce la seria feminină valorile cele mai mari la 7 dimensiuni aparţin grupei 0. Rezultate interesante ne conferă sistemul MN : în cadrul seriei masculine, la 11 dimensiuni valorile cele mai mari aparţin grupei MN, iar cele mai mici grupei N, în contradicţie cu rezultatele obţinute de alţi autori (11). La seria feminină, valorile cel mai mari se obţin la grupa M (pentru 6 dimensiuni) şi la grupa N (tot pentru 6 dimensiuni).

În continuare am testat prin testul „t" diferenţele dintre medii. În sistemul OAB nu am găsit nici-o diferenţă statistic semnificativă la seria masculină; la cea feminină diferenţe semnificative au fost obţinute pentru înălţimea şezîndă ($0 > A$ $P = 0{,}05$), indicele Rohrer ($B > A$ $P = 0{,}05$; $O > A$ $P = 0{,}05$; $B > O$ $P = 0{,}05$) şi înălţimea morfologică a feţei ($A > O$ $P = 0{,}10$).

Pentru sistemul MN, la seria masculină, diferenţe semnificative au fost obţinute pentru statură ($MN > N$ $P = 0{,}05$), înălţimea şezîndă ($MN > N$ $P = 0{,}05$), diametrul bi-iliac ($M > N$ $P = 0{,}02$; $MN > N$ $P = 0{,}01$), diametrul transvers cefalic ($MN > N$ $P = 0{,}02$; $M > MN$ $P = 0{,}01$), diametrul minim frontal ($M > N$ $P = 0{,}05$; $MN > N$ $P = 0{,}01$), diametrul bizigomatic ($MN > N$ $P = 0{,}05$). La seria feminină, diferenţe statistic semnificative au fost găsite pentru următoarele caractere : diametrul biacromial ($M > MN$ $P = 0{,}01$), indicele Rohrer ($MN > N$ $P = 0{,}01$), diametrul anteroposterior cefalic ($M > N$ $P = 0{,}01$) şi lungimea nasului ($MN > N$ $P = 0{,}05$).

Din cele expuse mai sus rezultă că există diferenţe în ceea ce priveşte repartiţia valorilor antropometrice la seria feminină faţă de cea mas-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 2

Repartiţia unor valori antropometrice în cadrul sistemului MN

Grupa M

Dimensiuni corporale şi cefalo-faciale	Bărbaţi					Femei				
	N	X	±σ	±m	c.v.	N	X	±σ	±m	c.v.
Statura	62	1685,62	52,00	6,61	3,08	39	1569,12	43,70	6,99	2,79
Greutatea	62	60,06	6,40	0,81	10,66	39	52,64	5,54	0,89	10,52
Înălţimea şezîndă	62	884,18	31,20	3,96	3,53	39	835,53	22,70	3,63	2,72
Diametrul biacromial	62	392,73	21,10	2,68	5,37	39	362,96	13,90	2,22	3,83
Diametrul biiliac	62	279,50	15,30	1,94	5,47	39	278,86	15,80	2,53	5,66
Indice Rohrer	62	1,26	0,13	0,02	10,32	39	1,36	0,12	0,02	8,82
Diam. anteropost. cefalic (g—op)	62	183,37	6,42	0,82	3,50	39	176,42	5,32	0,85	3,02
Diam. transvers. cefalic (eu—eu)	62	156,79	5,52	0,70	3,52	39	145,22	10,08	1,61	6,94
Înălţimea morf. a feţei (n—gn)	62	123,22	6,16	0,79	5,00	39	114,14	6,52	1,04	5,71
Înălţimea nasului (n—sn)	62	54,08	3,23	0,41	5,97	39	51,51	4,71	0,75	9,14
Lăţimea nasului (al—al)	62	33,58	2,83	0,36	8,43	39	31,31	2,49	0,40	7,95
Diam. minim frontal (ft—ft)	62	111,31	4,98	0,63	4,74	39	107,01	3,98	0,64	3,72
Diam. bizigomatic (zy—zy)	62	141,18	4,84	0,61	3,43	39	133,22	4,60	0,74	3,45
Diam. bigoniac (go—go)	62	107,05	5,38	0,68	5,03	39	100,53	5,82	0,93	5,79

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Statura	40	1672,50	53,80	8,51	3,22	29	1574,50	47,10	8,74	2,99
Greutatea	40	59,65	6,75	1,07	11,33	29	54,45	8,30	1,54	15,42
Înălțimea șezîndă	40	893,00	29,50	4,67	3,30	29	838,98	31,60	5,86	3,77
Diam. biacromial	40	393,25	19,70	3,12	5,02	29	367,26	12,30	2,28	3,35
Diam. biiliac	40	270,50	16,60	2,63	6,14	29	282,78	18,40	2,91	6,51
Indice rohrer	40	1,27	0,13	0,02	10,24	29	1,38	0,18	0,03	13,04
Diam. anteropost. cefalic (g—op)	40	182,35	7,48	1,18	4,10	29	172,26	5,54	1,03	3,22
Diam. transv. cefalic (eu—eu)	40	154,25	5,50	0,87	3,57	29	143,53	9,98	1,85	6,95
Înălț. morf. a feței (n—gn)	40	122,25	5,64	0,89	4,61	29	113,40	5,10	0,95	4,50
Înălț. nasului (n—sn)	40	53,03	3,91	0,62	7,37	29	49,55	3,55	0,66	7,16
Lățim. nasului (al—al)	40	33,35	3,10	0,49	9,30	29	30,31	3,59	0,67	11,84
Diam. minim frontal (ft—ft)	40	109,17	4,13	0,65	3,78	29	108,64	5,30	0,98	4,88
Diam. bizigomatic (zy—zy)	40	139,90	5,54	0,88	3,96	29	134,09	5,26	0,98	3,90
Diam. bigoniac (go—go)	40	106,10	6,24	0,99	5,88	29	100,47	5,22	0,97	5,22

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 2 (continuare)

Grupa MN

Dimensiuni corporale şi cefalo-faciale	Bărbaţi					Femei				
	N	X	±σ	±m	c.v.	N	X	±σ	±m	c.v.
Statura	128	1696,54	62,40	5,52	3,68	154	1566,12	51,80	4,17	3,31
Greutatea	128	6,78	7,52	0,66	12,17	154	54,69	7,90	0,64	14,45
Înălţimea şezîndă	128	893,25	31,70	2,80	3,55	154	838,20	28,00	2,26	3,34
Diam. biacromial	128	395,98	15,10	1,34	3,81	154	359,21	15,60	1,26	4,34
Diam. bi—iliac	128	280,44	15,40	1,36	5,49	154	279,11	16,20	1,31	5,80
Indice Rohrer	128	1,28	0,16	0,01	12,50	154	1,43	0,20	0,02	13,99
Diam. anteropost. cefali (—op)	128	182,55	5,84	0,52	3,20	154	174,44	5,08	0,41	2,91
Diam. transv. cefalic (eu—eu)	128	155,67	6,18	0,55	3,97	154	146,53	13,42	1,08	9,16
Înălţ. morf. a feţei (n—gn)	128	123,53	6,12	0,54	4,95	154	113,92	5,42	0,44	4,76
Înălţimea nasului (n—sn)	128	54,19	4,20	0,37	7,75	154	51,09	3,69	0,30	7,22
Lăţimea nasului (al—al)	128	33,53	2,49	0,22	7,43	154	30,99	2,52	0,20	8,13
Diam. minim frontal (ft—ft)	128	112,34	5,02	0,44	4,74	154	107,73	4,52	0,36	4,20
Diam. bizigomatic (zy—zy)	128	142,47	5,38	0,48	3,78	154	133,94	4,74	0,38	3,54
Diam. bigoniac (go—go)	128	107,19	6,52	0,58	6,08	154	100,38	4,92	0,40	4,90

https://biblioteca-digitala.ro/ https://www.antropologia.ro

culină în cadrul ambelor sisteme sanguine luate în discuţie. Valorile cele mai mari se observă în cadrul seriei feminine la grupa 0 şi la grupa B în cadrul seriei masculine.

La sistemul MN, pentru seria masculină valorile cele mai mari se observă la heterozigotul MN, iar la cea feminină la homozigoţii M şi N. Aceste diferenţe sînt mai evidente în cadrul sistemului MN decît la OAB, lucru verificat şi prin testare cu testul „t". S-ar putea ca aceste deosebiri să se datorească faptului că noi nu am avut la dispoziţie un material care să ne permită distingerea homozigoţilor de heterozigoţi în cadrul grupelor A şi B.

Rezultatele obţinute de noi vor trebui completate prin cercetarea acestor observaţii şi pe indici, pe complexe asociative, utilizînd un material familial. De asemenea metodele matematice de prelucrare vor trebui să fie mai fine, pentru a fi siguri că acest polimorfism s-a realizat prin acţiunea diferenţiată a selecţiei naturale separat pentru fiecare sex.

STUDIES ON THE RELATION BETWEEN BLOOD GROUPS AND ANTHROPOMETRIC MEASUREMENTS

ABSTRACT

The authors investigate the distribution of certain anthropometric values within two erythrocyte systems: ABO and MN. The biggest values were found in the female series of the group 0, and in the male series of the group B.

In the system MN, the biggest values were obtained in the MN group for the male series, and in the M and N groups for the female series.

BIBLIOGRAFIE

1. Beroniade Simona, Drăghicescu Tatiana, *Asociere între colesterol şi grupele sanguine ABO*, St. cerc. antropol., 1972, **9**, *2*, 219–231.
2. Brues A.M., *Selection and polymorphism in ABO blood groups*, Am J. Phys. Anthrop., 1954, **12**, 559–597.
3. Boyd W.C., *Applications of biochemistry to problems of variation and heredity*, Ann. New York Academy of Sciences, 1966, **134**, 858–863.
4. Bourdel Léone, *Groupes sanguins et tempéraments*, Librairie Maloine S.A., Paris, 1960.
5. Chung C.S., Morton N.E., *Selection at the ABO locus*, Am. J. Hum. Genet., 1961, **13**, *1*, 9–27.
6. Cattell R.B., Boutourline Joung H., Hundleby J.D., *Blood groups and personality traits*, Am. J. Hum. Genet., 1964, **16**, *4*, 397–402.
7. Desai R.B., Greger W.P., *Present knowledge of the association of blood groups and disease with special reference to the studies on gastric cancer in U.S.A. and Japan* Proc. 9th Congr. Int. Soc. Blood Transf., Mexico, 1962, p. 709–718.
8. Gershowitz H., Soni A., Payne M.W., *The effects of parental blood groups on birthweight of offsprings*, Proc. VI Int. Congr. Genet., 1963, vol. 1, p. 280–281.
9. Haverkorn M.J., Gaslings W.R.O., *Streptococci, ABO blood groups and secretor status*, An J. Hum. Genet., 1969, **16**, *4*, 360–375.
10. Kherumian R., *Génétique et anthropologie des groupes sanguins*, Vigot Frères, Paris, 1951.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

11. Kelso A.J., Tinsman J.H., Lewis A.S., Tully M.S., *Some monofactorial phenotypes and anthropometric variation*, Hum. biol., 1972, **44**, *1*, 15—28.
12. Matsunaga E., *Selective mechanisme opperating on ABO blood groups*, Homo, 1962, **13**, 1—2.
13. Manuila A., *Recherches sérologiques et anthropologiques chez les populations de la Roumanie et des régions voisines*, Thèse, Zürich, 1957.
14. Reed T.E., *Researche on blood groups and selection from the child health and develoment studies*, Oakland, California, Am. J. Hu. Genet., 1967, **19**, *6*, 732—745.
15. Sturgeon Ph., Suha Beller, Elleonor Bates, *Study of blood groups factors in longevity*, J. Gerontol., 1969, **24**, *1*, 90—94.
16. Vogel F., Pennekofer H.J., Helmbold W., *Über die Populationsgenetik der ABO Blutgruppen*, Acta Genet. Stat. Med., 1960, **10**, 267—294.
17. Vogel F., *ABO blood groups and disease*, Am. J. Hum. Genet., 1970, **22**, *4*, 464—475.

Centrul de cercetări antropologice Bucureşti

Primit în redacţie la 15 iunie 1973

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

STUDIUL REPARTIȚIEI ȘI AL TRANSMITERII EREDITARE A FACTORILOR M—N ÎN ROMÂNIA

DE

SIMONA BERONIADE, TATIANA DRĂGHICESCU și S. ALOMAN

612.118.221.2: 616—056.76

Descoperirea sistemului M—N în 1927 de către Landsteiner și Levine a suscitat interesul a numeroși cercetători, astfel încît de la acea dată au fost întreprinse numeroase studii în rîndul diverselor populații, precum și pe material familial.

Cercetări privind repartiția grupelor M—N la noi în țară au început încă din anul 1937 prin studii publicate de Olga Necrasov[1] și P. Râmneamțu[2]. Lucrările au fost apoi întrerupte pentru o perioadă de timp și reluate sistematic în 1956, cînd se încep studii antropologice în zonele Hunedoara și Bicaz. De atunci cercetările au fost extinse și în alte regiuni ale țării, datele fiind deja parțial publicate.

În lucrarea de față ne-am propus să urmărim două obiective: pe de o parte, să însumăm rezultatele obținute pînă în prezent de diverșii cercetători și să realizăm o sinteză a datelor privind repartiția factorilor M—N în rîndul populației românești; pe de altă parte, dispunînd de un număr suficient de familii cercetate, am fost tentați să studiem și diversele particularități legate de modul de transmitere al acestui sistem, observațiile semnalate în literatură fiind contradictorii.

1. MATERIAL ȘI METODĂ

În lucrarea prezentă am utilizat datele apărute în diverse publicații[3-28], precum și date inedite aparținînd unora dintre noi[29-39].

Mulțumim pe această cale tuturor celor care ne-au pus la dispoziție materialele inedite necesare elaborării acestei lucrări:

[1] Necrasov Olga, Contribution à l'étude de la fréquence des facteurs sanguins M et N en Roumanie." Ann. Sci. Univ. Yassy 1937, fasc. II. T. XXIII.

[2] Râmneamțu P — „The Classical Blood Groups and the MN in the nation from Transylvania." XVII Congr. Intern. d'Anthrop. Bucarest, 1937.

[3] Aloman S., M. Fotino., M. Tibera-Dumitru, *Frecvența grupelor sanguine în comuna Densuș și cîteva sate învecinate din Țara Hațegului, regiunea Hunedoara*, Probl. antrop., 1960, V.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Avînd în vedere că prin cercetările întreprinse de centrele de antropologie de la Bucureşti şi Iaşi nu au putut fi acoperite toate zonele din ţară, am considerat necesar să utilizăm şi unele rezultate de la Institutul de medicină judiciară din Bucureşti (analize efectuate cu ocazia expertizelor de paternitate) care să ne poată oferi o privire de ansamblu asupra unor lipsuri din statistica noastră[40].

---

[4] Beroniade Simona, S. Aloman, *Cercetări serologice asupra populaţiei din satul Simon*, St. cerc. antrop., 1967, **4**, *1*.

[5] Beroniade Simona, M. Tibera-Dumitru, S. Aloman, *Recherches sérologiques dans les villages de Simon et de Moeciu de Jos*, Ann. Roum. d'Anthrop., 1967, **4**.

[6] Beroniade Simona, S. Aloman, *Cercetări serologice în satul Fundata*, St. cerc. antrop., 1968, **5**, *2*.

[7] Beroniade Simona, S. Aloman, *Cercetări serologice în satul Sirnea*, St. cerc. antrop., 1970, **7**, *1*.

[8] Beroniade Simona, S. Aloman, *Cercetări serologice în satul Măgura*, St. cerc. antrop., 1972, **9**, *1*.

[9] Beroniade Simona, T. Drăghicescu, S. Aloman, *Cercetări serologice în satul Peştera şi comuna Bran din judeţul Braşov*, St. cerc. antrop., 1973, **10**, *1*.

[10] Bîlbă Zenaida, *Studiul frecvenţei grupelor sanguine din sistemele ABO, MN şi Rh la românii, lipovenii şi tătarii din Dobrogea*, St. cerc. antrop., 1969, **6**, *2*.

[11] Drăghicescu Tatiana, S. Beroniade, S. Aloman, *Recherches sérologiques dans le village de Moeciu de Sus*, Ann. Roum. d'Anthrop., 1970, **7**.

[12] Drăghicescu Tatiana, S. Beroniade, S. Aloman, *Cercetări serologice în satul Sohodol*, St. cerc. antrop., 1971, **8**, *1*.

[13] Dumitrescu H., M. Tibera-Dumitru, M. Dumitrescu, *Distribuţia complexului pigmentar, a grupelor sanguine şi a amprentelor digitale palmare şi plantare la două familii din satul Bătrîna*, în *Cercetări antropologice în ţinutul Pădurenilor — satul Bătrîna*, Edit. Academiei, Bucureşti, 1962.

[14] Dumitrescu Maria, M. Danielescu, E. Călăraşu, C. Popovici, *Aspectul hematoseric şi secretor*, în *Atlasul complex „Porţile de Fier"*, Edit. Academiei, 1973.

[15] Maximilian C., *Aspects anthropologiques et génétiques dans un village Carpathique isolé*, VII Congr. Int. Sci. Antrop. Ethnol., Moscou, 1964.

[16] Neamţu C., A—C. Teodorescu-Bălteanu, *Repartiţia grupelor sanguine din sistemele OAB şi MN şi a factorilor ereditari din Maramureş. Studiul frecvenţei grupelor sanguine din sistemele OAB şi MN în satul Săliştea*, St. cerc. antrop., 1972, **9**, *2*.

[17] Necrasov Olga, M. Fotino, S. Aloman, *Gruppî krovi u naselenia Kraia Vrancea, Predboritelnoie soobşcenie*, An. St. Univ. „Al. I. Cuza." — Iaşi (serie nouă), Secţ. II (St. nat.), 1961, **VII**, 63.

[18] Necrasov Olga, D. Botezatu, M. Iacob, *La répartition géographique des groupes sanguins en Moldavie*, VII Congr. Internat. Sci. Anthrop. Ethnol., Moscou, 1964.

[19] Râmneamţu P., V. Luştrea, *Contribuţii noi la studiul seroetnic al populaţiei din România*, Ardealul Medical, 1942, *12*.

[20] Teodorescu-Bălteanu Ana-Cezarina, D. Radu, *Repartiţia grupelor de sînge din sistemul OAB şi MN precum şi a factorilor ereditari la populaţia din Giuleşti. Nota I. Studiul frecvenţei grupelor sanguine din sistemele OAB şi MN în satul Giuleşti (Maramureş)*, St. cerc. antrop., 1971, **8**, *1*.

[21] Tibera-Dumitru Maria, *Repartiţia grupelor sanguine şi a factorilor senzitivi la populaţia din microregiunea Ţara Haţegului regiunea Hunedoara*, Probl. antrop., 1961, **VII**.

[22] Tibera-Dumitru Maria, *Distribuţia factorilor sanguini şi senzitivi la populaţia din microregiunea Munceilor Mureşului*, St. cerc. antrop., 1964,**1** , *2*.

[23] Tibera-Dumitru Maria, *La fréquence des groupes sanguins, du facteur gustatif (PTC) du système d'Haptoglobine dans la région Oltenia de Roumanie*, VII Congr. Int. Anthrop. Ethnol., Moscou, 1964.

[24] Tibera-Dumitru Maria, S. Aloman, *Grupele sanguine şi factorul gustativ PTC*, în *Cercetări antropologice în Ţara Haţegului comuna Clopotiva*, Edit. Academiei, Bucureşti, 1958.

[25] Tibera-Dumitru Maria, S. Aloman, *Repartiţia grupelor sanguine în cîteva sate din Ţara Haţegului şi Ţinutul Pădurenilor*, Probl. antrop., 1959, **IV**.

[26] Tibera-Dumitru Maria, S. Aloman, *Repartiţia grupelor sanguine şi a factorului gustativ PTC în satul Alun*, Probl. antr., 1960, **V**.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Materialul pe care l-am avut la dispoziție a fost împărțit pe provincii istorice, precum și pe zone administrative mai restrînse (județe). De asemenea am redat și rezultatele obținute la unele grupări etnice conlocuitoare stabilizate pe teritoriul țării noastre[22,10,34]. În cele din urmă am ilustrat poziția pe care o ocupă românii în rîndul populațiilor europene[41-44] (10), (11) (12), (13), (15).

Serurile anti-M și anti-N întrebuințate pentru determinări au fost obținute prin imunizarea iepurilor.

Pentru determinarea testului λ^2 de conformitate, precum și pentru calculul frecvențelor genice, au fost utilizate formulele publicate de Li (5), (6).

Materialul familial a fost selectat din fișele Centrului de cercetări antropologice din București. Cuplurile studiate provin din mediul rural (sate din Oltenia, din zona Hunedoara și culoarul Bran) și au un minim de trei copii.

2. REPARTIȚIA FACTORILOR M—N PE TERITORIUL ȚĂRII NOASTRE

Din tabelul nr. 1 rezultă că pentru populația țării noastre frecvența genei m = 0,558, iar a genei n = 0,442.

La nivel de mari provincii istorice, valoarea frecvențelor genelor m și n este destul de apropiată, limitele extreme ale acestora situîndu-se în partea de sud-est și sud-vest ale țării (tabelul nr. 1). În ceea ce privește repartiția făcută de noi pe unități teritoriale mai mici corespunzătoare

---

[27] Tibera-Dumitru Maria, S. Aloman, *Frecvența factorilor sanguini și senzitivi*, în *Structura antropologică privită comparativ a satelor Nucșoara și Cîmpu lui Neag*, Edit. Academiei, 1966.

[28] Tibera-Dumitru Maria, M. Constantinescu, S. Beroniade, *Cercetări hemotipologice în două microregiuni din regiunea Argeș*, St. cerc. antrop., 1966, **3**, *1*.

[29] Aloman S., *Serologia Văii Bistrița*, 1959.

[30] Aloman S., C. Vulpe, *Cercetări serologice în județul Buzău*, 1972.

[31] Beroniade Simona, S. Aloman, *Cercetări serologice în regiunea Argeș*, 1967.

[32] Beroniade Simona, S. Aloman, *Cercetări serologice în cîteva sate situate în bazinul superior al Teleajenului*, 1967.

[33] Beroniade Simona, S. Aloman, *Repartiția grupelor sanguine în cîteva sate din Muntenia*, 1968.

[34] Beroniade Simona, S. Aloman, *Cercetări serologice în Dobrogea*, 1968.

[35] Beroniade Simona, S.Aloman, *Distribuția grupelor de sînge la o colectivitate de rudari din județul Vîlcea*, 1972.

[36] Dumitrescu H., M. Tibera-Dumitru, *Grupele sanguine la populația din comuna Grojdibodu*, 1966.

[37] Dumitrescu Maria, *Grupele de sînge la populația din satul Bărbătești — Vîlcea*, 1965.

[38] Necrasov Olga, S. Aloman, *Cercetări serologice în cîteva sate de moți.*

[39] Tibera-Dumitru Maria, *Cercetări serologice în satele Poiana și Jina*, 1962.

[40] Boia Marcela, I. Vasiliu, K. Crainic, *Frecvența grupelor eritrocitare și serice în populația țării noastre cu aplicare în paternitate*, Rev. med. jud., 1965, *4*.

[41] Boev P., I Popwassiliev, *Zur Häufigkeit der Blutgruppen ABO, MN und P sowie der Serumgruppen Hp* und Gm in Bulgarien, Anthrop. Anz., 1969, **31**, *3*.

[42] Constantoulis C.C., M. Paidoussis, *The distribution of ABO, MNS and Rh blood groups in Greece*, Vox. Sang., 1958, *3*.

[43] Routil R., *Uber die Blutlypen M—MN—N.*, Z. Rassenphys, 1938, **10**, *1*.

[44] Umnova M. A., O. Prokop, T. M. Piskunov, G.S. Samusova, T.A. Schalovskaya, G.P. Prozorovskaya, *Blood group distribution among the Moscow population*, în *Trud VII Mejd. Kongr. Antrop. Etnogr. Nauk.*, 1964.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

Distribuţia grupelor M – N şi a frecvenţelor genice m, n în România şi în provinciile istorice

	N		M %	MN %	N %	m	n
România	30 018	Obs.	30,17 %	51,17 %	18,65 %	0,558	0,442
		Teor.	31,14 %	49,32 %	19,54 %		
Banat	2 590	Obs.	24,52 %	57,18 %	18,30 %	0,531	0,469
		Teor.	28,20 %	49,80 %	22,00 %		
Oltenia	5 524	Obs.	28,53 %	53,15 %	18,32 %	0,551	0,449
		Teor.	30,36 %	49,48 %	20,16 %		
Transilvania	14 455	Obs.	30,80 %	50,33 %	18,87 %	0,560	0,440
		Teor.	31,36 %	49,28 %	19,36 %		
Moldova	2 792	Obs.	32,56 %	47,67 %	19,77 %	0,564	0,436
		Teor.	31,80 %	49,18 %	19,02 %		
Muntenia	3 931	Obs.	31,22 %	50,82 %	17,96 %	0,566	0,434
		Teor.	32,08 %	49,12 %	18,80 %		
Dobrogea		Obs.	35,95 %	46,55 %	17,50 %	0,592	0,408
		Teor.	35,13 %	48,21 %	16,66 %		

Tabelul nr. 3

Repartiţia grupelor M – N şi a frecvenţelor genice m, n la unele naţionalităţi conlocuitoare din ţara noastră

Populaţii	Total		M %	MN %	N %	m	n	Autor
Unguri	509	Obs.	30,26	45,78	23,97	0,532	0,468	Râmneamţu P.[2]
		Teor.	28,30	49,70	22,00			
Saşi	474	Obs.	32,28	48,10	19,62	0,563	0,437	Râmneamţu P.[2]
		Teor.	31,85	49,15	19,00			
Rudari	259	Obs.	34,36	50,20	15,44	0,595	0,405	S. Beroniade şi coll.[35]
		Teor.	35,52	48,26	16,22			
Tătari	353	Obs.	39,10	44,20	16,70	0,612	0,388	Z. Bilbă[10]
		Teor.	37,39	47,60	15,01			
Lipoveni	244	Obs.	39,75	43,45	16,80	0,615	0,385	Z. Bilbă[10]
		Teor.	37,70	47,55	14,75			

actualei subîmpărţiri administrative a ţării (tabelul nr. 2), observăm o variabilitate mult mai mare.

Rezultatele studiilor efectuate pe unele populaţii conlocuitoare stabilizate pe teritoriul ţării noastre au fost ilustrate în tabelul nr. 3.

În ceea ce priveşte poziţia pe care o ocupă ţara noastră în rîndul populaţiilor europene, observăm că datele noastre confirmă pe cele ale lui Mourant (10) cu privire la valorile procentuale ale frecvenţelor genelor m şi n ale populaţiilor de pe continentul nostru (tabelul nr. 4).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 2

Distribuția grupelor M, N și a frecvențelor genice m, n în județele studiate

Județul	Nr.	Valori observate			Valori teoretice			m	n	Autor
		M	MN	N	M	MN	N			
Vaslui	125	27 21,60 %	73 58,40 %	25 20,00 %	32,3 25,84 %	62,5 50,00 %	30,2 24,16 %	0,508	0,492	O. Necrasov și coll.[18]
Sibiu	741	182 24,56 %	400 53,98 %	159 21,46 %	197,1 26,60 %	370,5 50,00 %	173,4 23,40 %	0,516	0,484	M. Tibera — Dumitru[39]
Iași	320	86 26,87 %	166 51,88 %	68 21,25 %	89,3 27,91 %	159,4 49,81 %	71,3 22,28 %	0,528	0,472	O. Necrasov[1]
Caraș-Severin	2 459	596 24,24 %	1418 57,66 %	445 18,10 %	692,0 28,14 %	1226,0 49,86 %	541,0 22,00 %	0,531	0,469	M. Tibera — Dumitru și coll.[23] M. Boia și coll.[40] M. Dumitrescu și coll.[14]
Gorj	1 478	375 25,37 %	821 55,55 %	282 19,08 %	416,0 28,20 %	736,0 49,80 %	325,2 22,00 %	0,531	0,469	M. Tiberă — Dumitru și coll.[23]
Timiș	131	39 29,77 %	63 48,09 %	29 22,14 %	38,0 29,00 %	65,0 49,62 %	28,0 21,38 %	0,538	0,462	M. Boia și coll.[40]
Hunedoara	7 391	2179 29,48 %	3760 50,88 %	1452 19,64 %	2232,1 30,20 %	3658,5 49,50 %	1500,4 20,30 %	0,549	0,451	Râmneamțu P. și coll.[19] M. Tibera — Dumitru și coll.[21,22,24,27] Dumitrescu H. și coll.[13] Aloman S. și coll.[3]
Suceava	144	45 31,25 %	68 47,22 %	31 21,53 %	43,5 30,21 %	71,3 49,51 %	29,2 20,28 %	0,549	0,451	M. Boia și coll.[40]
Dolj	687	196 28,52 %	366 53,28 %	125 18,20 %	209,5 30,50 %	339,4 49,40 %	138,1 20,10 %	0,552	0,448	M. Tibera — Dumitru și coll.[39]
Olt	762	225 29,52 %	395 51,84 %	142 18,64 %	234,0 30,70 %	376,4 49,40 %	151,6 19,90 %	0,554	0,446	M. Boia și coll.[40] Dumitrescu H. și coll.[36]
Alba	379	106 27,97 %	217 55,26 %	56 14,77 %	117,1 30,90 %	187,2 49,39 %	74,7 19,71 %	0,556	0,444	O. Necrasov și coll.[38]
Bacău	131	42 32,06 %	62 47,33 %	27 20,61 %	406 31,00 %	64,7 49,38 %	25,7 19,62 %	0,557	0,443	M. Boia și coll.[40]
Constanța	184	57 30,98 %	91 49,46 %	36 19,56 %	57,1 31,03 %	90,8 49,34 %	36,1 19,63 %	0,557	0,443	S. Beroniade și coll.[31]
Mehedinți	2 072	611 29,49 %	1089 52,56 %	372 17,95 %	645,0 31,14 %	1022,0 49,32 %	405,0 19,54 %	0,558	0,442	M. Tibera — Dumitru, și coll.[28] M. Dumitrescu și coll.[11]
Ilfov	1 552	465 29,96 %	802 51,68 %	285 18,36 %	483,3 31,14 %	765,4 49,32 %	303,3 19,54 %	0,558	0,442	M. Boia și coll.[40] S. Beroniade și coll.[33]
Prahova	928	280 30,17 %	475 51,19 %	173 18,64 %	288,6 31,10 %	458,4 49,40 %	181,0 19,50 %	0,558	0,442	M. Boia și coll.[40] S. Beroniade și coll.[32]
Galați	146	46 31,51 %	71 48,63 %	29 19,86 %	45,4 31,10 %	72,1 49,38 %	28,5 19,52 %	0,558	0,442	M. Boia și coll.[40]
Tulcea	176	53 30,12 %	91 51,70 %	32 18,18 %	55,2 31,36 %	86,7 49,28 %	34,1 19,36 %	0,560	0,440	S. Beroniade și coll.[34]
Neamț	891	287 32,21 %	426 47,82 %	178 19,97 %	280,6 31,50 %	438,4 49,20 %	172,0 19,30 %	0,561	0,439	Aloman S.[29]
Vîlcea	927	305 32,90 %	456 49,20 %	166 17,90 %	306,8 33,10 %	452,4 48,80 %	167,8 18,10 %	0,575	0,425	Maximilian C. și coll.[15] M. Dumitrescu[37]
Brașov	4 456	1453 32,61 %	2227 49,98 %	776 17,41 %	1479,4 33,20 %	2174,5 48,80 %	802,1 18,00 %	0,576	0,424	S. Beroniade și coll.[4–9] T. Drăghicescu și coll.[11,12]
Argeș	633	205 32,38 %	320 50,55 %	108 17,07 %	210,2 33,20 %	308,9 48,80 %	113,9 18,00 %	0,576	0,424	M. Tibera-Dumitru și coll.[26] S. Beroniade și coll.[31]
Maramureș	1 387	497 35,83 %	622 44,85 %	268 19,32 %	471,6 34,00 %	674,1 48,60 %	214,3 17,40 %	0,583	0,417	A. C. Teodorescu-Bălteanu și coll.[20] Neamțu C. și coll.[16]
Vrancea	1 035	376 36,33 %	465 44,93 %	194 17,74 %	358,1 34,60 %	500,9 48,40 %	176,0 17,00 %	0,588	0,412	O. Necrasov și coll.[17]
Buzău	416	141 33,90 %	210 50,48 %	65 15,62 %	145,2 34,90 %	201,3 48,39 %	69,5 16,71 %	0,591	0,409	Aloman S. și coll.[30]
Mureș	101	36 35,64 %	49 48,52 %	16 15,84 %	36,3 35,94 %	48,5 48,02 %	16,2 16,04 %	0,599	0,401	M. Boia și coll.[40]

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 4

Distribuţia factorilor M – N şi a frecvenţelor genelor m, n la diverse popoare din Europa

Populaţii	N	M %	MN %	N %	m	n	Autori
Spanioli	4 239	24,46	56,50	19,04	.527	.473	div. aut. cit. de Mourant (10)
Englezi	1 275	28,40	49,60	22,00	.532	.468	Race şi Sanger (12)
Cehi	4 038	28,45	50,07	21,47	.535	.465	Raska şi coll. cit. de Mourant (10)
Elveţieni	4 225	29,30	48,90	21,80	.538	.462	Läuppi cit. de Mourant (10)
Belgieni	3 100	28,87	50,35	20,77	.540	.460	div. aut. cit. de Prokop (11)
Germani	42 138	28,43	51,62	19,95	.542	.458	div. aut. cit. de Prokop (11)
Danezi	1 485	29,96	48,89	21,15	.544	.456	Thomson-Clausen cit. de Prokop (11)
Norvegieni	34 309	30,18	49,03	20,79	.547	.453	Hartmann şi Lundevall cit. de Prokop (11)
Austrieci	240	29,58	50,42	20,00	.548	.452	Speiser şi Mahl cit. de Mourant (10)
Francezi	4 151	30,28	49,27	20,45	.549	.451	Moullec şi Kherumian cit. de Mourant (10)
Bulgari	672	30,95	52,53	16,52	.556	.444	Boev şi Popwassiliev[41]
Români	30 018	30,56	50,72	18,72	.559	.441	Beroniade şi coll.
Iugoslavi	1 527	30,33	51,79	17,88	.562	.438	div. aut. cit. de Wiener (15)
Islandezi	747	31,19	51,54	17,27	.570	.430	Donegani şi coll. cit. de Mourant (10)
Greci	14 870	—	—	—	.570	.430	Constantoulis şi Pardoussis[42]
Unguri	20 000	32,60	49,00	18,40	.571	.429	Rex-Kiss B. şi Szábo (13)
Italieni	4 031	33,49	47,90	18,61	.574	.426	div. aut. cit. de Mourant (10)
Suedezi	4 000	33,97	48,13	17,90	.580	.420	Wolff cit. de Wiener (15)
Olandezi	133	33,8	48,9	17,3	.582	.418	Routil R.[43]
Ruşi	563	35,88	47,42	16,70	.596	.404	M. A. Umnova şi coll.[44]
Polonezi	3 100	35,50	48,30	16,20	.597	.403	Kellus şi coll. cit de Mourant (10)
Finlandezi	9 693	40,10	46,10	13,80	.632	.368	Mustakallio cit. de Prokop (11)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

3. STUDIUL PE FAMILII

Materialul nostru familial se compune din 2 463 de cupluri, cu un total de 7 824 de copii, însumînd un număr de 12 750 de subiecţi. Repartiţia factorilor M—N la cele două generaţii este redată în tabelul 5. Atît la generaţia parentală, cît şi la cea filială nu se observă diferenţe statistic semnificative între valorile observate şi cele teoretice $\lambda^2 = 0{,}15$, $P = 0{,}70$, respectiv $\lambda^2 = 1{,}99$, $P \sim 0{,}15$ (tabelul nr. 5).

Tabelul nr. 5

Frecvenţa grupelor M—N la generaţia parentală şi filială

		Valori observate			Valori teoretice			χ^2	Total
		M	MN	N	M	MN	N		
Părinţi	n	1552	2438	936	1558,59	2424,58	942,83	0,15	4926
	%	31,50 %	49,50 %	19,00 %	31,64 %	49,22 %	19,14 %		
Copii	n	2436	3914	1474	2466,91	3852,54	1504,55	1,99	7824
	%	31,14 %	50,02 %	18,84 %	31,53 %	49,24 %	19,23 %		

Tabelul nr. 6

Frecvenţa combinaţiilor parentale şi segregarea sistemului M—N

	Părinţi (cupluri)			Copii			
Combinaţii	Val. obs.	Val. teor.	χ^2	M	MN	N	N
M × M	253	246,55	0,17	765	—	—	765
	10,27 %	10,01 %		100 %			
M × MN	749	767,48	0,44	1188	1215	—	2403
	30,41 %	31,16 %		49,43 %	50,57 %		
MN × MN	616	596,54	0,63	483	968	464	1915
	25,01 %	24,22 %		25,22 %	50,55 %	24,23 %	
M × N	297	298,27	0,00	—	947	—	947
	12,06	12,11 %			100 %		
MN × N	457	464,02	0,11	—	784	716	1500
	18,55 %	18,84 %			52,27 %	47,73 %	
N × N	91	90,14	0,00	—	—	294	294
	3,70	3,66 %				100 %	
Total	2463	2463	1,35	2463	3914	1474	7824
	100,00	100,00		31,14 %	50,02 %	18,84 %	

Frecvenţele combinaţiilor parentale şi segregarea caracterelor în generaţia filială sînt reprezentate în tabelul nr. 6.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

După cum rezultă din tabel, între valorile observate și cele teoretice ale diverselor combinații parentale nu se observă diferențe semnificative: $\lambda^2 = 1{,}35$, $P \sim 0{,}25$.

Repartiția factorilor M—N în rîndul copiilor din cadrul acestor combinații nu prezintă nimic deosebit, cu excepția celor din grupa parentală MN × N, la care observăm o ușoară creștere a numărului de heterozigoți. Pentru a ilustra mai bine problema heterozigoților, am procedat la o despuiere diferențială a două grupe de cupluri care ar prezenta un interes mai deosebit (tabelul nr. 7).

Tabelul nr. 7

Segregarea factorilor M—N la combinațiile M × MN și N × MN

Mamă	Tată	Copii	M	MN	N
M	MN	M, MN	646 48,61 %	683 51,39 %	—
MN	M	M, MN	542 50,46 %	532 49,54 %	—
N	MN	N, MN	—	368 51,84 %	342 48,16 %
MN	N	N, MN	—	416 52,66 %	374 47,34 %

Tabelul nr. 8

Distribuția fenotipurilor M—N la combinațiile mamă/copil

Mamă	Copil	n	%		n	%	χ^2
M	M	1411	18,03	m^3	1388,8	17,75	0,35
M	MN	1212	14,22	m^2, n	1082,1	13,83	0,83
MN	M	1025	13,10	m^2, n	1082,1	13,83	3,01
MN	MN	1916	24,48	m, n	1926,3	24,62	0,05
MN	N	838	10,71	m, n^2	843,5	10,78	0,03
N	N	636	8,13	n^3	657,2	8,40	0,68
N	MN	886	11,32	m, n^2	843,5	10,78	2,09
Total		7824	99,99		7823,5	99,99	7,04

Remarcăm pe materialul nostru că din combinația familială ♀ M × ♂ MN, cît și ♀ MN × ♂ M rezultă un număr de copii heterozigoți ușor crescut numai în cadrul combinației ♀ M × ♂ MN. Nu același lucru se poate spune despre combinația ♀ N × ♂ MN, respectiv ♀ MN × ♂ N, la care, indiferent de fenotipul mamei, numărul de copii heterozigoți este mai crescut.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Am studiat apoi repartiţia fenotipurilor M—N ţinînd cont de combinaţiile mamă/copil (tabel nr. 8). Nu am găsit nici în acest caz diferenţe statistic semnificative între valorile observate şi cele teoretice.

4. DISCUŢII

Publicaţiile din ultimii 30 de ani referitoare la studiul transmiterii ereditare a grupelor M—N au dus la rezultate contradictorii. Încă din 1939, Taylor şi Prior (14) semnalează un exces de copii MN observat la cuplurile MN × MN. Reluînd cercetările cîţiva ani mai tîrziu, Wiener (15) ajunge la concluzia că rezultatele s-ar datora utilizării unor seruri anti-M şi anti-N imperfect absorbite. Într-o serie de lucrări publicate de la acea dată, Wiener nu găseşte nici un exces de copii heterozigoţi la cuplurile MN × MN studiate de el (16), (17), (18), (19). În ultimii ani, şi alţi cercetători (4), (11), (12) s-au raliat părerii lui Wiener. Controversele au continuat însă prin cercetări întreprinse de Morton şi Chung (8), Matsunaga (7), Chung, Matsunaga şi Morton (2) care nu acceptă ideea erorilor tehnice avansată de Wiener. Morton şi Chung (2) ajung la concluzia că excesul de heterozigoţi s-ar datora unui avantaj în viabilitate al acestora şi nu altor mecanisme selective sau erori tehnice. Tot ei susţin că heterozisul apare numai cînd genotipul matern este MN şi că este posibil absent cînd mama este de tip M sau N.

Importante au fost şi lucrările întreprinse de Morton, Krieger şi Mi (9), precum şi cele ale lui Chown, Lewis şi Kaita (1). Morton şi col. (8), lucrînd pe un material recoltat în Brazilia, găsesc un „exces" nesemnificativ de heterozigoţi (50,3%). Ei ajung la concluzia că „excesul de MN găsit în unele studii nu poate fi demonstrat ca fiind exceptat de erori tehnice şi nici atribuit cu certitudine efectului de heterozis sau derivei meiotice" (8).

Rex-Kiss şi Szábo (13), adepţi ai teoriei lui Wiener, adaugă şi faptul că pe lîngă erorile de ordin tehnic ar putea fi luate în consideraţie şi cele de ordin statistic. Materialul prezentat de aceşti autori nu arată o creştere a numărului de heterozigoţi în generaţia filială provenind din cuplurile MN × MN.

Rezultatele obţinute de noi în studiul prezent sînt în concordanţă cu legea lui Hardy-Weinberg. Particularităţile remarcate de noi în cadrul combinaţiilor MN × N necesită a fi studiate pe un număr mai mare de familii înainte de a se avansa vreo concluzie.

ÉTUDE DE LA RÉPARTITION ET DE LA TRANSMISSION HÉRÉDITAIRE DES FACTEURS M — N EN ROUMANIE

RÉSUMÉ

Les auteurs présentent des données sur la répartition du système M—N en Roumanie.

La distribution des gènes m et n a été calculée pour l'ensemble du territoire ainsi que pour la plupart des régions administratives du pays.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Sont présentes ensuite les résultats des investigations effectuées sur 2 463 couples ayant un total de 7 824 enfants. On constate un excès d'enfants hétérozygotes seulement pour les couples N × MN. Cette constatation nécessite un étude plus pousée avant d'avancer une conclusion.

BIBLIOGRAFIE

1. Chown B., Lewis M., Kaita H., *The inheritance of the MNSs blood groups in a Caucasian population sample*, Am. J. Hum. Genet., 1967, **19**, *1*.
2. Chung C.S., Matsunaga E., Morton N.E., *The MN polymorphism in Japan*, Jap. J. Genet. 1961, **6**, *I—II*.
3. Hiraizumi Y., *Are the MN blood groups maintained by heterozis*? Am. J. Hum. Genet., 1964, **16**, *3*.
4. Levene C., Hermoni D., Cividalli L., *MN heterozygotes among newborn in Israel*, Israel J. Med. Sci., 1965, **1**, *3*.
5. Li C.C., *Population Genetics*, Univ. Chicago Press., 1955.
6. Li C.C., *Human Genetics, principles and methods*, McGraw-Hill Book Co., N.Y., 1961.
7. Matsunaga E., *Some evidence of heterozygote advantage in the polymorphism of MN blood groups*, Proc. 8-th Congr. int. Blood. Transf., Tokyo, 1960.
8. Morton N.E., Chung C.S., *Are the MN blood groups maintained by selection*? Amer. J. Hum. Genet., 1959, **II**, *2*.
9. Morton N.E., Krieger H., Mi M.P., *Natural selection on polymorphism in Japan*, Jap. J. Genet., 1961, **6**, *I—II*.
10. Mourant A.E., *The distribution of the human blood groups*, Blackwell Sci. Publ., Oxford, 1954.
11. Prokop O., Uhlenbruck G., *Lehrbuch der menschlichen Blut und Serumgruppen*, VEB Georg Thieme, Leipzig, 1963.
12. Race R.R., Sanger R., *Blood groups in man*, Blackwell, Oxford, 1950.
13. Rex-Kiss B., Szábo L., *Bericht über populationsgenetische und Familienuntersuchungen in M—N System*, Anthrop. Anz., 1971, **33**, *2*.
14. Taylor G.L., Prior Aileen M., *Blood Groups in England. III. Discussion of the family material*, Ann. Eugen., London, 1939, **9**, 18.
15. Wiener A.S., *Blood Groups and Transfusion*, Th. Springfield, 1948.
16. — *Heredity of the M — N types : analysis of twenty years' work*, Am. J. Hum. Genet., 1951, **3**, *1*.
17. — *Blood groups and disease, a critical review*, Lancet, 1961, **I**, 813.
18. Wiener A.S., Di Diego N., Sokol S., *Studies on the heredity of the human blood groups. I. The M—N types*, Acta Genet. Med. Gem., 1953, *2*.
19. Wiener A.S., Gordon E.B., Wexler I.P., *The M—N types with special reference to the mating MN—MN*, Exper. Med. and Surg., 1963, **21**, *2—3*.

Centrul de cercetări antropologice
București

Primit în redacție la 15 iunie 1973

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

ANTROPOLOGIA SOCIALĂ ȘI CULTURALĂ, ȘTIINȚĂ A LEGILOR GENERALE DE DEZVOLTARE A COMPORTAMENTULUI UMAN (III)

TEORIILE „SUPERORGANICISTĂ", „CONFIGURAȚIONALISTĂ" ȘI „REALISTĂ" DESPRE CULTURĂ. MODUL DE ABORDARE ÎN SISTEMUL INTEGRAL-DINAMIC ROMÂNESC

DE

VASILE V. CARAMELEA

„Antropologia socială va deveni studiul pur inductiv al fenomenelor de cultură care ţinteşte spre descoperirea unor legi generale".

A. R. Radcliffe Brown, Method in Social Anthropology

572.301.19

Şcolile de antropologie socială şi culturală nu sînt absolut unitare sub aspectul domeniului de cercetare al disciplinei. Antropologia clasică engleză şi americană s-a orientat către studiul integral, holistic, al societăţii şi al culturii, acordînd prioritate uneori sistemelor sociale (orientarea „sociologică" engleză), alteori configuraţiilor de cultură (orientarea „culturalistă" americană).

Una dintre cele mai importante direcţii ale antropologiei moderne şi-a extins tematica, orientîndu-se către studiul interacţiunii „societate — cultură — personalitate, disciplina devenind de fapt o antropologie socială, psihologică şi culturală.

Desigur, în această orientare contemporană a antropologiei sociale şi culturale, aparatul teoretic-operaţional va include, în primul rînd, conceptele de societate, cultură, personalitate, trei dimensiuni ale comportamentului uman, abordate în interrelaţia lor care constituie conceptele de bază-cheie. Apoi se vor folosi şi numeroase alte *concepte adiţionale*, multe *derivate* din cele de bază, fapt vizibil chiar din denumirea lor *structură socială*, *socializare*, *enculturaţie*, *aculturaţie*, *configuraţie culturală*,

ST. CERC. ANTROPOL., 1973, T. 10, NR. 2, P. 207 — 219

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

cultură materială, cultură spirituală, cultură implicită, cultură explicită, cultură reală, cultură ideală, subcultură, cultură de masă (mass media) personalitate de bază, personalitate modală, personalitate de statut, personalitate normală, personalitate aberantă etc.

În această a treia orientare tematică a disciplinei, antropologii sociali şi culturali au pus în cercetările lor accentul pe problema raportului „om — cultură" sau „individ — societate — cultură", făcînd deci investigaţii şi asupra „modului cum individul trăieşte în cultura lui", cultură care constituie „fundamentul personalităţii" lui şi al grupului său. Aceşti antropologi au făcut din „personalitate" indicatorul antropologic cel mai înalt, de maximă valoare, care trebuie obţinut prin sinteza finală a unor cercetări ce se cer a fi efectuate în mod vizibil printr-o largă colaborare interdisciplinară.

În antropologia modernă, această nouă direcţie „psihologizantă", sau „curentul sociopsihologic" în studiul culturii, cum îl denumeşte Franz Boas în introducerea sa la *Patterns of Culture* a lui Ruth Benedict, este desigur, de un *interes aplicativ mai mare* faţă de aportul de ordin practic, al şcolilor antropologice, care se restrîng ca domeniu de activitate numai la studiul culturii şi societăţii.

Antropologia *devine acum mai utilă în educaţie, în învăţămînt, în studiul personalităţii individuale şi al personalităţii popoarelor.*

Spre această direcţie modernă, denumită uneori şi mişcarea „cultură şi personalitate", s-a îndreptat sub aspect tematic antropologia socială şi culturală din ţara noastră la statuarea ei (în 1964) mai întîi în cercetarea ştiinţifică. Asupra acestei orientări tematice se insistă în prezent în cele două cursuri, unul de „antropologie culturală" şi altul de „antropologie socială", care sînt predate studenţilor de la secţiile de filozofie şi de sociologie în cadrul Facultăţii de filozofie a Universităţii din Bucureşti[1]. Datorită tocmai caracterului ei aplicativ, pe această tematică se face şi practica de vară şi cea de peste an de către studenţii care au optat pentru antropologie, pentru cercetarea omului în cultura lui, a factorului uman în producţie, în optimizarea acesteia, a studiilor de cultură şi personalitate individuală şi de grup, mergînd pînă la studiul personalităţii naţionale a poporului român, la definirea caracterului nostru naţional pe baza interpretării sistemului de valori al culturii materiale şi spirituale româneşti[2].

Dealtfel, lucrările româneşti de antropologie socială şi culturală publicate pînă în prezent, ca şi manifestările ştiinţifice (simpozioane, sesiuni ştiinţifice) desfăşurate în acest domeniu al ştiinţei, au aproape toate ca temă diferite aspecte ale problemei interacţiunii societate — cultură — personalitate.

Astfel, la prima sesiune ştiinţifică de antropologie socială şi culturală din ţara noastră pe tema „Omul în procesul industrializării — socie-

[1] Tudor Bugnariu, *Social and Cultural Anthropology in Romania. Its co-operation with philosophy in education and in field investigations*, în „Annuaire roumain d'anthropologie", 1972, 9, p. 105—121.

[2] Vasile V. Caramelea, Silviu Coposescu, Gheorghiţă Geană, Iulia Trancu, L. Tomescu, Sanda Hoinic, Viorica Apostolescu şi Doina Berchină, *A treia etapă în istoria dezvoltării antropologiei sociale şi psihoculturale româneşti. Colaborarea cu filozofia în învăţămîntul universitar şi în cercetările din staţiile pilot Berivoeşti şi Cîmpulung*, în „Studii şi cercetări de antropologie", **9**, *2*, 231—236 (1972).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

tate, cultură, personalitate", ale cărei lucrări s-au desfăşurat în ziua de 12 iulie 1972, la Clubul Uzinelor mecanice Muscel, care produc automobilul românesc de teren ARO, în cadrul primei practici studenţeşti în staţiile-pilot de antropologie socială şi culturală Berivoeşti şi Cîmpulung, s-a spus următoarele cu privire la preluarea critică a tematicii celei mai lărgite, de mare interes aplicativ, a antropologiei sociale şi culturale moderne: „Astăzi pe plan mondial numeroşi antropologi sociali şi psihoculturali se ocupă cu studiul interacţiunii societate-cultură-personalitate. Această tematică modernă de antropologie socială şi culturală era cunoscută de noi în 1964, cînd pentru prima oară am făcut unele cercetări generalizate la nivelul antropologiei sociale şi pe care trebuie să le socotim «studii-pilot» ...

Noi am socotit această tematică prioritară şi pentru ţara noastră, pentru că ne aflăm într-o perioadă de mari transformări în modul nostru de trai, cu profunde implicaţii în conştiinţa noastră.

Preluarea tematicii menţionate nu a însemnat şi preluarea orientărilor teoretice a şcolilor antropologice, unde omul în raport cu societatea şi cultura sînt concepute altfel decît la noi. Am creat un sistem teoretic cu o metodologie specializată şi interdisciplinară, avînd la bază concepţia marxistă despre omul real în societatea şi cultura în condiţiile cărora trăieşte. Plecînd de la această concepţie despre om ca totalitate, gîndit integral, complex, dinamic, am căutat să analizăm problemele lui dezvoltînd şi la noi o serie de ramuri moderne ale antropologiei sociale şi culturale ale căror probleme s-au pus pentru prima oară în Argeş. Pe bază de cercetări multidisciplinare, urmărim în fond, folosind numeroase analize unele proprii antropologiei româneşti, o interpretare marxistă în ceea ce priveşte structurarea personalităţii umane, care trebuie să fie o personalitate complex dezvoltată în cadrul unei societăţi socialiste multilateral dezvoltate.

Acesta este obiectivul cercetărilor noastre, de a urmări pe bază de date concrete cum se structurează această personalitate, structurare care se va produce în mod cert. Vom avea în final un om care se va realiza pe măsura posibilităţilor lui psihofiziologice, întrucît fundalul cultural, condiţiile social-economice îi sînt asigurate[3].

Această preluare de tematică rezultă dealtfel foarte clar dintr-un text des citat, întrucît redă într-o singură frază, pe lîngă orientarea teoretică, domeniul de cercetare, problematica, aparatul conceptual, cum şi metoda de bază şi unele tehnici complimentare de analiză, care caracterizează sistemul antropologic integral dinamic românesc. S-a spus că „antropologia socială şi psihoculturală românească este o antropologie structuralist-funcţionalistă, dar istorică, efectuînd studiul comparativ societate, cultură, personalitate, în diferite contexte social-istorice, formaţiuni social-economice, într-un sistem de gîndire integralist-dinamic[4].

---

[3] Vasile V. Caramelea, *Cercetările de antropologie socială, psihologică şi cultural-educaţională din Argeş*, în „Universitas", revista studenţilor Universităţii din Bucureşti, nr. special, iulie 1972.

[4] Vasile V. Caramelea, *Antropologia socială şi culturală*, în *Sociologia românească azi*, colecţia „Sinteze sociologice", Bucureşti, Edit. ştiinţifică, 1971, p. 148—160; idem, *Structuralismul în antropologia socială şi culturală* (I), în „Studii şi cercetări de antropologie", **7**, *1* (1970).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

1. CONCEPTUL DE „CULTURĂ" DUPĂ 100 DE ANI DE LA PRIMA LUI DEFINIRE. MODURILE „SUPERORGANIC", „CONFIGURAȚIONALIST" ȘI „REALIST" DE ABORDARE A CULTURII

În mai multe din studiile noastre ne-am referit la conceptele *de bază* la unele dintre cele adiționale, derivate, ca și la interacțiunea lor, folosite în cadrul antropologiei sociale și culturale moderne. În mod deosebit ne-am ocupat de conceptul de „structură socială"[5] și de „personalitatea de bază" ultimul introdus de psihanalistul Kardiner[6].

Ne-am propus acum să ne ocupăm ceva mai mult și de conceptul-cheie în antropologia culturală, de „cultură".

Este observabil fenomenul că „omul", prin gîndirea, vorbirea și acțiunea sa practică în cadrul societății în care își duce traiul, este autor de fapte de cultură.

Individul uman nu este însă numai *creator* de cultură. El trebuie și poate, pentru a-și duce viața în societate, să și *învețe* cultura acesteia, să-și însușească cît vrea și cît poate din modelele de comportare umană ale comunității din care face parte în funcție de nevoile lui, de *status*-ul și rolul lui, de condițiile pe care i le creează societatea după faza de evoluție în care se găsește și potrivit totodată dezvoltării capacității lui psihofiziologice.

Omul este de asemenea capabil *să transmită* cultura, instituțiile societății lui pe diferite căi, prin diferiți agenți sociali, să le comunice generațiilor următoare și celorlalți membri cu care formează o colectivitate umană.

Este vorba aici de procesele : a) *enculturației*, internalizării de către om a valorilor sistemului său sociocultural, și b) *socializării*, de integrare psihosocială a lui în comunitatea ale cărei modele culturale, standarde de acțiune și conduită umană trebuie să le cunoască și să le folosească în viața lui practică, cotidiană, deci de *educație*.

Cultura este în felul acesta mijlocul de *adaptare* a individului la mediul său.

Referindu-se la „natura culturii", la „realitatea culturii", la „universalitatea", la „unicitatea" ei și totodată la „pluralismul" culturilor, profesorul american Melville Jean Herscovits scrie că „această tendință de a dezvolta cultură cimentează toate forțele care acționează asupra omului, integrînd în favoarea individului mediul său natural, trecutul istoric al grupului său și relațiile sale sociale. Cultura asamblează toți acești factori și aduce astfel omului mijlocul de a se adapta la complexitățile lumii. Ea îi dă sentimentul și uneori certitudinea de a fi în același timp atît creatorul, cît și creatura sa"[7].

Cultura este *fundalul personalității* individuale și societale, ea reflectă caracterul național, personalitatea popoarelor.

---

[5] Vasile V. Caramelea, *Berivoești, studiu de structură socială*, în *Sociologia militans* vol. III, Edit. științifică, p. 180—201, și *Analize structurale în elaborarea unei tipologii a composesoratelor*, în p. 223—235.

[6] Vasile V. Caramelea, *Contribuții metodologice la studiul personalității de bază...*, în *Didactica și educația* Craiova, 1969, p. 389 și 394.

[7] M.J. Herscovits, *Les bases de l'anthropologie culturelle* (trad. franc. a lucrării *Man and his Works*), Paris, Payot, 1952, p. 5.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Etimologic, provenit din latineşte, termenul de „cultură" a fost achiziţionat de antropologii culturali pentru a defini „tot acel complex care include cunoaşterea, credinţa, arta, moravuri, lege, obiceiuri şi orice alte capacităţi şi deprinderi dobîndite de om ca membru al societăţii"[8]. Citatul de mai sus reprezintă *prima definiţie* dată „culturii" în 1871 de către englezul *Edward Burnett Tylor* (1832—1916), considerat părintele antropologiei culturale.

Mulţi istorici ai antropologiei sociale şi culturale, ai sociologiei culturii, ai filozofiei culturii, ai etnologiei consemnează însă în lucrările lor că noţiunea de „cultură" a fost definitivată încă de pe la mijlocul secolului al XIX-lea de către savantul german *Gustav Klemm* (1812—1867), sau, în orice caz, s-ar fi prefigurat destul de clar în opera acestuia. Dealtfel, şi Tylor, în lucrarea sa *Researches into the Early History of Mankind and the Development of Civilization* (Londra, 1865), îl menţionează elogios pe Klemm pentru contribuţiile acestuia la studiul culturii.

Într-adevăr, lucrările lui Gustav Klemm, cu titlul: *Allgemeine Kulturgeschichte der Menschheit. Die Einleitung und die Urzustände der Menschheit enthaltend* (Leipzig, 1843) şi *Allgemeine Kulturwissenschaft*, apărută în două părţi: *Werkzeuge und Waffen* (Leipzig, 1854) şi *Das Feuer, die Nahrung, Getränke, Narkotika* (Leipzig, 1855), pot fi considerate ca o însemnată contribuţie la definirea conceptului de „cultură", a prezentării conţinutului lui.

Klemm include în *conţinutul* culturii „obiceiurile, informaţia, artizanatul, viaţa privată şi publică în timp de pace şi de război, ştiinţa, religia, arta..."El a arătat de asemenea că „ea se manifestă în felul cum e făcută tăierea crengilor unui copac în mod deliberat, în frecarea bucăţilor de lemn pentru a produce focul, în incinerarea cadavrului decedat, în pictura decorativă a corpului, în transmiterea experienţei trecutului noilor generaţii...".

După definiţia din 1871 dată de Tylor, definiţiile date culturii au sporit în continuu, încît după opt decenii, în 1952, doi antropologi şi sociologi americani, Kroeber şi Kluckhohn, adunînd peste 160 de definiţii date culturii, le-au grupat deja în şase categorii[9]: *descriptive, istorice, normative, psihologice, structurale* şi *genetice*. Astăzi, desigur numărul definiţiilor date culturii este cu mult mai mare.

Şi cu toate acestea, cu toată vîrsta ei venerabilă, definiţia lui Tylor dată culturii în 1871 este considerată şi astăzi ca fiind dintre cele mai bune, cel puţin de către adepţii teoriei „superorganice", conform căreia cultura trebuie abordată ca o „entitate obiectivă", detaşată de indivizii care o trăiesc, care o transmit.

Mai sînt de asemenea des citate definiţia dată culturii de către Ralph Linton (1940), după care „cultura este suma cunoştinţelor, atitudinilor şi modelelor obişnuite de comportamente pe care le au în comun şi pe care şi le transmit membrii unei societăţi anumite", şi aceea dată de către M.J. Herscovits (1948), după care cultura este„ tot ceea ce în

[8] E.B. Tylor, *Primitive Culture, Researches into the Development of Mytology, Philosophy, Religion, Language, Art and Custom*. London, John Murray, 1871, p. 1.

[9] A.L. Kroeber and C. Kluckhohn. *Culture. A critical Review of Concepts and Definition*, Paper of the Peabody Museum, **XLVII**, *1* (1952).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

mediu este datorat omului". Definiţia din urmă, foarte scurtă, se remarcă prin umanismul ei[10].

Deşi conceptul rămîne mai departe de definit, totuşi în definirea lui există progrese vizibile, marcate prin teorii care, chiar dacă ne apar ca polare, ajută cercetătorul să-şi realizeze scopul urmărit prin studiul unei culturi.

Ralph Linton, de exemplu, în a cărui operă găsim una dintre cele mai bune definiţii date culturii, desigur în abordarea psihologică a acesteia şi în punerea ei în relaţie cu *structura socială* şi cu *personalitatea*, observă pe bună dreptate că, în istoricul lui, conceptul de cultură a „trecut printr-un proces de delimitare treptată în însuşi cursul folosirii lui".

De asemenea Linton precizează că „termenul de *cultură*, aşa cum e folosit în studiile ştiinţifice, nu poartă nici una dintre notele apreciative care-i sînt ataşate în limbajul cotidian. El se referă la modul total de viaţă al oricărei societăţi şi nu numai la acele părţi ale acestui mod pe care societatea le consideră superioare sau dezirabile... Rezultă că pentru specialistul în ştiinţe sociale nu există societăţi aculturale şi nici măcar indivizi lipsiţi de cultură. Orice societate are o cultură, oricît de simplă ar fi ea, şi fiecare fiinţă umană este culturală în sensul că participă la o anumită cultură"[11].

Deci orice societate, ca şi orice membru al ei, are o cultură mai săracă sau mai bogată, mai simplă sau mai complexă, mai rafinată sau mai puţin rafinată, dar o are.

Urmărind acum problema în cadrul marilor teorii despre cultură în antropologie, constatăm că fiecare curent de gîndire nemarxist: evoluţionismul şi neoevoluţionismul, istoricismul, morfologismul sau nominalismul cultural, difuzionismul şi hiperdifuzionismul, structuralismul, funcţionalismul, configuraţionalismul, tematicismul etc., ca şi marxismul, şi-a expus modul în care concepe, în care abordează cultura[12].

S-au conturat în cei 100 de ani scurşi de la prima definire a conceptului, prin contribuţia reprezentanţilor unor mari curente de idei, două moduri, devenite oarecum clasice, de abordare a culturii a) *superorganic* şi b) *configuraţional*. Alţii (Kneller de exemplu) adaugă şi un al treilea, *realist*, introdus de D. Bidney.

Deşi concepţia „superorganică" aparţine ca origine evoluţioniştilor (termenul este folosit în antropologie de Sumner), cel care a dat o teorie bine închegată pentru prima oară în antropologie este Kroeber (*The Superorganic*, 1917). Superorganiciştii gîndesc cultura, cum am spus mai înainte, ca o entitate obiectivă, detaşată de indivizii care o trăiesc. Astăzi cei mai de seamă adepţi ai acestui mod de a concepe cultura sînt neoevoluţioniştii, în frunte cu Leslie Withe (*The Science of Culture*, New

---

[10] Vasile V. Caramelea, *Rasă, rasism, cultură şi umanism în gîndirea antropologică clasică şi contemporană*, Analele Universităţii Bucureşti, seria Filozofie, **XX**, *2*, 170 (1971).

[11] Ralph Linton, *Fundamentul cultural al personalităţii*, trad. rom. a lucrării *The Cultural Background of Personality*, Bucureşti, Edit. ştiinţifică, 1968, p. 71.

[12] Vasile V. Caramelea, *Histoire des théories dans l'anthropologie sociale et culturelle et l'appareil conceptuel des recherches roumaines de spécialité (I). Un système anthropologique „intéraliste dynamique" dans les laboratoires pilote de Berivoeşti et Cîmpulung-Muscel (Argeş)*, în „Annuaire roumain d'anthropologie", *8*, 117—136 (1971). Părţile a II-a şi a III-a ale studiului, tratînd curentele istoricist, difuzionist, structuralist, au apărut în aceeaşi publicaţie în tomurile 9 (1972) şi 10 (1973).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

York, 1941). Întrucît resping orice psihologizare în cultură (deci adversari ai curentului sau mişcării „cultură şi personalitate"), ei sînt consideraţi că concep cultura „extrasomatic" sau „superpsihologic". Cu toate acestea, cu tot „obiectivismul" şi „anticonfiguraţionalismul" lor, în lucrările publicate de neoevoluţionişti se constată că prezintă, analizează culturile folosind şi unii termeni psihologici. Sînt citate chiar pasaje din opera lui White, arătînd că foloseşte „un lexicon psihologic tipic de termeni cognitivi şi emoţionali" (Marvin Harris).

Dacă Kroeber, în articolul *The Superorganic* consideră „cultura ca un fenomen propriu ei, comportîndu-se în acord cu legile ei proprii", constituind astfel un fel de moştenire superorganică, care poate fi abordată în mod aparte de creatorii, purtătorii, transmiţătorii ei, o a doua teorie, denumită „configuraţională", „conceptuală", „psihologică", consideră, dimpotrivă, că culturile nu sînt entităţi obiective, care să poată fi studiate în afara indivizilor care participă la cultură.

După Edward Sapir „„cultura e doar pretins obiectivă". Adevăratul *locus* al culturii se găseşte, scrie Sapir, în „interacţiunea indivizilor". Analizele şi generalizările în materie de cultură trebuie făcute la nivelul indivizilor participanţi la cultură, deoarece comportamentele culturale au la bază semnificaţii pe care şi le comunică în interacţiunea lor indivizii, membri ai unei societăţi, care trăiesc o cultură. Culturile sînt deci configuraţii abstracte de idei şi tipuri de acţiune, care au sensuri indefinit de diferite pentru diverşi indivizi.

Această teorie, denumită uneori şi subiectivistă, şi-a găsit reprezentanţi de seamă în Ruth Benedict, Margaret Mead, Linton, Kluckhohn etc.

Chiar şi din şcoala engleză de antropologie, adeptă în general a teoriei superorganice, a început să apară adepţi ai unei concepţii moderne psihologizante a culturii, puternic combătute de Malinowski, de Evans Pritchard şi de alţi tradiţionalişti britanici.

Desigur, trebuie avută în vedere şi teoria realistă, mai puţin cunoscută şi mai nouă, cam de pe la sfîrşitul celui de-al şaselea deceniu al secolului nostru, susţinută îndeosebi de antropologul de formaţie filozofică David Bidney şi de istoricul Philip Bagby, conform căreia cultura este şi o concepţie şi o realitate. „Cultura reală, existenţială — scrie Bidney — este o precondiţie a abstracţiei sau a interpretării logice în mintea antropologului, dar o cultură este mai mult decît abstracţiile antropologului"[13].

Doi cunoscuţi antropologi contemporani, într-o voluminoasă (710 p.) şi bine adusă la zi *Introducere în antropologie*, în capitolul al patrulea al lucrării lor, face o sinteză a problemelor puse de „conceptul de cultură", din care extragem următoarele concluzii pe care le socotim concludente pentru subiectul abordat în această lucrare a noastră: „Conceptul de cultură s-a dezvoltat din nevoia de a găsi un termen convenabil pentru a caracteriza aspectele obişnuite ale unor anumite categorii de comportament, care, deşi nu complet absente al alte specii, sînt foarte dezvoltate la om. Cultura este o abstracţie din comportare; ea nu trebuie să fie confundată cu actele de comportament sau cu obiectele mate-

[13] David Bidney, *The Philosophical Presuposition of Cultural Relativism and Cultural Absolutism*, în Leo R. Ward ed., *Ethics and the Social Siences*, University of Notre Dame Press, 1959, p. 52.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

riale lucrate pe care le fac şi le folosesc indivizii. Antropologul nu poate observa direct cultura, el poate observa numai ce fac şi ce spun indivizii şi procesele şi tehnicile pe care ei le întrebuinţează ca să prelucreze şi să folosească obiectele de manufactură, materiale. Aşa cum a spus Redfield, cultura este manifestă în act şi lucrul de manufactură. Coşuri, olărire, arme, picturi, sculpturi şi multe alte articole de acelaşi fel sînt adunate şi studiate din cauză că ele reprezintă produsele finale ale modului de comportare curente într-o societate dată. În mod similar, multe varietăţi din acţiunile umane nu există ca articole de comportare izolate, ci pentru lumina pe care ele o pot arunca asupra modurilor în care fiinţele umane sînt învăţate să se comporte în societăţile în care ele trăiesc... Ca să rezumăm, termenul *cultură*, aşa cum este el folosit de antropolog, poate fi aplicat: 1) modurilor de viaţă sau planurilor de trai învăţate, întîlnite în orice vreme la întreaga umanitate; 2) modurilor de trai la care participă un număr de societăţi între care există un grad mai mic sau mai mare de interacţinue; 3) tipurilor de comportare ale unei societăţi date; 4) şi modurilor speciale de comportare caracteristic segmentelor unei societăţi mari şi complex organizate. Nereuşita de a avea în minte această folosire diferită a termenului de *cultură*, conchide Beals şi Hoijer, are adesea ca rezultat o confuzie chiar şi printre antropologi"[14].

2. MODUL DE ABORDARE AL CULTURII ÎN SISTEMUL ANTROPOLOGIC INTEGRAL-DINAMIC ROMÂNESC

Într-un volum intitulat *Sociologia românească azi*, în cadrul căruia am fost invitaţi să prezentăm „antropologia socială şi culturală" din ţara noastră azi, în învăţămîntul universitar şi în cercetări concrete pe teren generalizate la nivelul de abstractizare al acestei specializări antropologice şi sociologice totodată, am spus cum concepem cultura, care este modul de abordare în sistemul antropologic integral-dinamic românesc.

Studiem cultura „obiectiv, culturologic, ca realitate". Apoi „cum e trăită deci în relaţie cu individul care îşi însuşeşte, prin socializare şi enculturaţie, părţi din ea potrivit *status*-ului ce îl are şi rolului pe care îl joacă. Cultura este cercetată ca „totalitate integrată" şi în continuă dezvoltate, datorită practicii sociale. Chiar cînd s-au făcut cercetări şi analize numai ale unor aspecte „categorii de comportare umană", s-a raportat tot la „totalitate" şi într-o perspectivă „dinamică". În staţia-pilot Berivoeşti, de exemplu, s-a făcut mai întîi cercetări foarte temeinice pentru o serie de obiceiuri, de instituţii, „supravieţuiri" arhaice, primitive, care cu modificări ni s-au transmis pînă azi, descoperindu-le ca pe nişte vestigii în „structura socială" şi în „configuraţia culturală" a satului. De exemplu, rămăşiţele „devălmăşiei primitive" în stăpînirea şi folosirea unor pămînturi sub forma comunismului primitiv egalitar[15].

---

[14] Ralph. L. Beals and Harry Hoijer, *An Introduction to Anthropology*, Fourth Edition, 1971, New York-London, The Macmillan Company, p. 101—121.

[15] Vasile V. Caramelea, *Contribution ethnographique concernant les vestiges de la communauté villageoise primitive chez les roumains*, în VIe *Congres International des sciences anthropologiques*, t. II, Paris, 1960, p. 29—32.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

E de citat de asemenea obiceiul „schimbului prin daruri", care sub aspect istoric economic precedă sistemul „trocului". Unele mituri, basme, legende, ca aceea a eroului eponim fondator al satului sau a lui Negru Vodă, erou legendar făuritor de stat (Piscul lui Negru Vodă dintre Rîpile Turnului de la Berivoeşti), elemente culturale foarte străvechi („mana"), supravieţuiri ale unor exorcisme în procesul stingerii magiei albe şi negre, au fost interpretate la nivel de „comportament general uman".

Cercetarea culturii în staţiile-pilot Berivoeşti şi Cîmpulung s-a făcut sistematic atît de către cercetători ştiinţifici, cît şi de către studenţii Facultăţii de filozofie a Universităţii Bucureşti în cadrul practicii de vară. Pentru studiul culturii obiectiv ,real, s-a apelat la rezultatele muncii unor mari antropologi (Wissler, Malinowski, Murdock etc.) şi mai ales la schemele sau ghidurile de cercetare a culturilor lumii, ca *Notes and Queries in Anthropology* (prima ediţie 1874) sau *Outiline of culturale materials*, care au contribuit la gruparea pe categorii de comportamente („universalii", „constante" sau „numitori comuni de cultură") şi la studiul culturii ca totalitate[16].

Cunoaşterea valorilor patrimoniului cultural românesc se face, desigur, numai pe baza unei cercetări ştiinţifice directe asupra culturii populaţiei noastre, cultură concepută ca „totalitate" desigur mai mult sau mai puţin integrată.

În contribuţiile noastre în această direcţie, punînd la baza cercetărilor teoria şi metoda materialismului dialectic şi istoric, am făcut investigaţii asupra culturii unor grupuri umane, rurale şi urbane, prinse în procesul schimbărilor de cultură, urbanizare industrială, modernizare rurală.

Am studiat structura, funcţia, gradul de integrare a modelelor de comportare umană şi, ghidîndu-ne pe schemele universalilor sau constantelor de cultură, am căutat valorile focale, reprezentative, dominante, dar şi variabilele în cadrul sistemului. Ne-a preocupat valorile emergente, schimbările şi orientările de valoare. Am făcut corelarea cu structura socială şi cu tipul de personalitate al populaţiei care trăieşte cultura, o învaţă, o îmbogăţeşte prin creaţii noi şi o transmite prin educaţie (procesul de socializare-enculturaţie) generaţiei următoare.

Într-un studiu deja menţionat, publicat în „Analele Universităţii din Bucureşti", am subscris cu antropologii, sociologii şi filozofii care consideră cultura „un concept de valoare (Max Weber) şi ca operă a tuturor descendenţilor lui *homo sapiens*, nu numai a unui anumit grup de oameni, a unei anumite rase.

Pentru noi, *cultura este întreg sistemul de valori*, produs al gîndirii, al acţiunii, al comportării umane în dezvoltarea acesteia, îmbogăţit şi transmis de la o generaţie la alta, reflectat de progresul omenirii, de care trebuie să beneficieze întreaga umanitate, în realizarea membrilor ei ca personalitate.

Scopul cercetărilor noastre asupra culturii, deci interesul pentru clarificarea conceptului, de cultură, nu este numai de ordin teoretic

[16] Vasile V. Caramelea, *Categoriile universale ale culturii*, în „Studii şi cercetări de antropologie, **8**, *1*, 135—144 (1971).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Fig. 1. — Cercetări asupra orientărilor de valoare în cadrul unei culturi în schimbare în stația-pilot de antropologie și sociologie comparativă (Dr. I. Berindei, Arges)

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.dacoromanica.ro

metodologic pur, ci şi de interes practic, aplicativ. Sîntem aci de fapt de perfect acord cu prof. Al. Tănase, care, într-o valoroasă contribuţie teoretică, arăta că problema culturii prezintă un interes deosebit cînd e pusă în legătură cu „orientarea activităţilor culturale, finalitatea social-umană, instructivă, educativă, transformatoare a culturii, ca principal factor ce caracterizează sensul şi evoluţia condiţiei umane[17].

Publicînd unele rezultate ale cercetărilor intensive, specializate, interdisciplinare şi comparative din staţiile-pilot Berivoeşti şi Cîmpulung şi totodată ale cercetărilor extensive din zona Argeşului şi ale celor din alte zone ale ţării unde am urmărit problema interacţionistă „societate-cultură-personalitate", am arătat că la noi antropologia socială şi culturală a trecut după studiul „omului tradiţional" la cercetarea „omului industrial", deci a celui care trăieşte în contextul actual al schimbărilor din structura social-economică şi culturală a ţării noastre. Noi studiem deci cultura reală în raport cu omul, cu omul concret, real, total, fizic şi în ansamblul relaţiilor sociale, omul care a creat cultura şi beneficiază de sistemul valorilor ei. Ne interesează acest studiu în legătură cu optimizarea producţiei, cu educarea omului societăţii contemporane, cu formarea personalităţii lui.

Urmărind, de exemplu, rezultatele cercetărilor antropologice dirijate de noi în Argeş, ne apare vizibil caracterul lor aplicativ. Dealtfel, s-au şi făcut unele aprecieri autorizate de către factorii de decizie asupra caracterului practic al acestor cercetări: „Noi trăim în Argeş poate cea mai uluitoare transformare cunoscută de oamenii acestor meleaguri. Asistăm la mutaţii formidabile în viaţa oamenilor. De aceea vă spun că sînt foarte fericit că profesorul Caramelea a mutat centru de greutate din acest domeniu (al antropologiei sociale şi culturale. — *n.n.*) în judeţul nostru şi astfel concluziile pe care dumnealui le-a desprins cu alţi colaboratori de vreme mai îndelungată sînt deja în atenţia noastră, în actul esenţial al vieţii — luarea deciziei"[18].

Antropologia socială şi culturală românească este deci nu numai o disciplină teoretică, ci şi aplicativă şi prospectivă, atît în cercetarea problemelor clasice în tematica disciplinei anume de cultură şi societate, cît şi în investigarea altora, intrate în domeniul preocupărilor ei în urma unei orientări mai noi, de personalitate, studiate mai ales în interacţiunea lor.

Am folosit în acest scop în mod experimental un sistem antropologic propriu „integral dinamic", avînd la bază marxismul, dar am utilizat critic şi o serie de tehnici dovedite valoroase, aparţinînd unor mari curente de idei, unele mai vechi, altele recente intrate în stocul de teorie al antropologiei sociale şi culturale, teorii antropologice ale căror metode aplicate în cercetările concrete şi-au arătat, chiar şi numai parţial, o oarecare eficienţă.

---

[17] Al. Tănase, *Cultură-ideologie-umanism*, în *Confruntări despre om şi cultură* (sub red. acad. C.I. Gulian), 1972, p. 57.

[18] Gheorghe Năstase, *Cuvînt de deschidere la simpozionul studenţesc de antropologie socială*, ţinut în Oraşul Cîmpulung-Muscel, judeţul Argeş, pe tema „Omul în procesul industrializării — cultură şi personalitate", publicat în „Universitas", revista studenţilor Universităţii Bucureşti, nr. special, iulie 1972.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Fig. 2. — Cercetări asupra culturii spirituale în stația-pilot Berevoești.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

L'ANTHROPOLOGIE SOCIALE ET CULTURELLE, SCIENCE DES LOIS GÉNÉRALES DE DÉVELOPPEMENT DU COMPORTEMENT HUMAIN (III)

LES THÉORIES « SUPERORGANICISTE », «CONFIGURATIONNALISTE » ET «RÉALISTE » DE LA CULTURE. LE MODE D'ABORDER LE CONCEPT DANS LE SYSTÈME INTÉGRAL DYNAMIQUE ROUMAIN

RÉSUMÉ

On expose succinctement le système des concepts de base et additionnels dans l'anthropologie sociale et culturelle, dans l'orientation du mouvement de «la culture et de la personnalité ». C'est dans cette direction que s'est orientée la thématique du cours d'anthropologie tenu à l'Université de Bucarest ainsi que des recherches concrètes, intensives, expérimentales, effectuées par les étudiants, les enseignants et les chercheurs scientifiques dans les stations pilote de Berivoeşti et de Cîmpulung-Muscel (Argeş). En partant d'une discussion théorique sur le concept de «culture » — défini par Tylor il y a cent ans, pendant lesquels le concept a été maintes fois défini et redéfini — ,on expose les théories *superorganique* (Kroeber, White, Stewart), *configurationnaliste* ou *conceptualiste* (Sapir, Benedict, Mead, Linton, Kluckhohn, etc.) et *réaliste* (Bidney, Bagby). Dans la partie finale on montre comment est abordé le concept de culture dans le cadre des recherches effectuées sur la base du système anthropologique intégral diynamique roumain.

Centrul de cercetări antropologice
Bucureşti

Primit în redacţie la 15 iunie 1973

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CARACTERUL SISTEMIC AL CERCETĂRILOR ANTROPOLOGICE DIN STAȚIILE-PILOT BERIVOEȘTI ȘI CÎMPULUNG

DE

ELENA ZAMFIR

572.5

Cercetările antropologice desfășurate în zona Berevoiești-Cîmpulung au ridicat de la început o serie de probleme deosebit de interesante, dar în același timp dificile, probleme de natură practică, teoretică și metodologică.

Într-o primă etapă a cercetării a avut loc familiarizarea cu acele aspecte socioculturale din regiunea Cîmpulungului pe care experiența de viață le impune în etapa actuală cu multă insistență și care, datorită caracterului lor inedit nu au putut constitui obiectul unor elaborări teoretice anterioare. Paralel cu urmărirea problemelor impuse de realitatea socioculturală actuală, pe tot parcursul cercetărilor, preocuparea pentru găsirea unui cadru teoretic general, a unor metode de lucru cît mai eficiente, mai adecvate a fost în permanență constantă.

Am considerat necesar în cele ce urmează să schițez doar cîteva dintre opiniile teoretice și metodologice mai semnificative care au stat la baza cercetărilor noastre.

Transformările rapide ale societății contemporane, complexitatea și chiar gravitatea problemelor pe care aceasta le are de înfruntat au stimulat cu deosebită intensitate, în special în ultima vreme, cercetări largi în sfera antropologiei, a sociologiei, psihologiei sociale, economiei, eticii etc., în general în toate disciplinele sociale. În acest sens pot fi remarcate eforturi nu numai la nivel local, dar și la nivel mondial, de explorare extensivă și intensivă a acestor domenii. De aceea, pentru un spor de eficacitate și competență a cercetărilor desfășurate în această regiune, s-a impus o cunoaștere prealabilă a achizițiilor teoretice și metodologice ale antropologiei și, pe această bază, valorificarea lor adecvată în cercetare.

Una din caracteristicile cele mai semnificative ale stadiului actual al cunoașterii în sfera social-umanului se referă la căutarea unor instru-

ST. CERC. ANTROPOL., 1973, T. 10, NR. 2, P. 221–226

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

mente teoretice şi metodologice proprii fenomenelor social-umane. Din acest punct de vedere se poate afirma că, în general, ştiinţele social-umane trec în momentul de faţă printr-o fază crucială. Pe de o parte, modelele conceptuale folosite pînă acum stîrnesc o tot mai mare insatisfacţie : cele proprii constituie expresia unui trecut speculativ, cele împrumutate din disciplinele mai dezvoltate, în special din ştiinţele naturii (fizică, biologie), sînt grevate de o încărcătură specifică, improprie pentru ştiinţele sociale. Pe de altă parte, datorită acumulării în ultimul secol a unei vaste experienţe ştiinţifice, se asistă în prezent la un proces de construcţie a unor modalităţi teoretice, metodologice proprii, semn că şi ştiinţele sociale intră într-o etapă avansată a cunoaşterii. Această situaţie este printre altele, marcată şi de necesitatea introducerii în analiza faptelor socioculturale a unei perspective sistemice, de natură structurală şi funcţională.

Antropologia, prin însuşi specificul obiectului său, a ajuns de timpuriu la înregistrarea caracterului de sistem a vieţii socioculturale şi deci în faţa necesităţii descrierii acesteia sub forma unor ansambluri organizate, a sesizării mecanismului intern de corelare a elementelor ei componente. De aceea antropologia presupune desfăşurarea cercetărilor socioculturale într-un cîmp larg interdisciplinar. Sistemul sociocultural se impune a fi cercetat din multiple perspective, din diferite unghiuri, el manifestîndu-se ca o unitate de esenţă a elementelor interdependente aici. În cadrul acestei unităţi trebuie să se ţină seama de particularităţile proprii sferei economice, politice, morale, artistice, religioase, juridice, pentru a se putea apoi reface şi regăsi esenţa, specificul şi dinamica sistemului cultural global. O cunoaştere adecvată a vieţii sociale trebuie să ia deci în consideraţie şi să pornească de la toate aspectele particulare ale acesteia, cu relaţiile lor reciproce multiple, adică sistemul în raport cu care elementele ocupă o anumită poziţie, îndeplinesc o anumită funcţie.

Depăşirea în antropologie a limitelor impuse de modelul strict cauzal tradiţional prin introducerea în explicaţie a unei perspective sistemice a însemnat în fapt orientarea acesteia pe făgaşul propriu-zis al ştiinţei. Cercetările noastre s-au desfăşurat în concordanţă cu această schemă explicativă de tip sistemic. În acest caz, elementele culturale din această regiune au fost supuse nu unei analize „în sine", izolate, ci, dimpotrivă, analiza a fost orientată în sensul integrării lor într-un ansamblu mai complex al totalităţii dinamice actuale socioculturale. Această opţiune a fost determinată şi de faptul că majoritatea proiectelor teoretice în antropologia modernă duc tot mai des la motivarea tezei conform căreia explicaţia sistemică structurală şi funcţională în ştiinţele sociale nu reprezintă la ora actuală o simplă alternativă, ci modul propriu necesar de desfăşurare a unei gîndiri cu adevărat ştiinţifice. Astfel vechiul program de construcţie a teoriei antropologice, avansînd din aproape în aproape prin cumularea parte cu parte, în cadrul unei analize simple, strict cauzal-secvenţiale, atomiste, este abandonată. Modul de gîndire sistemic, centrat pe conceptele corelate sistem-structură-funcţie, înglobînd modelul clasic al cauzalităţii, îl depăşeşte. Aici se ia în consideraţie şi acel determinism specific complexităţilor organizate care implică finalitate, autoreglare, factori aleatori, elemente ale libertăţii de decizie şi de acţiune etc.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Noua orientare a antropologiei stabileşte accentul ce trebuie pus pe totalitate, pe întreg, în alţi termeni pe sistem. Se remarcă aici o importantă precizare metodologică: ca punct de plecare în explicaţie trebuie considerat nu fenomenul izolat, elementul, ci totalitatea, sistemul. Semnalînd doar cîteva din principiile generale care conduc analiza structural-funcţionalistă modernă, ele pot fi grupate astfel: a) între elementele unui sistem există relaţii de compatibilitate, de implicaţie deci; b) transformarea unui element aduce cu sine modificări determinate în toate celelalte elemente conform unor legi de transformare. Întrucît aceste transformări sînt îndreptate spre conservarea caracteristicilor structurale date, ele apar ca modalităţi de autoreglaj ale sistemului; c) în cadrul modelului structural-funcţional, analiza sistemică, remarcă Piaget, „oferă un ideal sau speranţa de inteligibilitate intrinsecă, fundată pe postulatul că o structură îşi este suficientă şi nu cere pentru a fi sesizată recursul la tot felul de elemente străine naturii sale".

Se recunoaşte aici cu uşurinţă viziunea dialectică aşa cum a fost ea formulată de Hegel, Marx şi Engels, opusă celei metafizice. De-abia o asemenea răsturnare face posibilă apariţia ştiinţelor în numeroasele domenii ale social-umanului. În acest sens, R. Boudon aprecia că succesul crescut al termenului de structură în semnificaţia sa modernă este legat de construirea în ştiinţele sociale, mai ales în antropologie, a unor teorii mature, verificabile.

Majoritatea proiectelor teoretice cu rezultate interesante mai ales în sociologie şi antropologie sînt legate de modelul explicativ de natură structural-funcţionalistă. Dealtfel, în ultima vreme, numeroase studii, atît marxiste, cît şi nemarxiste, sînt dedicate problemei privind importanţa acestui model teoretic general abstract — sistem-structură-funcţie — în constituirea ştiinţifică a disciplinelor sociale.

Totuşi, contribuţii teoretice şi metodologice, aşa cum s-au concretizat ele în variantele funcţionaliste şi structuraliste din sociologia şi antropologia culturală occidentală, sînt adesea umbrite de înţelegeri înguste, unilaterale ale fenomenelor sociale care derivă din plasarea analizei într-o perspectivă exclusiv sincronică (statică). Ruperea şi izolarea aspectului structural al fenomenelor de geneza lor, cu alte cuvinte opoziţia dintre organizare şi funcţionare, dintre sincronic şi diacronic, dintre structuralism şi funcţionalism, au determinat critici severe la adresa teoriilor funcţionaliste şi structuraliste occidentale. De aceea se impune aici o precizare. Vorbind în antropologie de perspectiva sistemică de factură structurală şi funcţională, nu se are în vedere şi nu se confundă aceasta cu o anumită teorie structuralistă sau funcţionalistă sau funcţional-structuralistă, ci este vizat acel mod de gîndire, matur, ştiinţific care tinde să se constituie de-a lungul eforturilor particulare în diversele ştiinţe social-umane. Proiectele structuraliste, funcţionaliste sau structural-funcţionaliste, aşa cum se găsesc ele în gîndirea socială occidentală, reprezintă doar încercări parţiale, cu idei interesante desigur, dar şi cu limite esenţiale, atît de natură teoretică, provenite din stadiul prezent al dezvoltării cunoaşterii, cît şi de natură ideologică.

Problema construirii în antropologie a unei teorii structurale şi funcţionale efective, în sensul larg al termenilor deocamdată încă în stadiul de deziderat, devine pe măsura dezvoltării cunoaşterii sociale o cerinţă

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

stringentă. Pe această linie un punct de plecare promițător, interesant este deschis de teoria socială a lui Marx. Aici se găsesc indicații substanțiale, prețicase de îmbinare armonioasă a funcționalității faptelor sociale cu geneza și cu organizarea lor, a sincronicului cu diacronicul. Desigur, în lucrările lui Marx, așa cum remarca și Althusser, nu există o analiză explicită a acestor noi scheme explicative. Ea este implicată în demersul științific concret. Dezvoltarea ulterioară a marxismului a dezvoltat acest aspect fundamental al teoriei sociale a lui Marx.

Spre exemplificare, vreau să evidențiez modul în care cercetarea comportamentului moral al populației din Berivoești a solicitat, ca de fapt majoritatea aspectelor cercetate, o tratare în perspectivă sistemică. Nu voi intra în prezentarea rezultatelor obținute care au fost expuse într-o comunicare (*Aspecte ale comportamentului moral în stația-pilot Berivoești*), prezentată de studentul Ioan Lupei.

Ideea marxistă care subliniază faptul că societatea este formată dintr-un complex de activități social-umane (activitatea economică, politică, juridică, religioasă, morală, artistică etc.), care se determină și se întretaie reciproc, formînd un sistem sociocultural, a constituit o premisă teoretică. În acest context, pe de o parte, aspectul moralității fiind una dintre caracteristicile cele mai generale și specifice vieții sociale impune pentru determinarea sa un cadru teoretic de maximă generalitate. Pe de altă parte, la nivelul normelor morale de comportare se realizează și se dezvăluie în modul cel mai clar conexiunea dintre cele două realități complementare : omul și societatea. Problema oferea de la început o dublă deschidere : către social și către individual. Activitatea morală rezultă ea însăși dintr-un anumit specific al relației dintre individ și organizarea socială. Știut fiind faptul că sistemele de norme reprezintă, pe de o parte, modul de organizare a societății, a diferitelor activități sociale, tradus în limbajul comportamentului indivizilor, iar pe de altă parte ele vizează momentul central al constituirii comportamentului individual, am încercat să urmărim de ce indivizii acceptă sau nu normele, de ce le realizează sau nu în comportarea lor, care sînt condițiile care favorizează realizarea sau determină nerealizarea lor. Pentru a scoate la lumină adevărata semnificație a aspectelor morale, a sistemelor de norme de valori morale, a fost necesar să le raportăm la structurile sociale generale din care făceau parte ca elemente componente. Spre exemplu, definirea responsabilității, a autorității morale, a conștiinței morale, a relațiilor dintre indivizi în muncă, în familie etc. a putut fi realizată numai în cadrul unui sistem de concepte care să vizeze ansamblul laturilor celor mai generale ale vieții sociale, structurile și mecanismele fundamentale ale societății. Astfel, am fost nevoiți a apela la un model teoretic care cuprinde cel puțin cîteva categorii de bază necesare studiului, concepte ca cele de structură socială, urbanizare, industrializare, norme și valori morale etc., cu ajutorul cărora am încercat să decupăm faptele semnificative pentru cercetare. Așa se face că trecerea în această zonă de la o mentalitate morală tradițională de tip rural la o mentalitate nouă, modernă, formarea unei noi conștiințe morale, a unei noi autorități morale, a unei responsabilități specifice nu puteau fi înțelese și nu se transformau în elemente semnificative pentru cercetare dacă nu le raportam la schimbările generale sociale care au intervenit aici (procesul de industrializare și de urbanizare rapidă,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

modificări în structura de clasă, în structura familiei etc.) S-a constatat de asemenea că întreprinderea industrială are o funcţie socială importantă pentru întregul sistem cultural, inclusiv pentru modelarea fenomenelor morale. Ea împinge comportamentul moral spre uniformizare, spre lărgirea semnificaţiilor sale, a scoaterii individului din zona unor particularităţi şi specificităţi înguste.

În această cercetare, studenţii, beneficiind de experienţa primei şcoli antropologice sociale şi culturale româneşti sub conducerea prof. dr. Vasile Caramelea, au avut prilejul să urmărească îndeaproape o serie de procese sociale şi culturale specifice etapei actuale de dezvoltare a ţării noastre. Cercetarea comunităţii Berivoeşti, pe lîngă aspectele particulare proprii, prezintă trăsături caracteristice tipice ale unor noi procese mai generale: transformarea socialistă a structurilor sociale, formarea unei conştiinţe socialiste, procesul de industrializare, de urbanizare etc. Toate aceste procese cumulate sînt în curs de desfăşurare, punînd probleme deosebit de complexe. Studenţii au avut posibilitatea nu numai să înregistreze un fenomen, dar şi să încerce să-i descifreze sensurile cu ajutorul instrumentelor teoretice. Sîntem convinşi că pe această cale s-a produs o modificare pozitivă atît faţă de realitate, cît şi faţă de cunoaştere. Credem că această nouă atitudine sporeşte exigenţele atît teoretice, cît şi practice: pe de o parte dorinţa de a înţelege mai profund cu ajutorul teoriei realitatea, iar pe de altă parte se operează o deschidere a teoriei către problemele reale în întreaga lor concretitudine*.

LE CARACTÈRE SYSTÉMIQUE DES RECHERCHES ANTHROPOLOGIQUES EFFECTUÉES DANS LES STATIONS-PILOTE DE BERIVOEŞTI ET CÎMPULUNG

RÉSUMÉ

Dans la présente étude sont mis en évidence quelques principes théoriques et méthodologiques qui ont constitué la base des recherches anthropologiques, et particulièrement de la recherche du comportement moral, entreprises dans la zone Berivoeşti-Cîmpulung.

Dans ses tentatives de créer des instruments théoriques propres, la réfexion sociale s'est heurtée dès le debut à l'insuffisance du schéma

* Problemele teoretice ale analizei structurale şi funcţionale în ştiinţele sociale au mai fost tratate în:

— *Valoarea metodologică a analizei funcţionale în ştiinţele sociale*, „Forum", Ştiinţe sociale, vol. III, 1970;

— *Consideraţii asupra conceptului de funcţie în ştiinţele sociale* „în „Revista de filozofie", *5* (1971).

— *Teoria generală a sistemelor şi reconstrucţia sociologiei*, în „Forum", Ştiinţe sociale, *1* (1971).

— *Conceptul de funcţie în antropologia culturală*, în „Forum" *2*, (1971).

— *Perspectivele analizei funcţional-structuraliste. Între structuralism şi funcţionalism*, în „Revista de filozofie", *11* (1972).

— *Conceptul de funcţie în ştiinţele sociale: sociologie şi antropologie culturală*, teză de doctorat.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

causal classique. Conformément à ce schéma on ne pouvait pas expliquer de manière satisfaisante les systèmes dans lesquels la relation essentielle était la relation de finalité. C'est-à-dire justement le comportement finaliste de type biologique et social-humain. Par conséquent, le spécifique des totalités en tant que totalités structurées, des systèmes en général, ne pouvait pas être expliquée. C'est pourquoi nous avons utilisé dans nos recherches le schema explicatif de type sytémique qui commence à s'imposer de plus en plus ces derniers temps dans l'analyse des faits sociaux-humains. Dans le cadre de ce schéma la structure et la fonction apparaissent comme deux concepts fondementaux corrélatifs. À la lumière de cette orientation, le point de départ dans l'investigation de l'aspect moral a été non pas l'explication du phénomène isolé, des éléments composants, mais l'explication du système moral en général, de la totalité.

Dans la conception sociale de Marx, l'idée de la totalité, de la détermination de éléments par la totalité, est caractéristique. En outre, l'une des tâches essentielles de la connaissance est la détermination des fonctions spécifiques de chaque sphère de la vie sociale dans le cadre du système social. Il faut remarquer que l'accent est mis sur la totalité concrète : on ne doit pas partir d'un système social abstrait, qui de ce fait même est très pauvre du point de vue théorique, mais des types concrets-historiques de la totalité sociale et de définir, entre leurs limites, la fonctionnalité des faits sociaux. Dans ce cas la fonctionnalité ou la dysfonctionnalité des faits sociaux revêt des sens spécifiques relatifs au cadre de référence choisi.

Dans notre recherche nous sommes partis de l'idée que les modèles abstraits de type systémique, en sens large structuraux-fonctionnalistes, sont valables non seulement dans une certaine discipline mais aussi dans tous les domaines de la connaissance. C'est pourquoi nous avons utilisé dans nos recherches aussi bien l'expérience acquise par l'anthropologie dans la création d'un modèle structural-fonctionnaliste que l'expérience des emprunts et des influences réciproques (sociologie, économie, linguistique, cybernétique, théorie générale des systèmes, etc.).

Dans le cadre de l'analyse structurale-fonctionnaliste, les principaux aspects du comportement moral ont été expliqués aussi bien synchroniquement que diachroniquement.

Facultatea de filozofie
Bucureşti

Primit în redacţie la 15 iunie 1973

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

ANTROPOLOGIA SOCIALĂ ŞI CULTURALĂ ROMÂNEASCĂ LA UNIVERSITATE ŞI PE TEREN ÎN DOUĂ STAŢII-PILOT

—TEORIE APLICATĂ PE PLANUL METODEI ÎN CERCETĂRI STUDENŢEŞTI—

DE

SILVIU COPOSESCU, GEORGETA PLOEŞTEANU
şi MARIA GÎNSARI

572

Progresul social istoric este reflectat în mod esenţial de către dezvoltarea culturii spirituale şi civilizaţiei materiale a omenirii. Pentru a cunoaşte istoria umanităţii — trecutul — în scopul de a face previziuni, de a ne orienta în ceea ce priveşte viitorul, este deci necesar să se studieze în dinamica ei cultura şi civilizaţia omenirii, să descoperim legile de constituire şi dezvoltare.

Dar creatorul şi beneficiarul acestei culturi este omul, care poate fi definit ca fiind sinteza condiţiilor naturale şi sociale, produsul cel mai înalt al evoluţiei materiei, fiinţa care s-a creat pe sine prin muncă. Disciplina menită a se ocupa de om din acest punct de vedere este antropologia. „Antropologia ca ştiinţă — scrie prof. dr. V.V. Caramelea — se află la graniţa dintre istoria naturală şi cea socială, ca un domeniu în care factorii natural-istorici şi factorii social-istorici acţionează împreună"[1].

Pînă în 1964, în ţara noastră s-a dezvoltat, creîndu-şi o bună şi valoroasă tradiţie, antropologia fizică, biologic-medicală, avînd iluştri reprezentanţi atît la Bucureşti (Rainer, Milcu), cît şi la Iaşi (Botez, Necrasov), precum şi la Cluj (Papilian, Veluda, Râmneamţu, Preda). Antropologia socială, psihologică şi culturală a început să se dezvolte în cadrul Centrului de cercetări antropologice din 1964, cînd s-a creat o secţie cu acest profil, condusă de prof. dr. Vasile V. Caramelea, urmărindu-se a se realiza studiul omului *total* (biologic-psihologic-social-cultural-istoric-eco-

[1] Vasile V. Caramelea, *Cercetări antropologice în ţinutul Pădurenilor — satul Bătrîna*, sub red. acad. Şt. M. Milcu şi Horia Dumitrescu, 1961, Edit. Academiei, Bucureşti, p. 21.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

logic) prin colaborarea antropologiei biologice cu antropologia socială. S-au făcut cercetări de colaborare inițiate de fiecare dintre cele două mari specializări ale antropologiei generale, susținîndu-se reciproc.

Demonstrînd nevoia cunoașterii și a dimensiunii culturale a omului și deci a antropologiei sociale și culturale și a ramurilor ei moderne (antropologia economică, demografică, estetică, educațională, lingvistică, juridică, politică etc.), nu putem să nu amintim contribuția și pasiunea personală a pionierilor antropologiei sociale și culturale în țara noastră, care prin entuziasmul și activitatea lor au impus recunoașterea noii discipline sociale și a omului, a numeroaselor ei specializări, efectuînd cercetări intensive și extensive în acest domeniu și în colaborare cu alte discipline, inclusiv antropologia fizică (biologică), pe baza unui sistem propriu românesc, denumit „integral dinamic", pentru studiul personalității, în care suportul somatic a fost cercetat cu colaborarea antropologiei biologice[2].

Ca urmare a numeroase studii și comunicări, în urma constituirii a două stații-pilot: de antropologie socială rurală (la Berivoești) și de antropologie urbană-industrială (la Cîmpulung—Muscel), în județul Argeș, a creșterii interesului național pentru această disciplină, se ajunge treptat și la o recunoaștere internațională a antropologiei sociale și culturale românești (participări cu comunicări la Congresele internaționale de antropologie și etnologie de la Paris (1960), Moscova (1964), Tokio (1968), Chicago (1973), de populație de la Belgrad (1965), de sociologie de la Varna (1970), de logică, metodologie și filozofia științei de la București (1971), participarea unor antropologi străini la cercetările din stațiile-pilot, împreună cu cercetători și cu studenți români etc.).

Antropologia socială și culturală are însă și un rol practic, aplicativ, în optimizarea producției, educație, învățămînt, putînd contribui la structurarea omului ca personalitate complex dezvoltată.

Realizarea acestei laturi practice, de educație, impunea colaborarea cu învățămîntul. Acest lucru se petrece în anul universitar 1971/1972, cînd la Facultatea de filozofie a Universității din București, în cadrul catedrei de filozofie marxistă, cu sprijinul profesorului universitar Tudor Bugnariu, șeful catedrei, și prin votul Consiliului facultății, se introduce primul curs de antropologie culturală pentru studenții anului IV de la secția de filozofie, susținut de prof. dr. Vasile V. Caramelea.

Cursul de mai sus a tratat pentru *prima oară* în țara noastră istoricul disciplinei, aparatul conceptual în orientarea modernă a antropologiei culturale, marile teorii despre cultură în antropologie, categoriile universale ale culturii, specializările contemporane ale antropologiei culturale, metode și tehnici de cercetare, antropologia aplicată și prospectivă etc. Toate aceste probleme au fost tratate *în raport* și cu antropologia socială și culturală românească, *cu sistemul integral dinamic românesc*, experimentat de cadre didactice, cercetători științifici și studenți în stațiile-pilot Berivoești și Cîmpulung[3].

În anul universitar 1972/1973, datorită sprijinului prof. univ. Miron Constantinescu, s-a introdus *un al doilea curs* de antropologie socială și

[2] Vasile V. Caramelea, *Etapele dezvoltării și sistemul antropologiei sociale și culturale românești*, St. și cerc. antr., **9**, *2*, 145—155 (1969).

[3] Tudor Bugnariu, *Social and Cultural Anthropology in Romania. Its cooperation with philosophy*, Ann. roum. anthropol., *9* (1972).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

culturală la Facultatea de filozofie a Universității din București pentru studenții de anul IV de la secția de sociologie. Acest curs va fi ținut în anul universitar 1973/1974 studenților din anul III sociologie, ceea ce va permite efectuarea de lucrări de diplomă în antropologie socială și culturală și a unor studenți de la sociologie pe lîngă cei de la filozofie.

Deși pătrunderea ei în sistemul învățămîntului este, desigur, în perioada de debut, s-a apreciat că chiar prin acest început modest antropologia socială și culturală a intrat într-o nouă etapă de dezvoltare. Ea se apropie de disciplinele de filozofie, sociologie, psihologie-pedagogie, lingvistică, etică, estetică, direcții cu care începe o colaborare fie prin învățămînt și cercetări, fie numai prin cercetările concrete în cadrul practicii studențești[4].

În anul 1972, pentru prima oară în țara noastră studenții secției de filozofie a Facultății de filozofie din București au efectuat în cadrul practicii de vară (iulie), în colaborare cu Centrul de cercetări antropologice al Ministerului Educației și Învățămîntului și cu Laboratorul de antropologie socială și culturală, cercetări concrete pe teren în întreprinderi industriale (Uzinele mecanice Muscel, Întreprinderea minieră Cîmpulung) și în cooperative agricole de producție (Berivoești). Cercetările au avut ca obiectiv cunoașterea configurației unei culturi în schimbare, o contribuție la cunoașterea patrimoniului cultural tradițional și al valorilor culturale emergente, al tendințelor de dezvoltare a culturii urbane și rurale, al proceselor urbanizării industriale și al modernizării satului românesc din această zonă a Argeșului.

Studenții au continuat practica și în cursul anului 1973, opt dintre ei optînd pentru lucrări de diplomă din domeniul antropologiei, pe lîngă doi doctoranzi. Este meritul Facultății de filozofie a Universității din București, îndeosebi al profesorilor Bugnariu și Caramelea, de a fi creat primii specialiști diplomați în antropologia socială și culturală în România.

Studenții au învățat totodată să strîngă date pentru un atlas antropologic sociopsihocultural prin metoda „stațiilor-pilot" și „laboratoarelor" sau unor „stații-pilot pentru cercetări de teren zonale" în vederea realizării unui studiu pentru cunoașterea patrimoniului cultural-național, reflectînd personalitatea poporului român.

În acest sens, la practica din aprilie 1973 studenții au participat la organizarea unei stații-pilot, susținînd comunicări, unele cu rezultatele cercetărilor lor în cadrul unei sesiuni științifice pe teren, cu prilejul inaugurării sediului oferit de autoritățile orașului Cîmpulung-Muscel (Argeș) primei stații-pilot de antropologie socială și culturală urbană din România. Antropologia fizică și-a dat concursul prin biologi și medici de prestigiu[5].

[4] Vasile V. Caramelea, Silviu Coposescu, Gh. Ceană, Doina Berchină ș.a., *A treia etapă în istoria dezvoltării antropologiei sociale și culturale românești. Colaborarea cu filozofia în învățămînt și în cercetările din stațiile-pilot Berivoești Cîmpulung*, St. cerc. antr., **9**, 2 (1972).

[5] La inaugararea sediului primei stații-pilot de antropologie socială urbană, dar care face nu numai cercetări specializate, ci și cercetări interdisciplinare pentru studiul *omului integral*, ca „natură, societate, cultură, istorie", a fost, printre alte manifestări, organizate și două mese rotunde. La una, pe tema „Relația dintre biologic și cultural în studiul antropologic complex al unei populații", a participat în dialog cu prof. Caramelea, acad. Șt.-M. Milcu, vicepreședintele Academiei R.S. România și președintele Comisiei de antropologie și etnologie a Acade-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

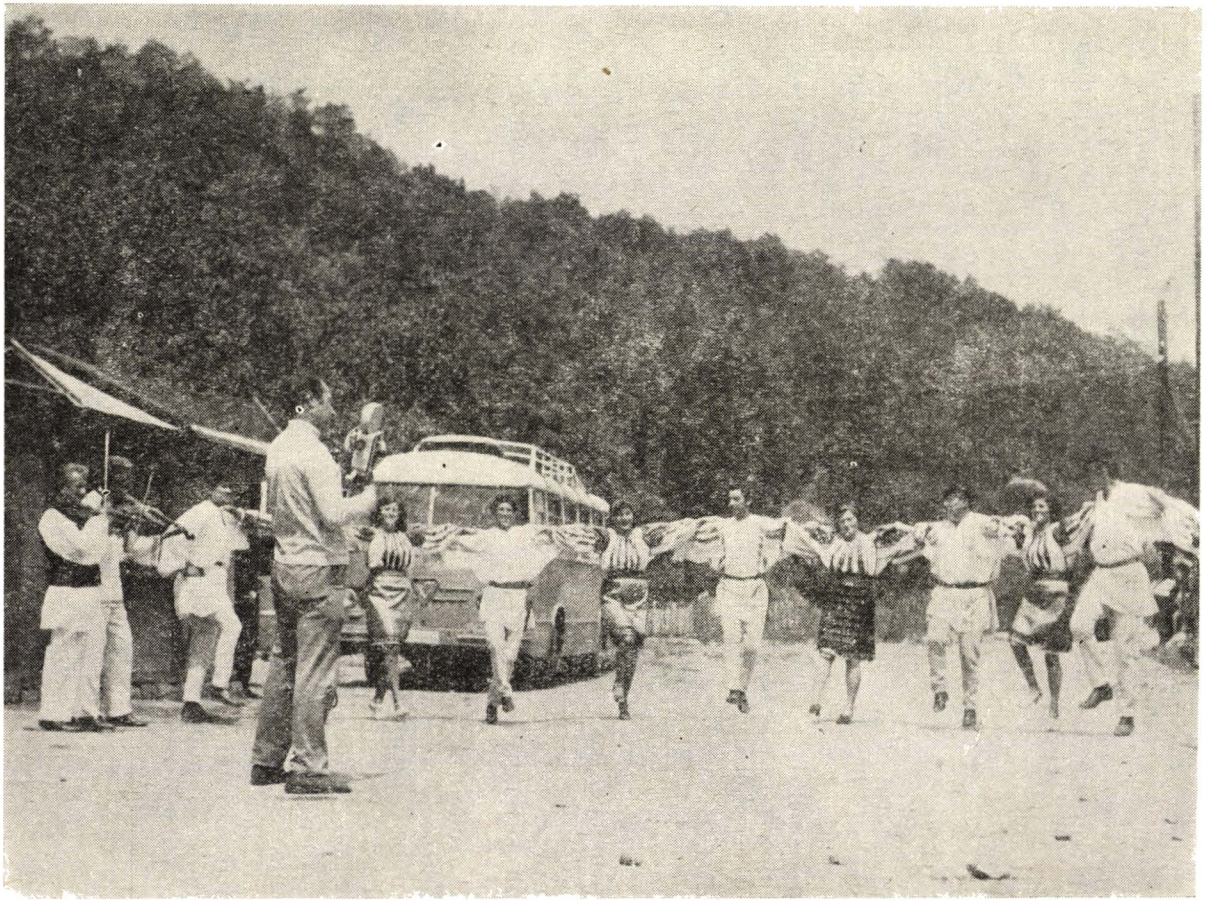

Fig. 1. — Se realizează un film documentar în problema „Arta și jocurile" în stația-pilot Berivoești.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Fig. 2. — Studenții Facultății de filozofie a Universității din București — secția de filozofie — în practica din cadrul cercetărilor de antropologie din stația-pilot Berivoești, discutînd problematica cu primul secretar al Comitetului județean Argeș al P.C.R.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.antropologia.ro

O parte dintre rezultatele cercetărilor de antropologie socială şi culturală realizate în cadrul practicii studenţeşti au început să fie tipărite în periodicele româneşti de antropologie editate de Academia Republicii Socialiste România.

Acestea ar fi cîteva din realizările de început şi orientările pentru viitor ale antropologiei sociale şi culturale româneşti dezvoltate în cadrul colaborării între „învăţămînt-cercetare şi practică studenţească". Teoria este deci aplicată pe planul metodei în cercetări concrete cu rezultate de interes aplicativ.

Considerăm că aceste realizări ale antropologiei sociale şi culturale româneşti la universitate şi pe teren în două staţii-pilot trebuie continuate, sprijinite, consolidate şi tot mai mult dezvoltate în scopul realizării planului de cercetări al acestei discipline, socotită „cea mai tînără ştiinţă socială şi a omului" la scară naţională al unui studiu „integrat" al culturii noastre, fundal al personalităţii poporului român, operă dificilă, dar posibilă, interesul ei practic educaţional meritînd concentrarea unor eforturi oricît de grele ne-ar apărea.

---

miei, care a felicitat pe conducătorii oraşului Cîmpulung şi pe studenţi, pe cadrele didactice şi cercetători ştiinţifici pentru această realizare, menită să contribuie la formarea de specialişti în munca de teren în antropologie. De asemenea la altă masă rotundă pe tema „Cultură—adaptabilitate—personalitate" a prezentat tipul fizic al populaţiei cercetate în zona Cîmpulungului dr. Suzana Grinţescu Pop şi dr. Th. Enăchescu, cercetători principali şi şefi de laboratoare în cadrul Centrului de cercetări antropologice. Alţi antropologi fizici, care au colaborat şi au publicat studii în cadrul cercetării iniţiate şi coordonate de antropologia socială în zona Muscelului, sînt: doctoranzii Simona Beroniade, Tatiana Drăghicescu, Elena Radu şi Maria Vlădescu, cercetători ştiinţifici.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CELE DOUĂ CURSURI DE „ANTROPOLOGIE SOCIALĂ ŞI CULTURALĂ" ŢINUTE ÎN ANUL 1972/1973 LA FACULTATEA DE FILOZOFIE — SECŢIILE DE FILOZOFIE ŞI DE SOCIOLOGIE — A UNIVERSITĂŢII DIN BUCUREŞTI

1. CURSUL „ANTROPOLOGIE SOCIALĂ ŞI CULTURALĂ", PREDAT STUDENŢILOR DIN ANUL IV DE LA SECŢIA DE „SOCIOLOGIE"

În ziua de 2 martie 1973 a avut loc în amfiteatrul „Dimitrie Cantemir" de la Facultatea de filozofie a Universităţii din Bucureşti deschiderea cursului „Antropologie socială şi culturală" pentru studenţii din anul IV de la secţia de „sociologie".

Cursul a fost ţinut de prof. dr. Vasile V. Caramelea, în cadrul „ramurilor sociologiei" în decurs de un semestru, săptămînal 2 ore de predare şi 4 ore de seminar.

Prin introducerea acestui curs se urmăreşte ca studenţii de la secţia de sociologie să cunoască şi să se poată deci folosi în mod critic şi de *marile teorii* şi *metode de analiză proprii antropologiei sociale şi culturale* în studiul concret, de pe poziţii marxiste, al culturii (ca „totalitate", „grad de integrare a modelelor culturale", „structură şi funcţiune", „configuraţie în jurul unor valori focale", „tendinţă", „direcţie", „participare a indivizilor la cultura în care trăesc" etc.), să cerceteze cît mai aprofundat şi corelat „sistemul de valori tradiţionale şi emergente" care constituie „profilul culturii" societăţii noastre în continuul ei progres.

În felul acesta, sociologul, în munca sa, va putea *să orienteze, să organizeze* şi *să conducă ştiinţific activitatea culturală de mase*, contribuind la *optimizarea producţiei*, la *stimularea dezvoltării unor modele comportamentale valoroase* ca şi la *frînarea altora negative* care intervin în *structurarea personalităţii individului* şi a grupului uman, dirijînd în sensul dorit de societate procesele *socializării* şi *enculturaţiei* în acţiunea *educării* membrilor ei.

În ceea ce priveşte concursul sociologiei la dezvoltarea şi a altor ştiinţe sociale în România, datorită sprijinului acordat de *prof. univ. Miron Constantinescu*, teoreticianul şi animatorul noii şcoli româneşti de sociologie şi al colaboratorilor săi, în special al *prof. univ. C. Nicuţă* şi *I. Drăgan*, de la catedra de sociologie a Facultăţii de filozofie a Universităţii din Bucureşti, antropologia socială şi culturală românească,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

prin introducerea noului curs, se consolidează din ce în ce mai mult și pe calea învățămîntului superior (pe lîngă dezvoltarea luată prin cercetare și publicații), evidențiind totodată rezultatele bune ale colaborării ei cu o disciplină *soră*, cu care pe deplin justificat și normal orientat pe plan mondial — în învățămînt și cercetare —, organizatoric, se află în covîrșitoarea majoritate a cazurilor în același „departament" de *sociologie și antropologie* sau de *antropologie și sociologie*.

2. CURSUL „ANTROPOLOGIE SOCIALĂ ȘI CULTURALĂ" DE LA SECȚIA DE FILOZOFIE ÎN AL DOILEA AN DE LA INTRODUCEREA LUI LA FACULTATEA DE FILOZOFIE A UNIVERSITĂȚII DIN BUCUREȘTI

În ziua de 6 martie 1973, tot la Facultatea de filozofie a Universității din București, la cabinetul de filozofie marxistă a fost deschis cursul „Antropologie culturală", predat studenților din ultimul an de studiu, curs special la alegere.

Prelegerea de deschidere, ținută de asemenea de *prof. dr. Vasile V. Caramelea*, a fost onorată cu prezența unor oaspeți străini, a antropologilor americani *Eugene Pendleton Banks*, profesor de antropologie socială la Wake Forest University, președintele Asociației antropologilor din sud (S.U.A.), *Andreas Argyres* de la California University „Dawis", cum și a antropologului social elvețian *Andreas Müller*, doctorand la Universitatea din Sussex.

Cursul s-a ținut, ca și în anul trecut, în cadrul catedrei de filozofie, condusă de *prof. univ. Tudor Bugnariu*, membru corespondent al Academiei R.S. România, care dirijează pe teren cercetările studențești de colaborare dintre filozofie și antropologie, colaborare care se dezvoltă și în cîteva alte universități din străinătate, în scopul studierii în comun a sistemului de valori a unei culturi, a „orientărilor de valoare" în dinamica unei culturi, luate și ca unul dintre criteriile de folosit pentru *compararea* de *culturi* și de *societăți* umane.

Întrucît prof. dr. Vasile V. Caramelea conduce și activitatea de cercetare concretă în specialitate ca șef al laboratorului de antropologie socială și culturală din Centrul de cercetări antropologice al Ministerului Educației și Învățămîntului, s-a putut realiza o modestă, dar o *primă unitate teoretic-metodologică în învățămîntul antropologic social și cultural și cercetarea concretă*, prin experimentarea unui același sistem antropologic românesc, denumit „integral-dinamic". Această unitate teoretic-metodologică, realizată în învățămînt, cercetare, practică studențească, în „stații-pilot" și în perspectivă în „laboratoare zonale" pentru cercetări de arie extensive, ar putea duce, prevedem, la o cunoaștere temeinică, obiectivă, reală a configurației culturii noastre, fundal al personalității poporului român, în scopul aplicativ menționat al orientării și conducerii activității culturale de mase, cu rezultate practice în domeniul optimizării producției, organizării învățămîntului, eficienței educației etc.

În vederea acestei unități teoretic-metodologice pentru cercetarea patrimoniului cultural al valorilor tradiționale și emergente s-a elaborat pentru cursurile de la filozofie și sociologie din anul universitar 1972/1973 o programă analitică unică de „antropologie socială și culturală".

VASILE V. CARAMELEA

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

I.G. SEVCENKO, Razvitie kori mozga celoveka v sviete ontofilogeneticeskih sootnoşenii (Dezvoltarea scoarţei cerebrale la om în lumina raporturilor ontofilogenetice), Moscova, Edit. „Medicina", 1972 (format mare, 256 p.), 80 fig. în text, hîrtie cretată), 4,22 ruble.

Specialistă binecunoscută în domeniul cercetării evoluţiei encefalului la om şi şefă a laboratorului de „Evoluţie a encefalului la om şi primate" din cadrul Institutului de cercetări antropologice a Universităţii din Moscova, I.G. Sevcenko ne prezintă o monografie bazată pe datele cele mai noi, obţinute atît prin numeroase cercetări personale, precum şi ale elevilor şi colaboratorilor săi, cît şi pe datele împrumutate din literatura de specialitate.

Prefaţa este semnată de academicianul P.K. Anohin.

Capitolul introductiv schiţează pe scurt ţelul monografiei, care este să studieze evoluţia scoarţei cerebrale umane în toate etapele ontogenezei ei şi să încerce un studiu comparativ cu tipurile sistemului nervos de la unele grupe de mamifere, aflate pe trepte diferite ale evoluţiei.

Capitolul următor, tot de ordin introductiv, trece în revistă factorii evoluţiei, analizînd concepţiile şcolii lui A.N. Severţov, principiile fenogeneticii, problema gradienţelor dezvoltării, principiile sistemogenezei în dezvoltarea creierului, principiul inducţiei, al stimulării corelaţiilor sistemice şi al fazelor fenocritice.

Corpul lucrării este constituit din următoarele capitole:

Capitolul I, privind dezvoltarea sistemului nervos central la om în perioada prenatală, subliniază, printre altele, caracterul heterocronic al apariţiei schiţelor embrionare ale diferitelor sale regiuni.

Capitolul II este consacrat studiului dezvoltării encefalului uman în perioada postnatală, privind creierul copilului în primele săptămîni şi luni ale vieţii, particularităţile de vîrstă ale acestuia în perioada care se întinde de la vîrsta de 3 luni la 13 ani, precum şi valoarea calitativă a variantelor şanţurilor cerebrale în aspectul lor cronologic.

Capitolul III se ocupă de una din problemele cele mai interesante puse de morfofiziologia creierului uman, şi anume de aceea a regiunilor filogenetice noi ale scoarţei cerebrale în raport cu rolul lor în formarea particularităţilor calitative ale comportamentului uman.

Capitolul IV priveşte studiul variantelor individuale şi grupale ale citoarhitectoniei scoarţei cerebrale la omul adult şi interpretarea lor în lumina unei analize funcţionale.

Capitolul V este consacrat unui studiu al dezvoltării ontogenetice a encefalului la om în comparaţie cu etapele evoluţiei sale filogenetice, în lumina datelor anatomiei comparate.

Ultimul capitol prezintă principalele concluzii care decurg din întregul studiu.

ST. CERC. ANTROPOL., 1973, T. 10, NR. 2, P. 235–236

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Bibliografia este foarte bogată atît în ceea ce privește lucrările de specialitate sovietice, cît și cele din alte țări.

În ansamblul ei, monografia recenzată reprezintă rezultatul și totodată încoronarea unei munci asidue, consacrată studiului evoluției creierului uman și problemelor puse de acesta. Prin bogăția datelor, prin analiza lor aprofundată, prin munca de sinteză multilaterală, această monografie ocupă un loc de frunte printre lucrările de acest gen apărute în ultimul timp în literatura mondială de specialitate.

Olga Necrasov

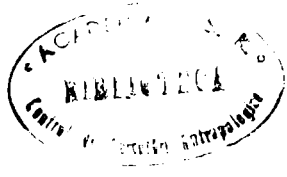

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

I. P. INFORMAȚIA c. 3256

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Sub îngrijirea acad. Şt.-M. MILCU şi HORIA DUMITRESCU, **Cercetări antropologice în Ţinutul Pădurenilor, satul Bătrîna**, 1961, 408 p.+17 pl., 52,50 lei.

C. MAXIMILIAN, în colaborare cu V. V. CARAMELEA, P. FIRU şi ADINA NEGREA-GHERGA, **Sărata Monteoru. Studiu antropologic**, 1962, 219 p. + 3 pl., 23,10 lei.

ŞT. - M. MILCU şi H. DUMITRESCU, **Atlasul antropologic al Olteniei**, 1968, 275 p., 6 pl., legat anvelopă, 36 lei.

MARIA CRISTESCU, **Aspecte ale creşterii şi dezvoltării adolescenţilor din Republica Socialistă România**, 1969, 285 p., legat, 16,50 lei.

OLGA NECRASOV, **Originea şi evoluţia omului**, 1971, 276 p., legat, 28 lei.

St. cerc. antropol., tomul 10, nr. 2, Bucureşti, 1973

I. P. I. c. 3256

43 881

Lei 35.—

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro